

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv, blandt andet omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Slægtsforskernes Bibliotek:
<http://bibliotek.dis-danmark.dk>

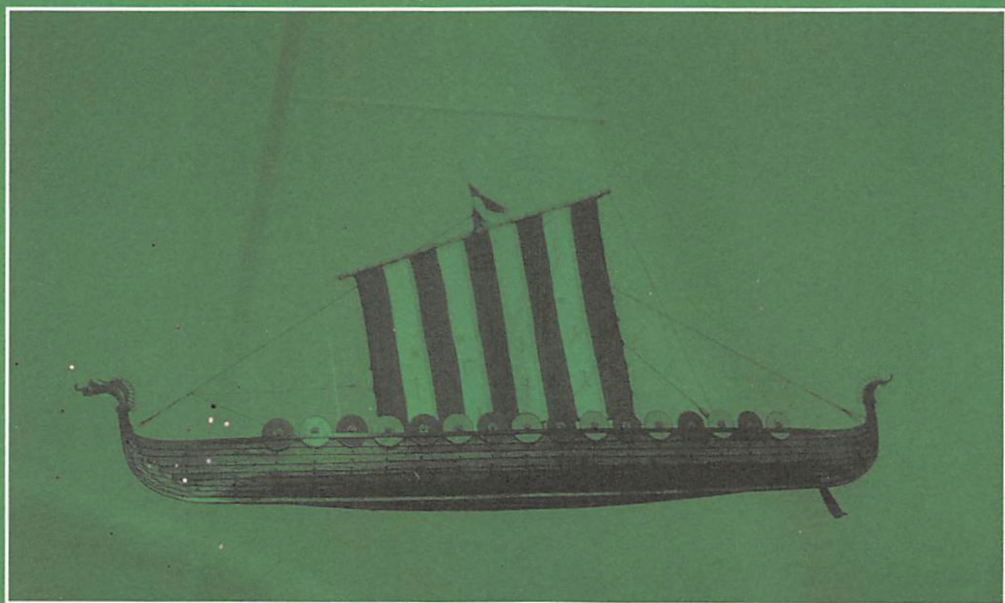
Foreningen Danske Slægtsforskere:
www.slaegtogdata.dk

Bemærk, at biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. Når det drejer sig om ældre værker, hvor ophavsretten er udløbet, kan du frit downloade og anvende PDF-filen.

Drejer det sig om værker, som er omfattet af ophavsret, skal du være opmærksom på, at PDF-filen kun er til rent personlig brug.

HISTORISK SAMFUND FOR SORØ AMT

ÅRBOG 1997

ÅRBOG FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

1997

ÅRBOG FOR HISTORISK SAMFUND FOR SORØ AMT

BIND 84

Udgivet af
HISTORISK SAMFUND FOR SORØ AMT

1997

Bestyrelsen:

- Lektor Jørgen From Andersen, (kasserer),
Suserupvej 55, Broby, 4180 Sorø. Tlf. 53 64 83 62.
- Sparekassedirektør Preben V. Andersen, (formand),
Dalsgaardsvej 72, 4250 Fuglebjerg. Tlf. 55 45 37 73.
- Gårdejer Helge Christiansen, (næstformand),
Glenhøjgård, Bildsøvej 29, Bildsø, 4200 Slagelse. Tlf. 58 54 75 11.
- Gårdejer Jens Peter Hansen,
Ty-Hastrupvej 10 B, 4690 Haslev. Tlf. 53 68 12 67
- Overlærer Bent Heegaard, (sekretær)
Bødstrupvej 63, Sørbymagle, 4200 Slagelse. Tlf. 53 54 54 36.
- Produktionsmester Helge Jensen,
Frederikshåb, Alstedvej 81, 4173 Fjenneslev. Tlf. 53 64 81 44
- Lærer Ole G. Nielsen,
Knurvanggård, Lundforlundvej 8, Lundforlund, 4200 Slagelse. Tlf. 53 58 40 16.
- Graver Finn Pedersen,
Erdrupvej 1C, 4242 Boeslunde. Tlf. 53 54 02 51.
- Teknisk assistent Kurt Rehder,
Knivkærvej 72, 4220 Korsør. Tlf. 53 58 00 31.
- Rektor Erik Stengård,
Tofteagervej 20, 4690 Haslev. Tlf. 56 31 42 16
- Museumsinspektør Helge Torm,
Fru Ingesvej 8, 4180 Sorø. Tlf. 53 63 25 47.

Foreningens adresse:

Broby gamle Skole, Suserupvej 55, Broby, 4180 Sorø. Tlf. 53 64 83 62.

Årbogens redaktion:

Redaktionsudvalget udgøres af: Helge Christiansen, Ole G. Nielsen, og Helge Torm.
Ansvarlig redaktør: Ole G. Nielsen,
Knurvanggård, Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse.
Tlf. 53 58 40 16 eller 53 58 41 06.

Bidrag til næste årbog må være redaktøren i hænde senest 31. marts 1998. Hvis intet andet er aftalt, afleveres manuskripter maskinskrevet og uden nævneværdige rettelser. Manuskripter kan også afleveres på diskette. I tilfælde af stofrigelighed kan redaktionen prioritere rækkefølgen og udskyde manuskripter til det efterfølgende år.

Indhold

Kirkeskibe i den vestlige del af Sorø amt	7
<i>Af Erik Nielsen</i>	
Om herregårdshusholdningen	30
<i>Af Agnete Jensen</i>	
Historien om et gammelt skelmærke	38
<i>Af Helge Jensen</i>	
Direktør Peter Axelsen - om en københavnerdreng og hans onkel i Slagelse	44
<i>Af Eiler Worsøe</i>	
Erindringer fra Allindemagle	77
<i>Af Ib Nielsen</i>	
Nye bøger - udgivet i 1996	96
<i>Af Ole G. Nielsen</i>	
Årsberetning	101
Driftsregnskab fra 1/10 1995 til 30/9 1996	103
Nye medlemmer pr. 30/6 1997	104
Love for Historisk Samfund for Sorø Amt	105
Lokalhistoriske arkiver i det gamle Sorø amt.....	105

Kirkeskibe i den vestlige del af Sorø amt

Af Erik Nielsen

De sogne, der har kirkeskibe i det omhandlede område er Karrebæk, Skælskør, Magleby, Tjæreby, Agersø, Omø, Korsør, Tårnborgh og Kirke Stillinge, som alle ligger ud til havet, og Slagelse samt Gerlev, der ligger inde i landet.

Det er typisk, at det største antal er i sogne med tilknytning til søfart og fiskeri.

Skibet blev tidligt et billede på den kristne menighed, og vi har mange skibsbilleder i vore kirker.

Et af de ældste finder vi på Hansted kirke ved Hanstholm. På en kvadersten fra kirkens opførelse i romansk tid ser vi på ydermuren et skib med en mast og to skråløjser. Om de sidste forestiller tovræk eller sejle er ikke klart. På Skrøbelev kirke på Langeland har vi et andet middelalderligt skibsbillede. Her har vi både mast og ror.

Går vi ind i kirkerne, finder vi skibe på mange kalkmalerier. De er næsten alle fra tiden før reformationen.

Skibsmodellerne i kirkerne er alle fra tiden efter reformationen, men det udelukker ikke, at der har været nogle, der er gået tabt. Det ældste bevarede kirkeskib i Danmark med angivet årstal hænger i St. Mortens kirke i Randers. Det bærer årstallet 1632, men der er tvivl om, at skibet er det oprindelige, man har muligvis overført tallene fra en ældre model.

I Ho kirke ved Varde hænger et andet gammelt skib. Det har ikke årstal, men det menes at stamme fra tiden 1600-1610. Er det rigtigt, så er det det ældste.

Jacob Madsen, som var biskop på Fyn, skrev i sin visitatsbog om sine besøg i kirkerne 1588-1604. 1589 var han i Vindinge og skrev: "Der hænger et lidet skib foran prædikestolen.

Det er forsvundet. Det ældste kirkeskib i Vestsjælland er "Corsør" i St. Pouls kirke i Korsør. Det er hængt op 1789. Det yngste er vikingeskibet i Tårnborgh kirke fra 1996, men der er stadig nye på vej. St. Peder i Slagelse kirke har et skib under udførelse.

Skikken at hænge kirkeskibe op er ikke død, tværtimod så vokser antallet år for år, så vi nu har henved 1500 i vore ca. 2500 kirker. For 50 år siden havde vi kun 8-900.

Også i andre lande kender man til kirkeskibe, men ingen steder er traditionen så levende som i Danmark.

Kirkeskibe kan være votivgaver. Man har været i havsnød og givet det løfte, at man vil give et skib til kirken, om man bliver reddet. Det har vi ikke eksempler på hos os. Skibene kan være mindegaver. Et eksempel bliver omtalt under Gerlev kirke. Det store antal er givet til at pryde kirken.

Giverne kan være en større kreds af mennesker eller enkeltpersoner. Vi har eksempler på begge dele i vort område. Giverne er gerne søfolk og fiskere. Rige borgere gav gerne mere kostbare ting såsom altersølv, prædikestole m.m.

De fleste af de gamle skibe er orlogsskibe. Det gælder også de 3 ældste i vort område, Korsør 1789, Karrebæk 1803, Skælskør 1855.

Det kan undre, at det er skibe med kanoner. Forklaringen kan være, at orlogsskibe betragtedes som kongens, og kongen var konge "af Guds nåde".

O. 1900 blev det mere almindeligt at hænge handelsskibe op. Vikingskibet i Tårnborg kirke skal ikke betragtes som et krigsskib, den type skibe blev også brugt til fredelige rejser, Ansgar har vel sejlet i et sådant skib.

I mange af skibene ligger der dokumenter, som fortæller om givener, bygmesteren og angiver, hvornår det er hængt op. Vi har sådanne dokumenter i de ældste skibe her.

De omtales i forbindelse med hvert af skibene.

Der er ceremonier knyttet til ophængningen af kirkeskibe. Det kendes fra Korsør, Tårnborg, Skælskør m.fl.

Man fører skibet til kirken i procession båret af givere og andre, men det skal være folk, som har noget med søen at gøre. Ofte har man musik og faner med, i Tårnborg så sent som i 1988 og 1996. Rekord for deltagelse skal være, da man i 1842 førte et kirkeskib fra Valdemars Slot til Bregninge kirke på Tåsinge. 4 af de ældste skippere bar kirkeskibet, så fulgte orkester og 90 søfolk med 73 faner, men vi er også ved den gamle skipperby Troense.

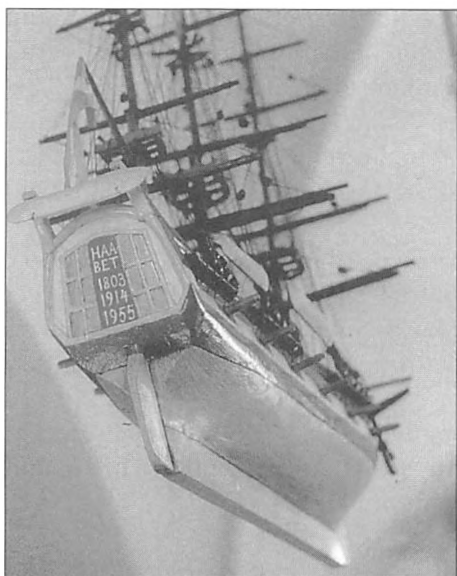
Man kender ikke årstal for den første skibsprocession i Danmark, men der er en beretning fra "Øresundskysten" gående ud på, at nogle fiskere havde givet et kirkeskib til deres kirke.

Et halvt århundrede senere blev det taget ned for at blive efterset. På den tid var der kommet en ny præst, som ikke brød sig om kirkeskibe, og det blev ikke hængt op igen. Nogle søndage var fiskerne i kirke og savnede deres kirkeskib, så gik de i protesttog til præsten med kirkeskibet og forlangte, at det blev hængt op igen, ellers kom de ikke i kirke mere. Præsten bøjede sig og skibet kom op igen.

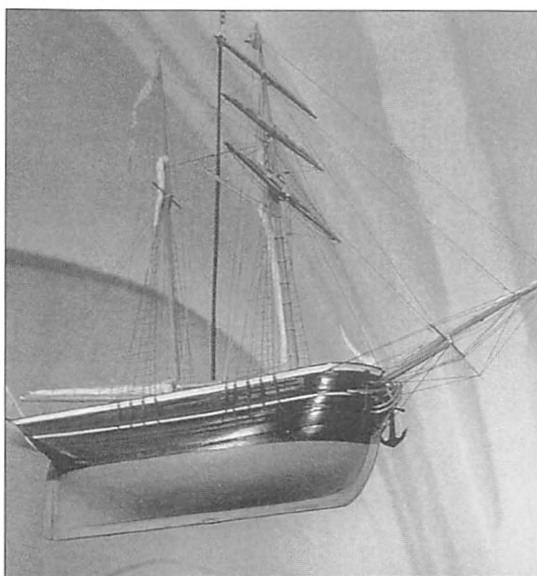
Det skal være sket for 200 år siden. Om beretningen er sand er uvist.

Karrebæk

Karrebæk kirke er den sydligste i det gamle Sorø Amt. Den ligger på en bakketop, synlig langt omkring. Den er kirke for et gammelt bonde- og fiskersamfund.

Fregatten "Hobet", Karrebæk.

Bramssejlskonnert "Lodsen", Karrebæk.

Den har to kirkeskibe. Det ældste er fregatten "Hobet 1803", bygget og skænket af lods Jens Johansen Mentzer, da han var 26 år gammel "Hobet" har 3 master og er fuldrigget, det måler 64 cm. Det er en efterligning af et skib, som Mentzer var marinesoldat på.

1914 blev det sat i stand af lodsmedhjælper Hans Frederik Carlsen og bådbygger Karl Andersen, Karrebæk. Da fandt man et dokument i skibet. Det oplyser : "Anno 1803 blev dette skib forfærdiget af Jens Johansen Mentzer, lods ved Karrebæksminde og indkommende (?) nytår forærede jeg samme til Karrebæk kirke. Det er gjort af mig i min alders 26. år. Gud laed alt tied bevarer (?) til dit Navns Ære. Dette ønskes af din hengivne Tjener J. J. Mentzer. Dette skrift haver jeg nedlagt for i feed (?) dette ringe inventarium skulle opnaa en hoy..."

Skibet er repareret igen 1984.

Det andet skib er en bramsejlskonnert med 2 master "Lodsen". Den er fra 1844. Den blev bygget og skænket af skibsfører og lods Frederik Christian Sørensen, der var i slægt med Mentzer.

I februar 1857 pudsede han det op og gav det sejl. Han skrev også et dokument, som han lagde ned i skibet. Heri oplyser han, at der lille skib forestiller en dansk koffardimand, således som konstruktion og takkelage var på den tid. Endvidere fortæller han, at det blev hængt op februar 1844, og pastor Münster indviede det som kirkens ejendom. Navnet "Lodsen" har han givet det til ære for sin fader Lars Sørensen, som var lods ved Karrebæksminde og

almindelig afholdt og agtet. Han døde af sorg og græmmelse den 9. juni 1852. Dokumentet oplyser ikke, hvad årsagen til hans sorg og græmmelse var.

Modellen skal være bygget efter en skonnerter, der var i familiens eje i 3 generationer, før den forliste. Modellen er 72 cm lang, udenbords har den 2 ankre og en hækjolle i bomme. Den blev repareret igen 1919.

Lars Sørensen har efterladt en talrig slægt. Det hedder om ham "Hos Gud står han ren og pletfri".

Skonnerter var den mest benyttede skibstype til fragtsejlad i Nordeuropa.

Karrebæk har haft flere kirkeskibe. En fuldrigger "Immanuel" blev bygget 1726 af en sømand, Mathis Olsson, der havde mistet sit ene ben i en ankerkætting. Den havde sin plads, hvor orglet nu er. 1904 faldt den ned og blev så ødelagt, at man brændte stumperne.

Et helt andet minde om søfarten i sognet er den ene lysekrone givet af Anna Pedersdatter til minde om hendes 4 "søegangne" mænd. De fire mænd nævnes med deres navne. Giveren er begravet i kirken.

Skælskør

I Skælskør kommune grænser næsten alle sognene til havet, og naturligt nok finder vi adskillige kirkeskibe her.

Skælskør kirke

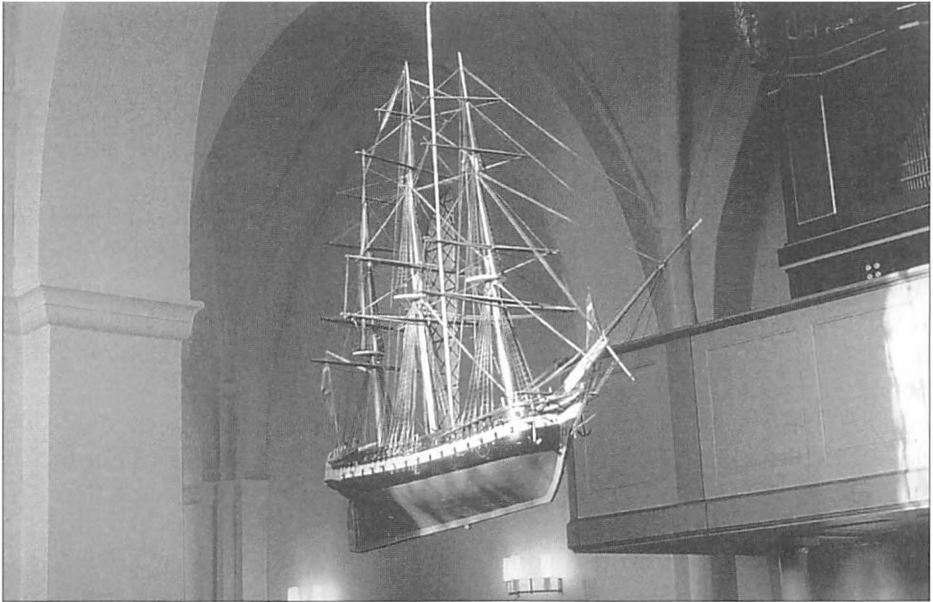
Det ældste er fregatten "St. Nikolai ". I 1855 havde kirken gennemgået en større restaurering. Den blev genindviet Palmesøndag 1855. Ved den lejlighed blev "St. Nikolai" hængt op.

Skibet er bygget af skipper Rasmus Hansen. Han boede i Gammelgade nr. 9-11 over for kirken.

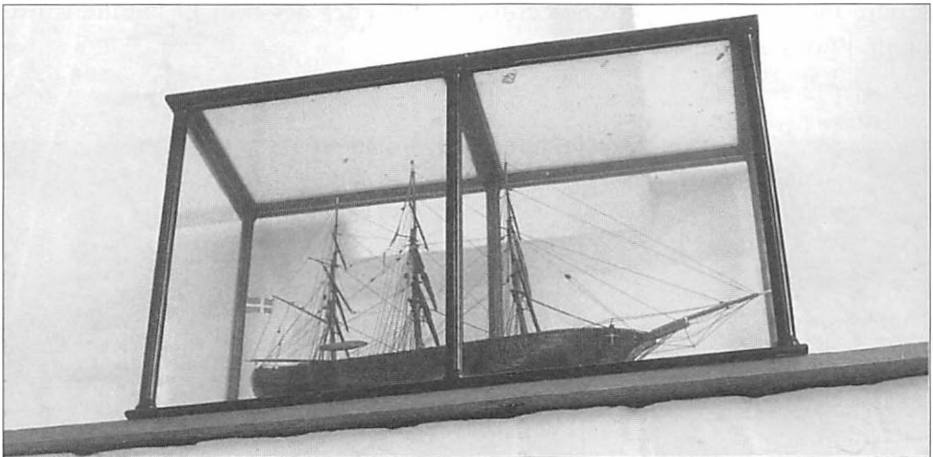
Det blev bekostet af redere og sømænd og andre af byens indbyggere. Foran stormasten er anbragt en messingplade med oplysninger om skibet. Det er en fregat, 120 cm lang, udstyret med 60 kanoner samt 2 redningspramme og 2 store redningsbåde, de sidste hænger i davider. Det er en skibstype fra tiden o. 1800.

Skibet blev båret til kirken i procession af søfolk og andre. I kirken blev det anbragt på gulvet under det sted, hvor det skulle hænges op. Orglet prælude-rede, og provst Brasen modtog det med en tale. Skibet blev så hængt op, ceremonien sluttede med et velsignelsesønske, og orglet prælude-rede til den efterfølgende gudstjeneste. Det har senere været til reparation, men uden ceremonier.

Man har i Skælskør en gammel skik, at kisten ved begravelse af en af søens folk (sømænd og fiskere) efter talen bæres hen og anbringes på en katafalk

Fregatten "St. Nikolai", Skælskør:

Fuldskip "Brødrenes Minde", Skælskør

under kirkeskibet. Mens kisten står her, synger følget stående "Dejlig er jorden". Derpå bæres kisten ud. Pastor Anders Ring fortæller 1996, at skikken stadig følges, men der er ikke mange søens folk tilbage i sognet, og tit synger man "Altid frejdig" eller en anden salme.

På en afsats på sydvæggen i tårnrummet står en model af et tremastet fuldskip "Brødrenes Minde". Det blev givet til kirken 1942 af forhenværende bog-

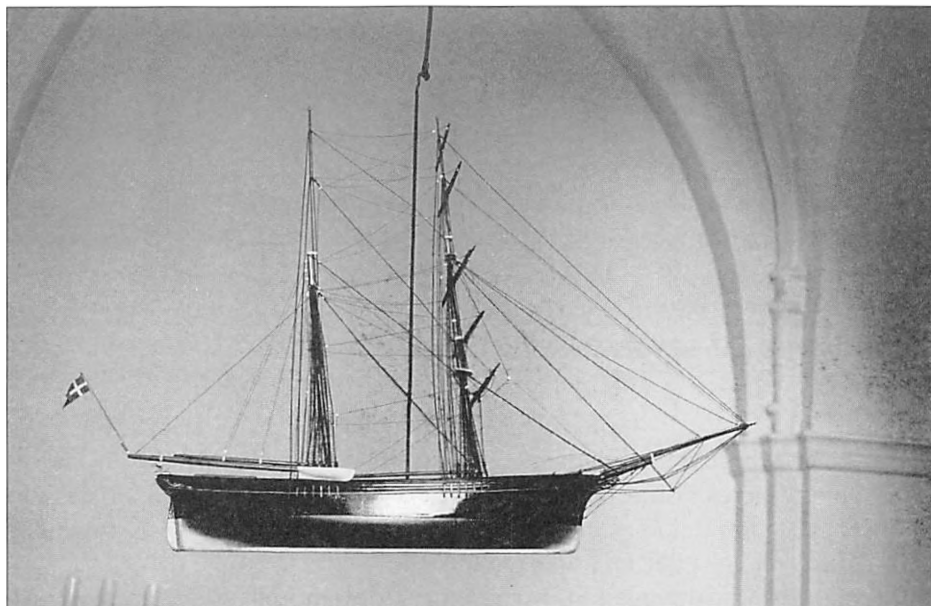
holder Niels Madsen Gundersen Harboe, kaldet Mads Harboe, født i Skælskør 1867 som søn af dampmøller og skibsreder Rasmus Harboe. Mads Harboe døde i Skælskør 1942.

Der har vist aldrig været et skib af det navn hørende hjemme i Skælskør, men det er ikke ualmindeligt, at man sætter skibsmodeller op til minde om familiemedlemmer. Hvem der eventuelt mindes her, ved man ikke. Skibet var i flere år sat til side og stod i sin glaskasse dækket af støv i det gamle våbenhus. 1982 blev det taget frem og sat på sin nuværende plads og afslørede ved høstgudstjenesten samme år.

Det sidst tilkomne kirkeskib er skonnertbriggen "C. C. Hornung". Det har fået navn efter den kendte pianofabrikant. Han blev født i Skælskør 1801. Senere boede han igen i byen en årrække.

Skibet havde ord for at være det fineste skib i den danske handelsflåde, og det var det første Skælskørskib, der sejlede på langfart. Det blev i 11 år ført af kaptajn J. C. Andersen, der boede på Skovvej i Skælskør. Han foretog flere rejser med det.

Skibsmodellen blev fundet på loftet i J. J. Lotz's købmandsgård i Vestergade (nu Oles Cykler). Det manglede mast og rig, men købmand J. J. R. Lotz, død 1956, lod det restaurere af fisker Sejer Hansen, Skælskør. Så blev det hængt op i trappegangen i familien Lotz's hjem på Rådmandsvej. Da huset senere blev solgt til rekonvalescenthjem, flyttedes det over til familiens nye hjem, Rådmandsvej 13.

Skonnertbrig "C. C. Hornung", Skælskør.

Da Erik og Ellen Lotz fejrede guldbryllup 1985, gav de det til kirken. Det blev præsenteret for menigheden ved julegudstjenesten samme år, efter at overmatros Svend Åge Hansen, Korsør; havde restaureret det.

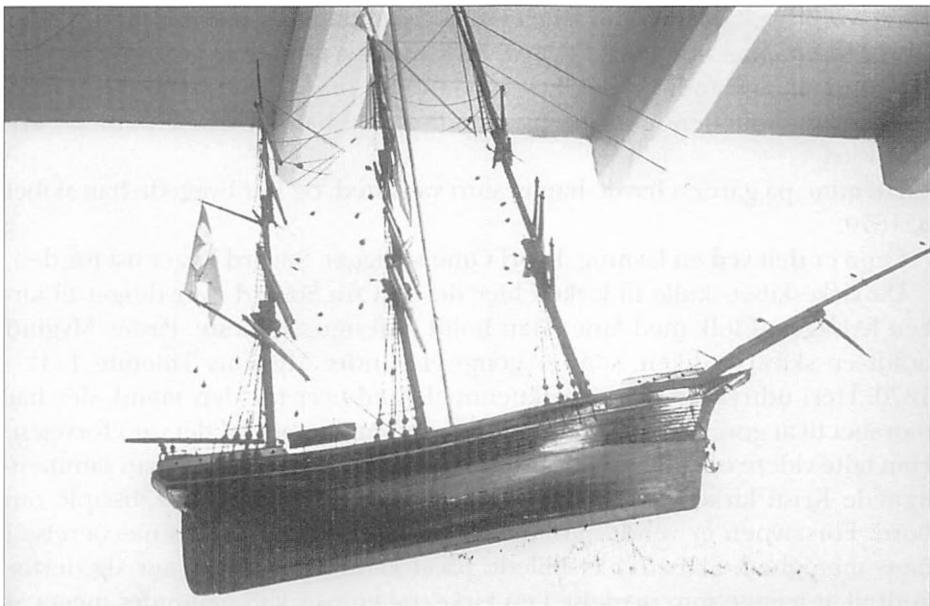
Famillien fulgte en tradition, idet deres slægtninge havde givet gaver til kirken ved lignende lejligheder. Thorvaldsenrelieffet og krucifixet på nordvæggen i kirken er også givet af familien.

Et Skælskørskib i Sinding kirke

I Sinding kirke ved Herning hænger et Skælskørskib, nemlig 3 masteren "Skelskør", som hørte hjemme i Skælskør 1888-94, ejet af 10 Skælskørborgere. Det blev solgt til Sverige 1894.

Kirkeskibet blev givet til Sinding kirke 1926 af købmand Niels Kristian Steensberg, som var født i Sinding og var flyttet til Skælskør, hvor han drev købmandshandel.

Han købte det af en gammel sømand, der var gået i land, i Skælskør. Sømanden havde vel selv bygget det, og han satte det i stand ved overdragelsen. Skibet blev omhyggeligt pakket i en kasse og sendt til Sinding. Giveren lagde stor vægt på, at han afholdt alle udgifter i forbindelse med køb, transport og ophængning. Han døde i Skælskør 1950. Hans søn Niels Steensberg drev i mange år garveri i Skælskør.

"Skelskør", Sinding kirke.

Fuldrigger "Danmark", Omø.

Omø

Omø kirke har et kirkeskib, hvis historie er kendt. Det er en tremastet fuldrigger "Danmark", fint bygget, fint rigget og fin i linjerne. Den måler 85 cm fra stav til hæk. Skibet blev bygget af en gårdmand på øen ved navn Peder Christensen. Han boede på Søgård, hvor han var født 1842.

Som så mange andre øboer havde han været ude at sejle i sine unge dage, for hans vedkommende meget fra Hamborg, og han havde været med i krigen 1864.

Hjemme på gården havde han et stort værksted, og her byggede han skibet o. 1870.

Omø er delt ved en lavning, hvori Omø sø ligger, Søgård ligger øst for den.

Da kirkeskibet skulle til kirken blev det ført fra Søgård over draget til kirken ledsaget af folk med fane. Man holdt så festgudstjeneste. Pastor Mygind holdt en skibsprædiken, som er gengivet i Indre Missions Tidende 1/12 - 1870. Heri udtrykker han sin taknemmelighed over for den mand, der har bidraget til at gøre gudshuset hyggeligere og venligere, end det var i forvejen. Han talte videre om, hvordan Jesus stillede stormen på søen, og han sammenlignede Kristi kirke med et skib, der har Herren og alle hans disciple om bord. Forstavnen er vendt mod alteret, der betegner Herrens nærværelse i hans menighed. Skibet er et billede på et kristeligt liv og egner sig derfor godt til at hænge som prydelser i en kirke, og enhver kan påminde sig meget af det, der hører Gudsriget til og vejen dertil.

Peder Christensens grav, Omø.

Man sang en sang. Digteren er ukendt. Den kendes også fra Marstal, hvor man blot synger "Marstal" i stedet for "Omø".

"Se vakre Omø sømænd her
Til Herrens hus mig førte
Mit navn fregatten "Danmark" er
Ej bølgens vand mig rørte
Ej stormens brag gør mig fortræd
Jeg hviler ved en lænke
Enhver af denne menighed
Mig ser kan derved tænke
At himlens forsyn mange år
Har våget over stedet
Vor søfart, handel, agerbrug,
Som mangan haver glædet.
Gid lille Omø altid stå
Men held og lykke favne
Så hver især velsignet må
I Fredens Bolig havne".

Sangen blev lagt ned i kirkeskibet.

Peder Christensen døde 1878 af en nyresygdom, 38 år gammel.

På hans grav har man som tak for kirkeskibet rejst et jernkors med hans navn og data. På foden af det står: "Til tak for Skibet, som du Kirken gav Står dette Minde på din Grav".

I 1996 er det svært at læse teksten. 1939 - 40 blev skibet istandsat af Kaptajn Lie, som førte Skælskørdamperen.

Agersø

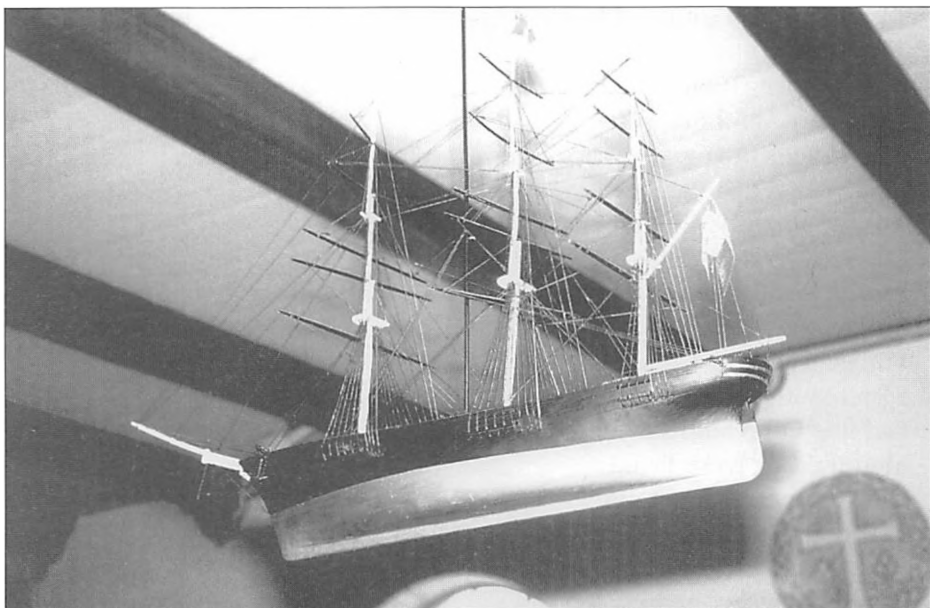
Agersø er et af de øsamfund, hvor næsten alle unge mænd kom ud at sejle, og kirken har et kirkeskib. Det er et fuldskib, længde 23 tommer, bygget ca. 1860-75. Det er givet af Christen Hansen, som stammede fra Omø. Som andre mænd havde han været ude at sejle i sine unge dage, og han skal have købt det i England for 3 pund (52 kr.). Det har været en stor sum i de tider, hvor en dagløn på 1 kr. var almindelig.

Der mangler oplysning om, hvornår det kom til kirken. Kirkebygningen er opført 1872, måske er skibet kommet på den tid.

1920 blev det istandsat af fisker Theodor Hansen. 1982-83 blev det igen istandsat.

En agersøbo Christian Hansen, flyttede på sine ældre dage til Skælskør, Carl Medingsvej 11.

Engang var han indlagt på Skælskør sygehus og frygtede for, at han ikke blev rask igen. Det blev han imidlertid.

Agersø kirkeskib.

Det var han taknemmelig over, og en række år byggede han et modelskib, som han gav til sygehusets jul i årene o. 1960. Skibet var udstillet i vinduet i Nymanns trikotage. Det blev bortloddet, og pengene blev brugt til gaver til de patienter, der tilbragte julen på sygehuset. Skælskør bymuseum har 2 af disse skibe.

Det kan tilføjes, at Nymanns trikotage også i flere år bortloddede en dukke, som man tog hjem. Sygeplejerskerne syede tøj til den, og den blev bortloddet til samme formål. Lodsedlerne var meget eftertragtede. Mange forudbestilte lodsedler for at sikre sig.

Magleby

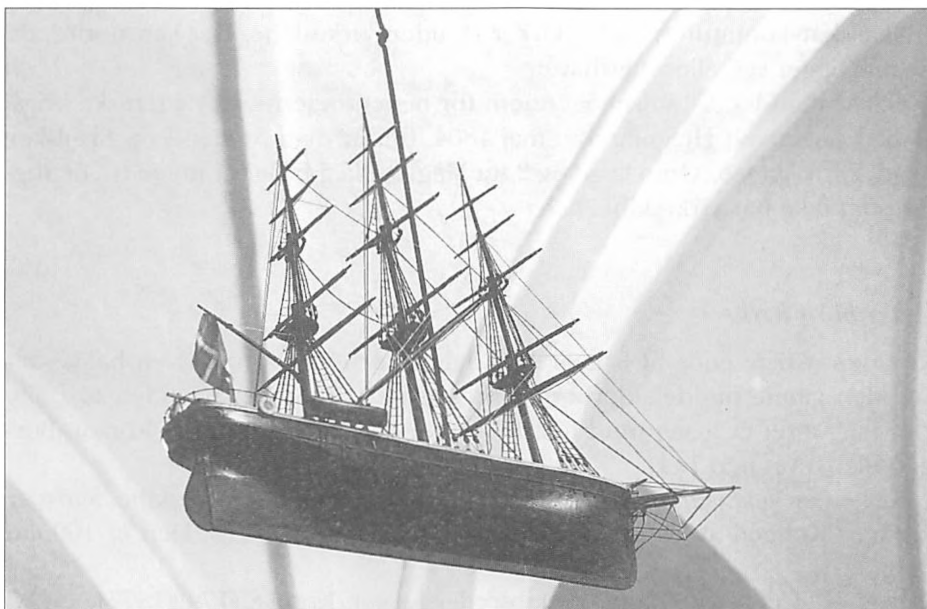
Magleby sogn har en lang kystlinje, og her har boet fiskere og søfolk i umindelige tider.

Historien om Valdemar Då og hans skibsbyggeri er knyttet til Magleby sogn.

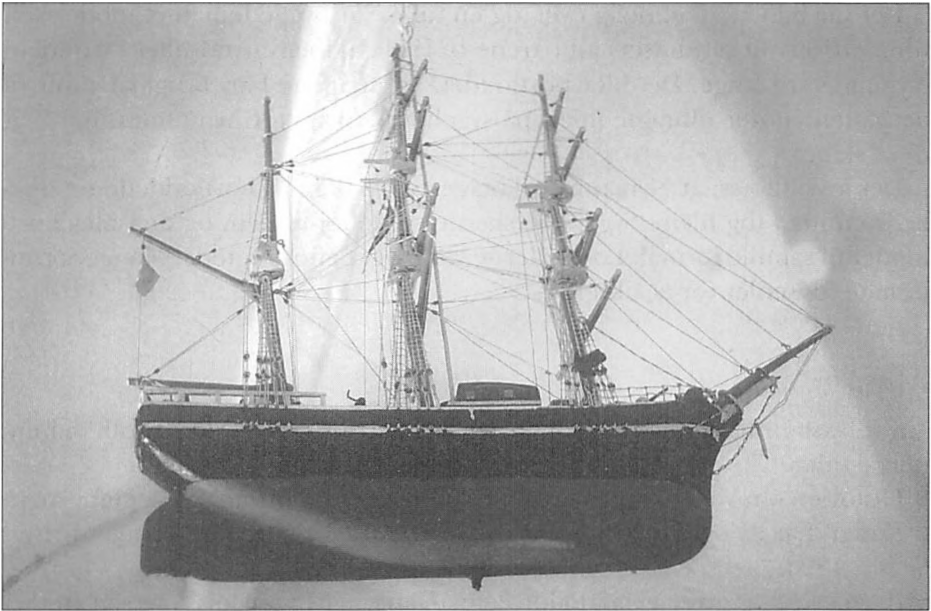
Kirken har da også et kirkeskib. Det er barken "Stignæs", 86 cm lang, bygget ca. 1890.

Bygmester og giver er gårdejer Peter Hannibal Ingerslev Petersen fra Sevedø. 1918 flyttede han til Skælskør, og i den tid, han boede her, har han istandsat skibet.

1990 blev det igen sat i stand. Arbejdet blev udført af en mand i Sorø. Det skete i forbindelse med kirkens restaurering.

Barken "Stignæs", Magleby.

Barken "Marie", Tjæreby.

Tjæreby

I våbenhuset hænger et lille barkskib "Marie". Det er ikke nævnt i nogen liste over kirkeskibe, og alle forsøg på at få oplysninger i sognet er slået fejl.

Skælskør kommunes andre kirker er uden kirkeskibe. Det kan undre, da de alle ligger ved eller nær havet.

Går vi mandskabslisterne igennem for besætningerne på de danske krigsskibe i slaget ved Helgoland 9. maj 1864, finder man 3 mænd fra Skælskør lægd, 2 fra Agersø/Omø lægd og 2 fra Magleby lægd. Der er ingen fra de sogne, som ikke har kirkeskibe.

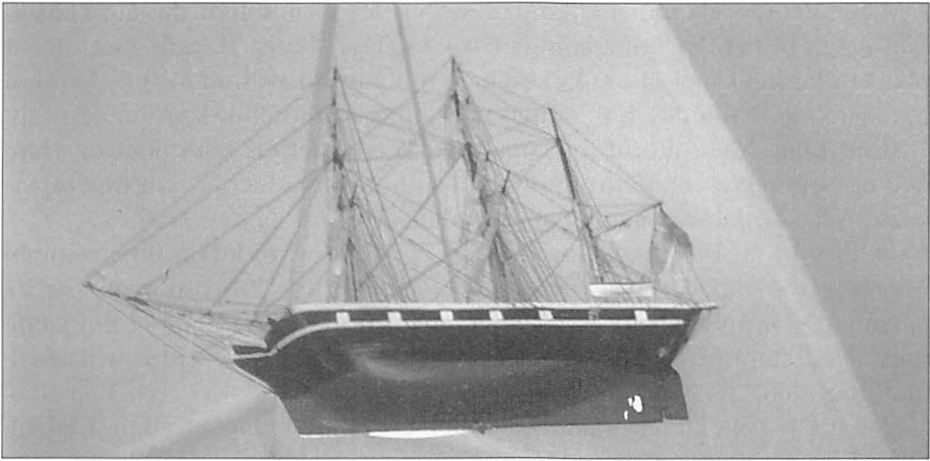
Tårnborgh kirke

Ved den østlige ende af Korsør Nor ligger Tårnborgh kirke på en bakke tæt ved den gamle middelalderborg. Borg og kirke stammer fra tiden o. 1250. Der har været et bysamfund her, til det blev konkurreret ud af Korsør. Borgen blev revet ned 1441.

Kirken er Vestsjællands største landsbykirke. Her er to kirkeskibe, ældst er barken "Kongen af Danmark". Den blev hængt op o. 1850. Den er 100 cm lang.

Den er givet af købmand og skibsreder Jørgen Kruuse (1792-1877).

Han var meget driftig og ejer af en større flåde. "Kongen af Danmark" var

Barken "Kongen af Danmark", Tårnborg.

et af hans skibe. Det var en tremasts bark bygget i Korsør 1842 på hans foranledning. Den var på 390 brt. Den sejlede på langfart. 1861 blev den solgt til konsul Kruuse i Nyborg. 1870 strandede den på Jyllands vestkyst i storm. Alle ombordværende omkom.

Barken var en skibstype, der var meget populær o. 1850-1900. Den stillede ikke så store krav til besætningens størrelse.

Modellen har på hver side påmalet 7 kanonporte. Der var ingen kanoner om bord, men de påmalede kanonporte kunne vildlede og afskrække sørøvere.

Den er restaureret 1901, 1918, 1947 og 1988. Den blev taget ned 2.2. 1988 og blev restaureret af orlogskaptajn Henrik Lundsgård Johnsen, Flådestation Korsør. Efter restaureringen blev den ført tilbage til kirken ved en festgudstjeneste søndag 29.5. 1988.

Den blev båret af 4 orlogsgaster fulgt af en procession med repræsentanter for søens folk og for menigheden. Biskop Wiberg og kirkens præst, Flemming Hansen, fulgte med. Blandt salmerne til gudstjenesten var Kingos "Hvad er det for en snekke". Det er nr. 129 i Den danske Salmebog, en af de hyppigst anvendte salmer i forbindelse med kirkeskibsfester. Biskop Wiberg prædikede. Pastor Flemming Hansen medvirkede ved gudstjenesten.

Tårnborg kirkes vikingeskib

Juni 1996 fik Tårnborg kirke endnu et kirkeskib. Det er et vikingeskib, en kopi af Ladbyskibet.

I kristenhedens første tid i Danmark er man formodentlig kommet sejlen-
de til Tårnborg i den skibstype.

Materialet til kirkeskibet er en gammel egetræspæl, som drev i land i Musholmbugten nær fhv. kommandør Ulrik Luckows bolig. Han fik den ide, at planken kunne bruges til et kirkeskib med Ladbyskibet som forbillede. Man har fået så godt kendskab til skibets udseende, at det måtte være muligt.

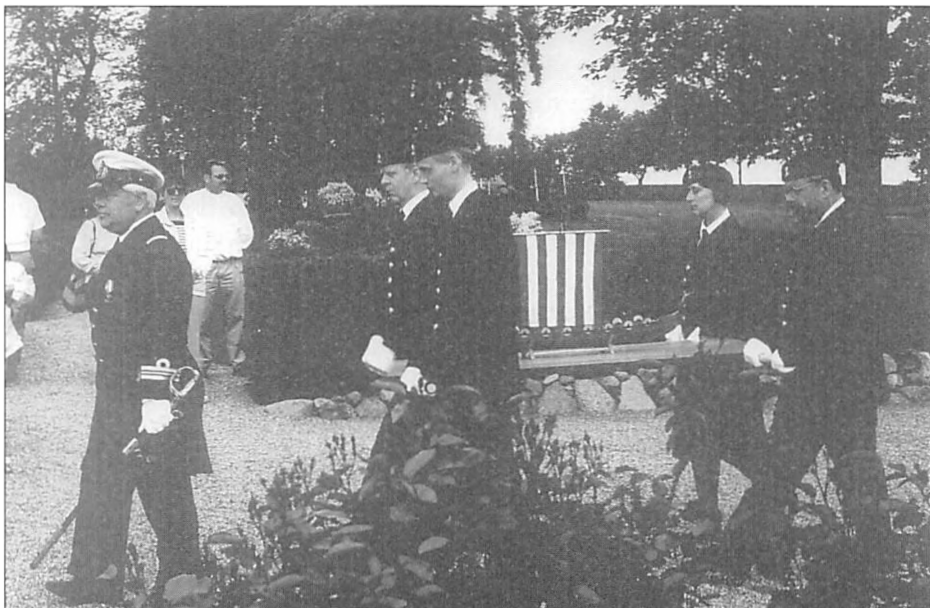
Menighedsrådet gik ind for tanken, kirkeministeriets konsulent og Handels og Søfartsmuseet på Kronborg blev spurgt. Arbejdet blev udført, eksperter fra Vikingeskibsmuseet i Roskilde fulgte arbejdet.

Søndag 16. 6. 1996 var skibet færdigt og blev ført til kirke. Processionen begyndte ved kapellet, hvor kirkeskibet var stillet op. Processionen talte 21 personer, skibet blev båret af 4 medlemmer af marinhjemmeværnet i uniform. Flådestationens chef, biskoppen, provsten, flere flådeofficerer, præster m. fl. var med.

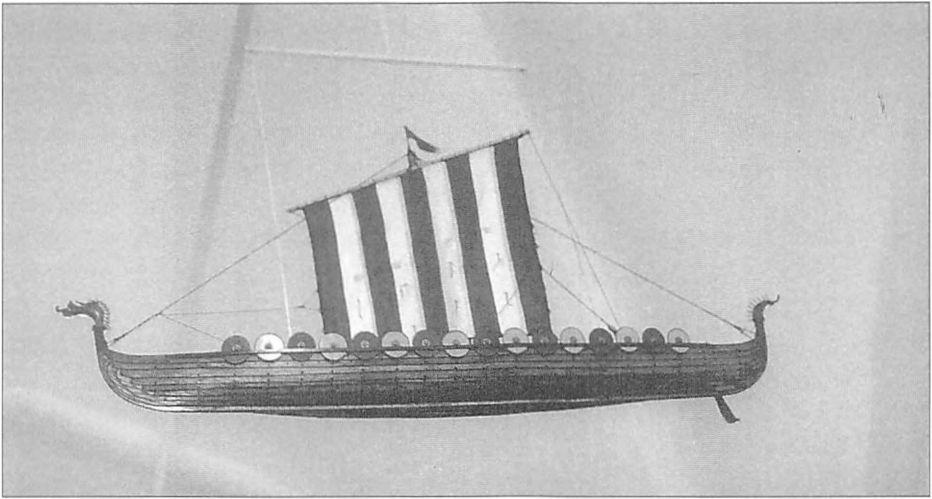
Man gik syd om kirken, som traditionen byder med fane i spidsen. I våbenhuset blev man modtaget med lurblæsning.

Skibet blev anbragt foran alteret sammen med faner fra flådestationen, marinhjemmeværnet og marineforeningen. Kirken var stuvende fuld, og festgudstjenesten begyndte, biskop Wiberg prædikede.

Et kor fra Slagelse sang en kirkeskibssalme forfattet af salmedigteren C. J. Boye skrevet i anledning af, at fiskere fra Vedbæk i 1830 gav en model af fre-gatten "Louise Augusta" til Søllerød kirke. Salmen begynder : "Trillende Vover og frådende Bølger Medbør og Modstorm de skifte på Hav".

Skibsprocession, Tårnborghavn 1996.

Vikingskib, Tårnborgh.

Sidste vers slutter:

“Sviger i natten dit roer og dit anker.
Kald på din Frelser, da sviger ei Han.
Stjernernes ild
Tænder Han mild
Himmelens håb føre aldrig vild”.

Efter nogle dages forløb blev vikingskibet hængt op. I skibets last er anbragt en beskrivelse af begivenheden.

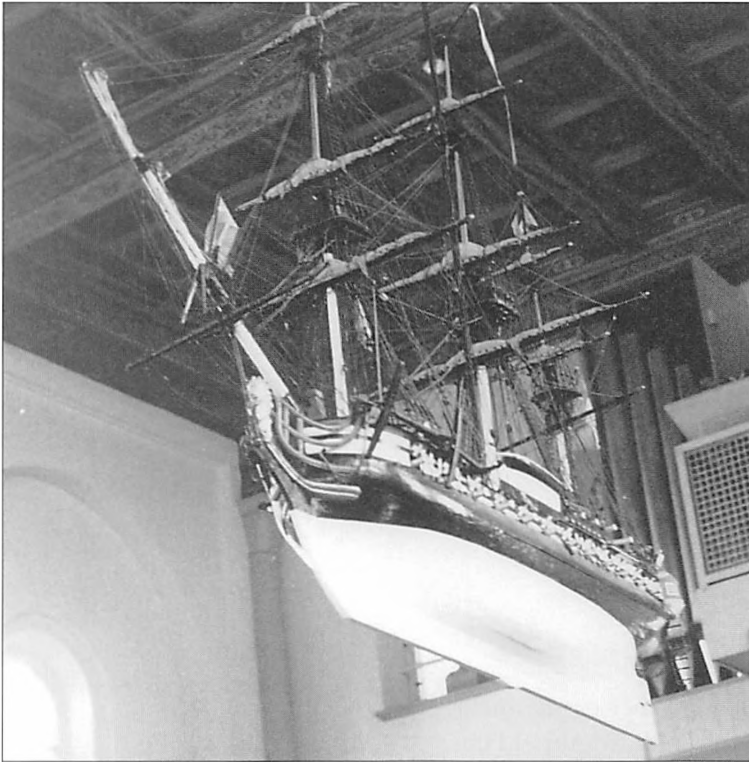
Det er et dansk vikingskib, der har været forbillede. I Hjarnø kirke i Horsens fjord og i Vester Bjerregrav kirke ved Viborg hænger også vikingskibe, men de er begge lavet efter det norske Gokstadskib.

Et nyt “Vikingskib” omtales under Antvorskov kirke.

Korsør St. Pouls kirke

I St. Pouls kirke i Korsør hænger orlogsfregatten “Corsør”. Den er i alder nr. 55 i rækken af daterede danske kirkeskibe. 23.2. 1789 blev den givet til byens gamle St. Gertruds kirke, som blev revet ned og erstattet af den nuværende kirke efter 1863.

Giveren var Korsør Søe-Laug. Bygmesteren var skibsbygmester Bonne Julius Bonnesen, født i Nyborg 1756, død i Korsør 1796. Han byggede det i Korsør 1786.

*Fregatten
"Corsøer",
Korsør.*

Man havde holdt fastelavnsfest med dystløb. Dystløb foregik fra havnen. Store chalupper blev roet af søfolk. De to dystløbere stod i stævnen af hver sin båd med en lang stage. Man roede forbi hinanden et par gange, så tog man fat for alvor, og det endte tit med, at begge dystløbere faldt i vandet. Efter en sådan fest blev kirkeskibet af søfolk båret til kirken.

I mange år blev skibet kaldt "Christian VII". for det har i agterpartiet et skjold med et kronet "C 7", men i 1971 blev skibet restaureret af overmatros Svend Aage Hansen, og under arbejdet fandt han i lasten et dokument 24 x 34 cm med en tegning af to dystløbere og oplysning om, at søfolkene havde båret skibet til kirken 23.2. 1789.

Der var også en tegning af en æresport og et lille digt:

"Solens Lys og Varme
Tag Os i Dine Arme,
Nordens Liv og Glæde
Lad O Gud Fremtræde".

Til højre for digtet er der et kronet "C 7". Digtet gælder den sindssyge konge.

Under kongens monogram står:

“Agtsomhed og Fliid
Giver Haab til Bedre Tid”.

Vi får også at vide, at æresporten er opført af Ivar Dam, kgl. postmester og transportforvalter. På den anden side står følgende digt:

“Corsøer Søefolkes Navn
Erindret Er Af Dette Gavn
Se Med Fryd I Dag Henbære
Til Kirkens og Deris Ære
Dette Af Nye Bygte Schib
Herre Giv Os Det ævig Liv.
Døstløberne Til Ære
Schal Dette Saaledis Være
Schibets Navn Er Corsøer
I Herrens Hus At Blive Førdt
Beschiern Gode Gud Dene Bye
Lad Ulykken Fra Os Flye
Store Gud Bevar Os Alle
At Vi Eij i Synd Henfalde.
Fregat Schib Corsøer
Ønsches Lykkelig Bøer”.

Skibets rette navn er ifølge dokumentet “Corsøer”, ikke “C 7”. Dokumentet er lagt tilbage i skibet efter endt restaurering. Det angiver 1789, som det år, da kirkeskibet blev sat op, så det må vel være det rigtige, selv om man gerne skriver, at det blev skænket 1788.

Hver gang, man holdt dystløb, blev kirkeskibet taget ned og båret med i fastelavnsoptøget. Man bar det på et bærestativ af grønmalede fyrretræsbrædder. Stativet er forsvundet for flere år siden.

Skibet havde ikke godt af at blive båret rundt, så man gik over til at bruge en yngre model, og i 1860 blev det vedtaget, at det gamle skib ikke måtte tages ned mere. Det blev ikke overholdt.

Skibet har lyseholdere, og ved festlige lejligheder satte man levende lys deri, så vidt vides er det det første kirkeskib i Danmark, som er udstyret sådan.

Lysene blev tændt, når en datter af et laugsmedlem blev viet i kirken. Ved medlemmers begravelse kunne de også være tændt.

1852 var de tændt i anledning af justitsråd Paludans guldbryllup, og i 1858 ved takkegudstjenesten i anledning af koleraepidemiens ophør. Til 1866 var det skik at lysene var tændt ved jule- og nytårgudstjenester. Udgiften 2 rgdl figurerer i Sølaugets regnskaber. Man kunne få illumineret mod betaling, 1 rgdl for medlemmer af laugets, 10 for ikke medlemmer.

1849 blev skibet repareret, og det blev vedtaget, at alle kunne få illumineret til samme pris. 1866 er udgiften til lys for sidste gang med i Sølaugets regnskaber.

Oprindeligt brugte man vokslys, så gik man over til stearinlys. Skibet har nu elektrisk lys. De levende lys brændte rig og rær i stykker. Lysene bliver nu tændt ved festlige lejligheder, som juleaften.

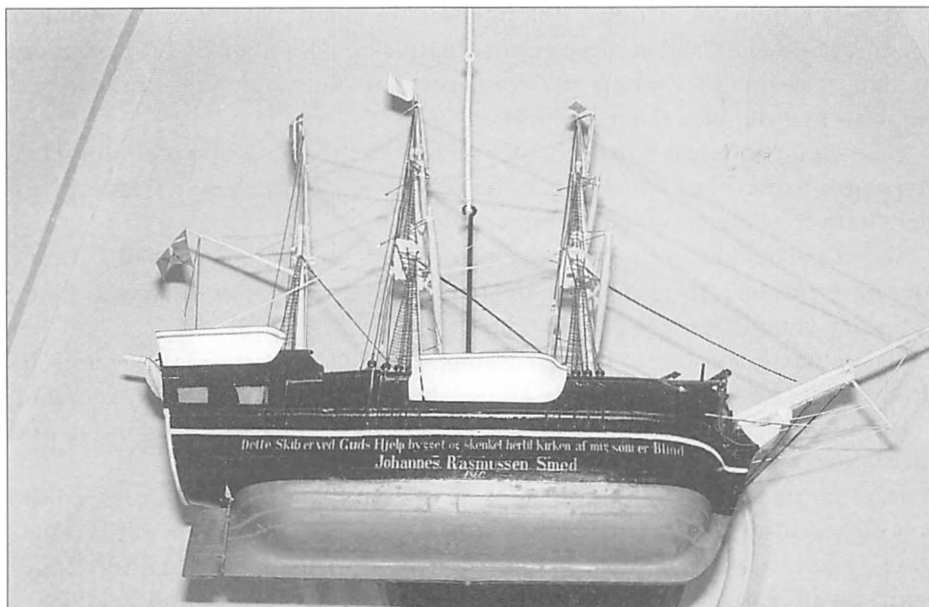
Det er ca. 2 m langt. Det er ualmindelig fint, i forstævnen er en forgyldt løve med krone, agterpartiet har vinduer, galleri, "C 7", årstallet 1789. Armeringen består af 36 kanoner.

Slagelse St. Mikkels kirke

I St. Mikkels kirke hænger fra gammel tid en bark "Frederik VII". På styrbords side er malet: "Dette skib er ved Guds hjælp bygget og skænket til kirken af mig, som er blind. Johannes Rasmussen, smed". På agterspejlet står Frederik VII's navnetræk og årstallet 1860.

Johannes Rasmussen havde ønsket at komme til søs som hans fader, der var skipper. Det fik han ikke lov til. Han blev smed og fik værksted i Bredegade. Under sit arbejde fik han som 32 årig en splint i sit ene øje. Det bevirkede, at han mistede synet på begge øjne.

Interessen for skibe havde han stadig og som blind byggede han modelski-

Barken "Frederik d. 7.", St. Mikkels kirke, Slagelse.

be. Først byggede han et til sin 2 årige datter. Derefter byggede han kirkeskibe til begge byens kirker.

Efter ulykken drev han en lille høkerbutik i Stenstuegade 11. Han døde 1901, 84 år gammel.

1939 blev skibet sat i stand af fhv. styrmand Osborn Larsen, Slagelse.

Dette skib hænger i nordre sideskib. 11.12. 1994 fik St. Mikkel endnu et kirkeskib. Det fik sin plads i søndre sideskib. Det drejer sig om barken "Nordlyset", bygget af Ove Andersen, Slagelse, 71 år gammel. Han har bygget 4 andre kirkeskibe. Han er uddannet som maler, men stærkt interesseret i søfart, og han aftjente sin værnepligt ved søværnet.

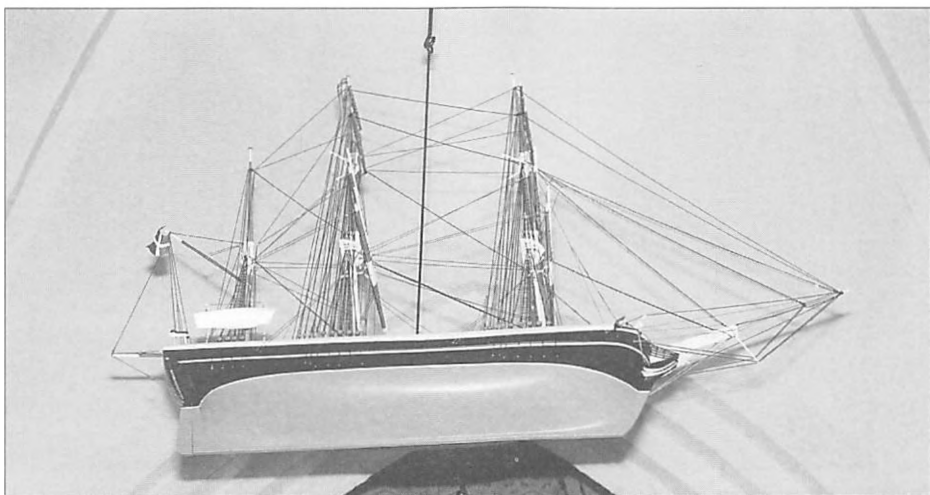
Arbejdet med "Nordlyset" varede 1½ år. Udgiften til materialer løb op i 6000 kr. Medlemmer af marineforeningen, Slagelse Sparekasse m. fl. har hjulpet Ove Andersen med at dække udgifterne.

Masterne er ahorn, alle vanter er bomuldssnor behandlet med voks, dækket består af små stykker træ limet sammen.

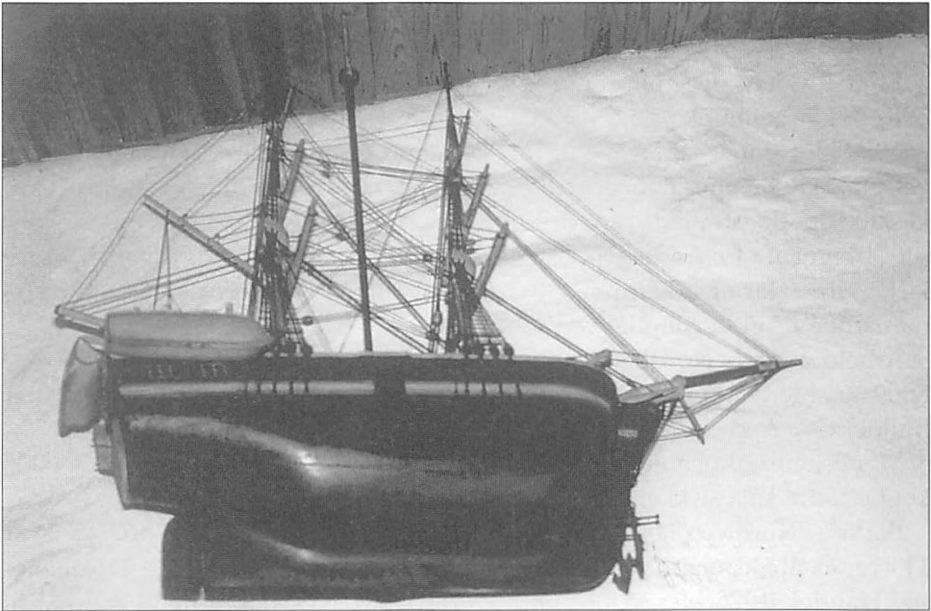
Barken "Nordlyset" blev bygget i Helsingør 1852 og foretog i løbet af 74 år 111 rejser til Grønland uden havari trods isbjerge. Ejeren var Kgl. Grønlandske Handel. 1926 blev skibet udrangeret, 1931 blev det solgt til Sverige til ophugning.

Søndag 11.12. 1994 blev modellen præsenteret for menigheden ved gudstjenesten ledet af provst Ole Ivertsen.

Ved begyndelsen af højmessen blev skibet båret ind og stillet ved alteret. I spidsen var marineforeningens fane, så fulgte kirkeskibet båret af 4 mænd, blandt dem Ove Andersen, så fulgte provst Ivertsen og medlemmer af marineforeningen.

Barken "Nordlyset", St. Mikkel's kirke, Slagelse.

Briggen "Håbet", St. Peders kirke, Slagelse.

Briggen, "Ørnen", som skænkes til St. Peders kirke, Slagelse. Fra venstre ses artiklens forfatter Erik Nielsen, modelbygger Ove Andersen og giveren Grethe Haugaard. (Foto: Georg Hemmingsen)

St. Peders kirke, Slagelse

St. Peders kirke har en brig "Håbet" fra midten af 1800'erne anbragt over døren til kirken i våbenhuset. Den er som "Fr. VII" i St. Mikkels kirke bygget af den blinde Johannes Rasmussen.

I 1997 er et nyt skib under bygning. Det er en brig "Ørnen". Giveren er fabrikant Ole Haugaard, Slagelse (1935-1997). Det bygges af Ove Andersen, som også byggede "Nodlyset".

Det skal til sin tid føres ind i procession.

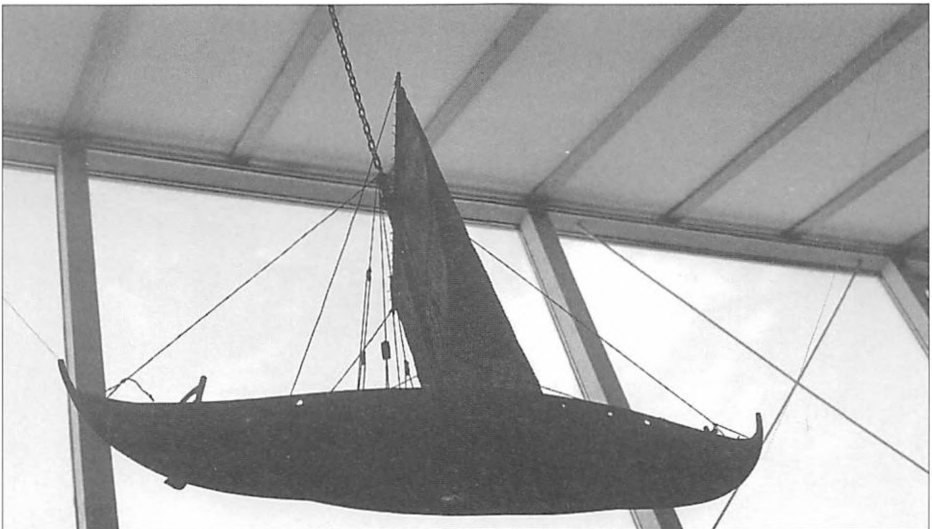
Antvorskov kirke

St. Peders sogn er blevet delt, og en midlertidig kirke, Antvorskov kirke, er blevet rejst på Agersøvej, vest for det gamle Antvorskov.

Den blev indviet 1. søndag i advent 1991, og 1. søndag i advent 1992 blev et kirkeskib hængt op. Det skete med en lille højtidelighed uden procession. Giverne er menighedsråd i Slagelse-Korsør provsti. Ved kirkens indvielse gav man en sum til kirkens udsmykning. Penge herfra blev brugt til kirkeskibet.

Forbilledet er "Roar Ege". Det er et af vikingeskibene fra Roskilde fjord. Det kaldes "Skuldelev 3". Det blev opdaget og gravet frem 1957-62. Efter restaurering blev det sat op på vikingeskibsmuseet. Det har ligget i vandet i næsten 1000 år.

Det er et mindre fragt- og rejseskib. Det har måske tilhørt en storbonde på egnen. Han kunne bruge det, når han skulle til ting eller marked. Det har

"Roar Egede", Antvorskov.

plads til 4 tons last. Besætningen har været 4-5 mand. Det blev drevet frem ved sejl eller årer. Modellen har sejlet sat. Modellen er ca. 1 m, forbilledet 14 m.

Modellen er bygget af major Ejler Havmøller Sørensen, Antvorskov kaserne. Forbilledet er bygget af eg, modellen ligeså. Da Antvorskov slot blev revet ned, blev noget tømmer brugt til opførelse af Falkenstein 1774. Noget egetræ blev opbevaret på gården, og noget af det blev skænket til kirkeskibet samt til korset og lysestagerne på alteret.

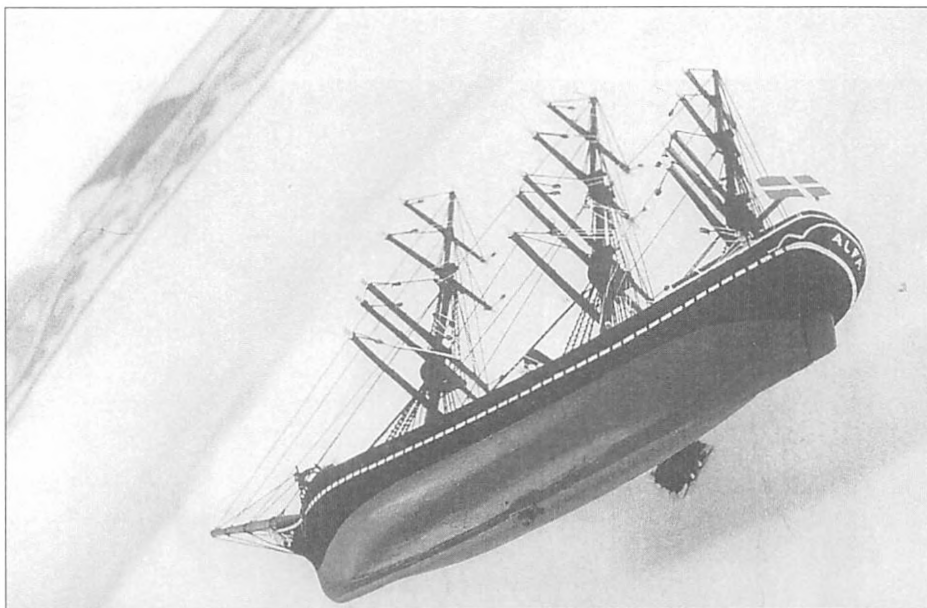
I lasten er nedlagt et dokument med oplysninger om skibet.

Kirke Stillinge

I Kirke Stillinge kirke er der på sydvæggen en tremastet fuldrigger "Alfa", den er 1 m lang. Den er bygget og givet af fisker Peter Jensen, kaldet "Fisker Peter" o. 1900.

Han byggede hus ved Bildsø strand 1896. Da var han 35 år gammel. Han var gammel sømand og kom hjem med måneders mellemrum. På hans ældre dage ernærede han sig ved jollefiskeri fra kysten. Han døde i 1980'erne. Hans kirkeskib blev sat op i kirken 1924. Han fik 100 kr. i honorar. Han har også bygget kirkeskibe til kirkerne i Kirke Helsingø og Drøsselbjerg samt Gørlev valgmenighedskirke.

"Alfa" blev renoveret i 1994 af modelskibsbygger Ove Andersen, Slagelse.

Fuldrigger "Alfa", K. Stillinge kirke.

Gerlev kirke

I Gerlev kirke har man haft en model af skoleskibet "Georg Stage", "Georgsminde". Den var bygget af boelsmand J. E. Buchwald, Gerlev, til minde om en søn, der omkom ved skibets forlis.

"Georg Stage" var et tremasts fuldskib bygget hos B&W. 1882 blev det solgt til Foreningen til Søfartens Fremme. Det sejlede som skoleskib i Østersøen og på Nordsøen. Ved midnat mellem 25. og 26. juni 1905 blev det sejlet i sænk i Øresund af "Ancona" af Leith. Påsejlingen skete med så stor kraft, at "Georg Stage" sank i løbet 3 minutter. Eleverne var trænede til at klare en sådan situation, men det var umuligt at sætte redningsbådene i vandet. Nogle af eleverne sprang over bord og reddede livet. Det var en mild sommeraften, halvdelelen havde frivagt og var på dækket for at se fyrværkeriet i Tivoli. 22 omkom, trukket ned eller ramt af nedfaldende rundholter. Vraget blev senere hævet og repareret.

Skibsmodellen var 1948 hængt til side og omtales som et værdiløst stykke sløjdarbejde. 1996 er den væk, ingen kender mere til den. Den er eksempel på en mindegave.

Trykte kilder

Danmarks kirke. Sorø Amt. 1936.

Henning Henningsen: Kirkeskibe og Kirkeskibsfester. 1950.

Forlag Heinrich Söhne, Rendsburg: Kirkeskibe i Danmark og de tidlige hertugdømmer Slesvig og Holsten. 1988 på tysk og senere på dansk.

Henning Thalund: Fynske kirkeskibe. 1989.

Christian Madsen: Gamle Slagelsebilleder.

Artikler i Sjællands Tidende, kirkeblade, turistvejledninger i kirker.

Ikke trykte kilder

Kartotek over danske kirkeskibe på Handels og Søfartsmuseet på Kronborg.

Samtaler med præster, kirketjenere o. a. med kendskab til kirkerne.

Det er mit håb, at denne artikel har en del stof, som er ved at gå tabt, men jeg må erkende, at en nøje beskrivelse af kirkeskibene og deres rigning kræver en specialviden, som jeg ikke er i besiddelse af.

Skælskør, februar 1997.

Erik Nielsen, Dyrehavevej 24, 4230 Skælskør.

Flv. viceskoleinspektør. Tidligere næstformand i Historisk Samfund for Sorø Amt.

Omfattende forfatterskab og foredragsvirksomhed vedr. Skælskørs historie m.m.

Om herregårdshusholdningen

Af Agnete Jensen

Sidst i tyerne måtte lærerinder og sygeplejersker ikke være gift. Hvis man valgte den slags uddannelser og så giftede sig, så var det efter min faders mening spildte år. Efter hans tilskyndelse valgte jeg en uddannelse ved madlavning. Det blev til 2¹/₂ års læretid, først ¹/₂ år ved almindelig madlavning på en proprietærgård, hvor jeg overtog husjomfruens plads efter at have været der 1 år som ung pige i huset, som det hed dengang. Derfra kom jeg til Glorup på Fyn, hvor jeg som elev på avlsgården lærte folkehusholdning i 1 år, dernæst gik turen til Tjele ved Viborg til 1 år med fine madlavning. Det var en fin læreplads med en meget dygtig husjomfru, der fik jeg prøvet alt til faget henhørende. Til de fine middage serveredes op til 7 retter.

Efter disse 2¹/₂ år fik jeg plads på Hesede ved Haslev. Det var hos forpagteren.

Jeg nævner denne gård, fordi forpagteren og hans hustru foretog sig to gammeldags ting. De bryggede gammeløl og maledede sennep.

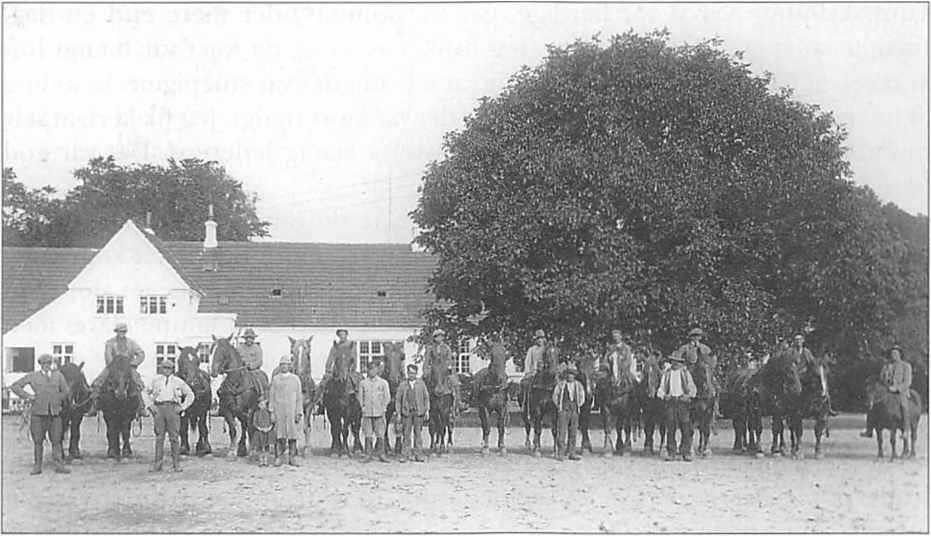
Gammeløllet var meget stærkt, og der blev først taget hul på det til høst, efter at det have ligget fra om vinteren. Sennepen var også stærk, den blev malet af forpagteren i et stort rødt leraf ved hjælp af en kanonkugle. Der var ikke et øje tørt i køkkenet, den dag det fandt sted.

En tredje specialitet havde havemanden og jeg del i, nemlig at lave blodpølser af gåseblod. Havemanden slagtede gæssene og samlede blodet af disse, og jeg kogte blodpølserne i halsskindet fra gæssene. Den tiloversblevne blodfars blev bagt som meget små pandekager. Det var interessant at opleve de gamle metoder. Husholdningen var til daglig på omkring 15 personer, så efter 1 år ville jeg gerne til noget større, så jeg kom som husjomfru til Sorø store Ladegård med 25 mennesker delt på 2 husholdninger, 1 for folkene med en kokkepige til hjælp og så herskabets, hvor jeg havde hele ansvaret.

På Sorø Store Ladegård

Jeg havde også ansvaret for vask, rulning, strygning og til min forundring også fjerkræet.

Slagtningen af køer, kalve og grise blev foretaget af fodermesteren.

Sorø Store Ladegaard. Folkehold 1932.

Med hensyn til fjerkræet, er det jeg husker tydeligt juleslagtningen af ænderne. En mørk decembertid kom Marie Mortensen, vor gode ekstrahjælp. Hun var fra Polen, gift med en af husmændene og et herligt menneske. Vi begav os så ud til ænderne, hvor vi begyndte at fange dem, mens vi lyste med en lommelygte. Da vi havde fået fat i den første udbrød Marie: "Nej frøken Jensen, jeg vil altså ikke holde dem, men jeg vil godt skære!" Jeg måtte så holde ænderne, mens Marie bevæbnede sig med en god, skarp køkkenkniv skar halsen over på dem. Jeg forstod godt Marie, det rykkede slemt i ænderne, mens blodet løb af, men de kunne heldigvis ikke mærke det. Dette arbejde var overstået i løbet af forholdsvis kort tid.

Storvask

Anderledes var det med storvasken, da var det dage, det drejede sig om. En gang om måneden kom konen, der holdt folkenes værelser ind til mig i køkkenet med deres lagener og fik ombyttet dem med rene. Hvor tit de fik rene håndklæder, kan jeg ikke huske. Det var den grove vask, der den første dag blev sat i blød samtidig med vasken fra herskabet. Det gjorde jeg selv, og til det brug havde vi nogle meget store trækar og heldigvis vandhaner i vaskeskælderens. Tidligt om morgenen næste dag mødte mandskabet op. Marie, stuepigen, enten staldmesteren eller havemanden, ligesom de havde tid til, og så mig selv. Mændene trak vaskemaskinen, hvor det grove tøj fik en ordentlig omgang, inden det gik videre. Marie og stuepigen sled ved vaskbrætterne, og jeg passede den store og mindre gruekedel også med fyring

samt skylning. Når vi var færdige, det tog somme tider mere end en dag, hængte stuepigens tøj til tørre. Jeg husker engang, da tøjene var hængt forkert op, at fru kom og fortalte mig, at selv om det var stuepigens bestilling at hænge tøjet op, var det mit ansvar, at det var gjort rigtigt. Jeg fik lært, at selv om arbejdet var delegeret ud, så var ansvaret stadig lederens. Det var god lærddom at tage med ud i livet.

Efter at tøjene var tørret, kom den næste store omgang, sammenlægningen af tøjet. Den hjalp stuepigens med til. Dernæst kom rulningen, her kom så en af vore gode mandlige kræfter for at trække rullen, der var meget stor med kampesten og et stort hjul, der fik rullen til at fungere. Det kunne klares med en mand, og med hjælp fra en stor tap kunne rullen vippes. Vi havde en stor dug, der næsten ikke kunne være i rullen. Det var godt den ikke var med hver gang. Mange gange var der 200 damaskes servietter, de blev først rullet to og to, dernæst enkeltvis, når de blev taget af rullestokken lignede de skinnende hvide porcelænsrør, det er et sjældent syn nu om stunder. Alt det var mit arbejde. Ved strygningen kom stuepigens og var med. Det vi syntes var værst, var strygningen af den yngste søns akademiuniformer, de var af kadettøj, blå og hvidstribede. De striber gjorde os næsten søsyge, når de løb sammen under jernet.

Strygejernene var gammeldags, der blev varmet op på en stor strygeovn, der kunne tage 8 jern. I mindst tre dage var strygestuen bemandede.

Storvask i 1930'erne var en alvorlig sag på en herregård. Alt dette arbejde foregik uden for køkkenet, men sorterede under husjomfru.

Arbejdet i køkkenet

Folkehusholdningen var kokkepigen domæne, hvor jeg dog også havde en andel i at tilberede folkenes morgenmad. Deres morgenkaffe blev tillavet af de brugte bønner fra herskabets kaffe dagen før tilsat friske bønner af en billigere slags. Det hele blev kogt op og smagte såmænd rigtig godt. Vi i køkkenet drak også af den.

Om sommeren, hvor dagen begyndte tidligt, fik folkene en madpakke med til frokost midt på formiddagen. De smurte kokkepigen og jeg lige efter morgenmaden.

En dag kom en af karlene og bad om en ny pakke, for hesten havde ædt hans, der lå i muleposen. Det kunne godt være sandt, så derfor sagde jeg :”Ja, det går denne gang, men ikke tiere!” Man skal passe på, der ikke bliver rendt om hjørner med en. Jeg hørte heller aldrig til flere madpakker, der var blevet ædt af hestene.

Folkenes middag fik de kl. 12. Den bestod af to solide retter, der var en variation om torsdagen, da fik de søbemand såsom grønkål eller lignende, derefter en kop kaffe og en franskbrødsbolle. Fruen syntes, der skulle lidt ekstra til

den dag. Disse franskrødsboller bagte jeg, hvor jeg samme dag bagte 20 store franskrød, der skulle slå til hele ugen. Rugbrød og sigtebrød fik vi fra bageren. Vi handlede både med bageren på Kongskilde og med Dampbageren i Sorø.

Når der ikke blev arbejdet sent i høstens tid, spistes der til aften kl. 18. Kokkepigen smurte brødet til aftensmaden, og jeg skar pålægget. Den eneste pålægsmaskine vi havde var til ost, så pålægget blev skåret i hånden, og det gav mig tre rækker hård hud i højre hånd af at bruge kniven. Først fik de en varm ret lavet af resterne fra middagsmaden, så fulgte den store tallerken pålægsmad og kunne de spise mere, kunne de få al det fedtebrød de kunne spise. De ringede altid med det samme efter fedtebrødet.

Der er det ved herregårdskost, at brødet skal være smurt helt ud til kanten, og pålægget skal også dække brødet fuldstændig, så pålægget har også kunnet forslå til fedtebrødet.

Drikkelsen bestod af the og kærnemælk. I høstens tid blev der sendt ekstra mad ud i marken og mejerijunger fulde af rabarbersaft. Gad vide, hvor mange hundrede liter jeg kogte af den væske.

Lørdag var kødløs dag, da stod middagen på øllebrød og æbleskiver. De blev kogt i klarret oksetælle, som vi selv smeltede af efter at det var kørt igennem kødhakkemaskinen.

Ved middagstid om lørdagen kom godsejeren ned i køkkenet, han var lidt af en køkkenskriver, for at smage æbleskiverne, og de skulle komme lige fra panden, glohede. Vi undrede os altid over, at han ikke brændte tungen. Ligeledes kom godsejeren tit ind i spisekammeret, mens vi smurte mad, så kunne han finde på at sige: "Ja, det er rigtigt frøken Jensen, giv dem bare godt med kød, det er billigere end brød!" Jeg tror det var rigtigt i de krisetider i 1930'erne. Der blev heller aldrig klaget over maden i den tid, jeg var husjomfru. På Sorø Store Ladegård blev karlene også i vinterhalvåret fæstet for kost og logi samt 100 kr i løn. På mange gårde arbejdede folkene om vinteren kun for kost og logi.

Slagtingerne

Slagtingerne var et kapitel for sig. I de 1½ år, fra november 1931 til maj 1933, slagtedes 11 køer. Jeg ved ikke hvor mange grise og næsten to spædkalve om ugen. Disse slagtinger stod fodermesteren for, ligesom han personligt parterede køerne efter mit ønske. Kalvene og grisene kom ind delt i to halvdele. Den videre opdeling måtte jeg selv sørge for. Kalvene var de letteste, det foregik ved at dele dem i leddene med en køkkenkniv. Ved grisene måtte kødsaven til hjælp, og så hjalp kokkepigen til. Tarmene fra køerne gav det største arbejde, de skulle bruges til at fylde spegepøsefarsen i. Det brugte man normalt hestetarme til, for de er lige, mens oksetarme er krøllede. Det

var krisetider, og så købte man ikke hestetarme, så jeg måtte skrabe alle okse-tarmene med en kniv. Vi måtte altid være to om at vende okse- og svinetarmene.

En dag var der beredt os en overraskelse. Der blev foruden koen slagtet en so, der formodedes ikke at kunne få flere grise. Den skulle bruges til spegepølserne. Da vi kom ned i kælderen for at ordne tarmene, lå der øverst i baljen nok så nydeligt børen fra soen med to små grise i. Jeg kan tydeligt se de fine små klove for mig. Det var fodereleverne, der hørte til fodermesterens husholdning, der havde villet gøre grin med os. Det fik de nu ikke noget held med, for jeg gik bare over i kostalden og sagde til mester, om han ville bede de unge mennesker om at hente det, der ikke hørte med til tarmene. Da jeg kom ned i kælderen var alt i orden.

Det blev til 175-200 kg. spegepølser ad gangen. Så kom Marie Mortensen og lagde alle kræfterne i med at trække den store kødhakkemaskine. Alt dette kød blev æltet i et stort trækar. Det var Marie og min bestilling. Det skulle stå og trække til næste dag, og da det var om vinteren, vi lavede spegepølser, var der koldt om natten i køkkenet, så næste dag, hvor der skulle æltes sidste gang, blev hænder og arme iskolde og det gjorde ondt helt op i ansigtet. Efter at pølserne var blevet stoppet, blev de saltet inden de skulle til rygning.

Der blev også lavet en anden slags pølser, nemlig rullepølser. De var store - 21 af hver ko. Slagene blev brugt til dette, efter at beholderne var taget ud. Lårtungerne og tungen blev sukkersaltet, og de var meget delikate.

Om vinteren blev der tit hængt en kvart ko, en bagpart, op på det øverste loft, hvor den i frostvejr kunne holde sig længe, ligesom også et stykke højreb eller en mørbradsteg hængt op i et hvidt pudebetræk, kunne forlænge tiden for det ferske oksekød.

Der var også en helt bestemt fremgangsmåde med spædkalvene. Køllerne blev lagt i kærnemælk et stykke tid, derved fremkomm nogle gode stege. Bovene blev anvendt til frikassé eller hakket og stegt som karbonader. Brystet derimod blev kogt sammen med det urelle, og så blev der lavet kalveost til pålæg. Der var ikke noget med at servere trevlet kalvekød.

Herskabshusholdningen

Mit arbejde i herskabsafdelingen begyndte rettidigt om morgenen med at sende kogt vand op i soveværelset. Det kom selskabsdamen og hentede. Dernæst smurte jeg madpakker til de to yngste sønner, de gik i skole på Sorø Akademi. Det var dengang Akademiets havde elever fra 11 år, derfor den yngstes sommeruniform af kadettøj. Det skete, at jeg blev bedt om at lave madpakken lidt større, for der var nogle af kammeraterne, der var alumner, og de var tit sultne om formiddagen. Gad vide, hvem jeg så fodrede af? Dernæst kom turen til herskabets morgenmad. Om søndagen blev der bagt frisk morgen-

brød, kommenskringler og forskelligt andet. Frokosten kl. 12 med varm ret, tit lavet af kalvekød, desuden forskelligt koldt pålæg. Om eftermiddagen kaffe eller te, somme tider om sommeren tykmælk. En gang da der var en skål tykmælk til overs spurgte jeg Marie, om hun ville have den. Med et stort smil fór hun ind i spisekammeret, tog en kold kartoffel og lidt salt, spiste det til tykmælken og følte, at hun var i Polen.

Til daglig spiste herskabet middag kl. 18. To retter med efterfølgende kaffe, når de var alene. Den ældste søn, der var underforvalter, spiste sammen med sine forældre. Forvalteren og ladefogeden eller en elev spiste i mellemstue, karlene i folkestuen. Stuepigen, kokkepigen og jeg spiste i køkkenet, det var også det mest praktisk. Det sidste halve år, jeg var der, syntes fru, at jeg til daglig skulle spise sammen med dem. Det var ikke let at sige nej tak til, men det forlængede min arbejdsdag, der ellers var lang nok. Om sommeren fra kl. 5 til mange gange i høsten til kl. 23.

Med hensyn til bagværk klarede jeg det hele selv, også den traditionelle julebaking. Her blev klejnerne kogt i fedt, vi havde jo nok af det.

Forstanderinden for Sorø Husholdningsskole kom somme tider på eftermiddagsvisit, så skulle bagværket være ekstra fint. Hvis der kom en gæst om formiddagen til en kop kaffe, fik vi i køkkenet ekstra formiddagskaffe. Det fik vi i øvrigt også når vi vaskede og strøg. Søndag var der almindelig kaffedrikkeri i køkkenet. Vore ældre mandlige hjælpere, staldmesteren og havemanden, der var de eneste af folkene, der kom ind i køkkenet, kom den dag til formiddagskaffe med friskbagt morgenbrød sammen med os tre, der spiste der. Disse to stillinger var næsten altid på herregårdene besat med ældre mænd. Det var en slags retrædeposter, hvor kræfterne ikke behøvede at være så store. Staldmesteren blev altid tiltalt med sin titel, havemanden med sit fornavn, i dette tilfælde William eller Vilhelm. Han havde været dansk soldat på De vestindiske Øer, før de blev solgt. Han havde en fin gulfingerring. Den var af 18 karat, ellers ville huden blive sort, i det klima var 14 karat ikke lødigt nok, fortalte han med stolthed. Disse to mænd var noget af det høfligste og venligste og altid parate til at hjælpe os.

Lidt senere i tiden sagde fru, at jeg også gerne måtte give den pige, der kom hver søndag for at sælge Søndags BT, der dengang var trykt på avispapir, kaffe. Hun kom i al slags vejr helt fra Fulby, ikke alene fik hun kaffe med morgenbrød, men solgte også to blade, både fru og jeg købte et. Det lyder underligt, at fru skulle sige, at jeg gerne måtte give tre personer kaffe, men det var herskabskaffen, der blev brugt, og den bestilte fru selv hos købmanden. Folkekaffen sorterede under mig, og den skulle slå til i et vist tidsrum. Fru Steenberg var et dejligt menneske, som jeg altid har beundret.

MENU	
<i>Brun Suppe</i>	<i>Sherry</i>
<i>Laks hollandaise</i>	<i>Vin de Anjou</i>
<i>Kalve-Filet Compot</i>	<i>Champagne</i>
<i>Osteanretning</i>	<i>Bourgogne</i>
<i>Is</i>	<i>Madeira</i>
<i>Frugt</i>	
<i>Overflødighedshorn</i>	
<i>Mokka</i>	<i>Cognac</i>
	<i>Dom</i>
	<i>North State</i>
	<i>Boule d'or</i>
	<i>Havanna</i>

Konfirmationen

En særlig begivenhed fandt sted mens jeg var på gården. Den yngste datter blev konfirmeret. Marie Mortensen fortalte, at ved de to foregående konfir- mationer havde der været kogekone til at forestå madlavningen, så jeg fik ikke lampefeber af den grund.

Det udviklede sig nu noget anderledes. Fruen mente, at jeg nok kunne kla- re problemerne. Det blev så til, at en tidligere husjomfru blev tilkaldt for at hjælpe mig på den betingelse, at jeg selv rettede an. Marie kom også for at hjælpe til, hvor det var nødvendigt. Kokkepigen havde også mere arbejde, for folkene fik også ekstra festlig mad den dag.

Den brune suppe kogte i tre dage for at få sin fine brune farve og blive stiv som gelé, sådan en suppe spises for suppens skyld, ikke for fylkets. Det blev en fin middag, og jeg drog et lettelsens suk.

Afrejsen

I alle de år jeg havde beskæftiget mig med madlavning, havde jeg ikke været hjemme juleaften, dengang fik vi ikke fri i julen, når man var ved maden. Så jeg lovede min moder at komme hjem til Jylland for at være der et stykke tid, så familien kunne være samlet. Der kom dog brev fra Steenbergs, om jeg dog ikke ville komme tilbage til november. Det gjorde jeg ikke på grund af mit løfte til moder, så det var for alvor, at jeg rejste fra Sorø Store Ladegård den 1. maj 1933.

Den sidste dag kom staldmesteren og havemanden for at sige farvel og hilse fra karlene og fortælle, at de var kede af, at jeg rejste. Det følte jeg var en stor ros.

Disse tider kommer aldrig igen, men er blevet en lille del af vor landbokultur, som jeg synes ikke bør glemmes. Derfor har jeg skrevet dette.

Mit liv forandrede også. I 1934 blev jeg gift, men hedder stadig Jensen. Resten er en helt anden historie.

Agnete Jensen, Rosenvænget 26, 4250 Fuglebjerg.

Historien om et gammelt skelmærke

Af Helge Jensen

I tidsskriftet SKALK nr. 5 1996 side 16 har Paul G. Ørberg skrevet en artikel, som han kalder "Ret og skel". Der fortælles om, hvordan sandemændene, når de havde udset et markskel, da skulle de det stable med stok eller sten og kul og flint derunder, som der står i Christian 5's Danske Lov fra 1683.

Før 1800 og meget langt tilbage i tiden, læses der i Ørbergs artikel, blev der, hvor man i dag sætter de kendte skelpæle af cement med krone på, gravet en læderpose fyldt med trækul og flint ned i jorden (trækul og flint er uforgængeligt), og ovenpå blev der lagt en kampesten, så man så længe kampestenen lå der, nemt kunne finde posen.

Paul G. Ørberg skriver videre. Der må for blot et par hundrede år siden have eksisteret markskelsten i tusindvis her i landet af den slags, men i dag har vi ikke kendskab til en eneste.

Nar Sandemænd have udseet
Markeskiellet / da skulle de det
stable med Stok / eller Steen / og Kul
og Flint derunder / og siden svære paa
det Stæd / der som skillet og tvistet var /
at de have gjort Ret / og lyse siden til
Tinge. Denne er Eden: Bede sig saa
GUD hielpe / at de gjøre det ej for
Bild / og ej for Fare / uden for det / at
de troe saa at være ret Markeskiel / og
at de have saa hørt af deris Forældre
og andre gamle Folf.

*Bestemmelse om
oprettelse af markskel
i Christian 5.s.
Danske Lov.*

Jeg fandt artiklen meget interessant, fordi jeg kom i tanke om, at jeg for nogle år siden havde en samtale med nu afdøde gartner Svend Aage Sørensen, Alsted, hvor han omtalte en sådan nedgravet læderpose med flint og trækul.

I 1947 købte min far en mindre gård i Alsted, der ligger mellem Sorø og Ringsted, Tjørnebjerg hedder gården, den har matr.nr. 19b (Alstedvej 79).

Tjørnebjerg er formentlig opført omkring 1808, hvor jorden er solgt fra nabogården Østergaard, der har matr.nr. 19a (Alstedvej 77). Østergaard ligger lidt vest for Tjørnebjerg. Navnet Østergaard, har gården ikke, som man måske skulle tro fra områdets navn, Alsted- Østervang, men fra et tidligere familienavn.

Mellem disse to gårde er der et gærde som skel. Dette skel er formentlig lavet, da jorden til Tjørnebjerg er skilt fra Østergaard. Gærdet er et ret lavt jordgærde med kampesten uden bevoksning.

Gærdet går fra Tuel å i nord til Alstedvej, der går lige syd for de to gårde.

Skellet fortsætter på den modsatte side af vejen som en lav grøft i linie med gærdet nord for vejen (se kortet).

Tæt ved denne grøft ligger et lille hus på en ret stor grund. Cathrineshvile blev huset kaldt før i tiden, i dag bruges navnet ikke. Ejendommen har matr.nr. 19d (Alstedvej 86).

I 1949 købte gartner Svend Aage Sørensen ejendommen, han anlagde et gartneri, som han drev indtil omkring 1980.

Østergaard, som tidligere hed Fjellebjerg ejes i 1949 af gårdejer Erhard Pedersen.

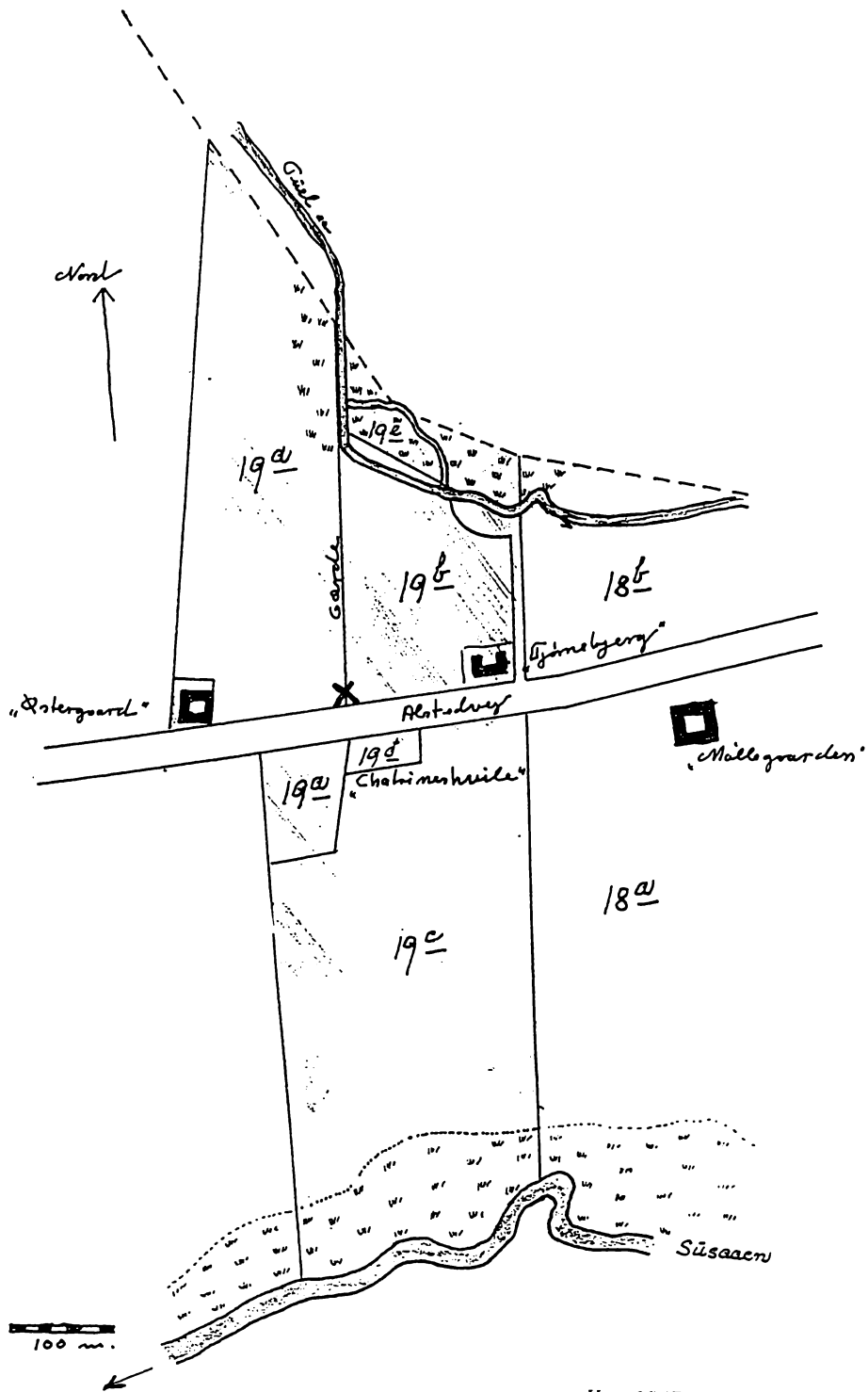
Før udskiftningen (1780-1840) lå gården i Alsted by sammen med en snes andre gårde rundt om kirken og gadekærene, som der dengang var to af. Gården var en ret stor gård, da den efter udskiftningen var kommet på sin nuværende plads i Alsted Østervang, som det område øst for Alsted by blev kaldt før i tiden - helt op til 1960'erne. Der er i tidens løb skilt en del jord fra gården. I 1949 er gården på ca. 35 tdr. land.

Matr.nr. 19c er i 1812 lagt ind under Møllegården i Alsted.

Gårdejer Erhard Pedersem, der døde i 1975 har to sønner, der er født i henholdsvis 1944 og 1949, Flemming og Elmer. I 1949 kort efter, at gartner Sørensen havde købt sin ejendom, havde han en samtale med Erhard Pedersen, hvori han nævnte, at han ikke rigtig kunne se, hvor skellet mellem hans jord og Østergaards jord gik, der var godt nok en lille grøft, men han kunne ingen skelpæl se. Det var ikke fordi der var problemer mellem dem om skellet, men han mente, der skulle være en skelpæl, hvad der ikke var.

Min far, Hans Jensen fra Tjørnebjerg var kommet til og deltog i samtalen. Han bad gartner Sørensen om at låne sig en spade, så skulle han vise ham, hvor skellet var.

Hans Jensen gik hen for enden af gærdet mellem de to ejendomme, matr.nr. 19a og 19b og begyndte at grave i jorden - der lå en synlig kampe-

Kort 1947. Oluf Peder Olsen.

sten, som han væltede lidt til side, (på kortet mærket med x) og under den fandt han lidt efter nede i jorden en læderpose, hvori der var en blanding af trækul og flint, og han siger så, at den pose fortæller, at her går skellet, og det fortsætter i lige linie over på den anden side af vejen, hvor skellet fortsætter som en grøft. De følte på posen, som var meget mør og hørte flinten og trækullet knase inde i posen. Posen blev lagt ned i jorden igen, jorden jævnet til, og kampestenen blev lagt på plads igen. Dette foregik i 1949.

Den samtale kendte jeg ikke noget til før engang i 1993, og da var både Erhard Pedersen og min far, Hans Jensen forlængst døde.

Jeg havde i 1993 i kraft af min søgen efter den lokale historie i Alsted fået lavet en aftale med gartner Sørensen om at besøge ham. Han havde nogle gamle fotografier af sit hus, som jeg gerne ville låne til affotografering, og samtidig ville jeg gerne høre, hvad han kendte til husets historie.

Jeg kom den aftalte dag op til gartner Sørensen, hvor jeg blev budt på kaffe, og mens vi drak den og talte om "gamle dage", var det, at gartner Sørensen (der er født i 1912) fortalte om fundet af "skelposen".

Gartner Sørensen havde aldrig hørt om - eller vidst, at der fandtes sådanne skelmærker, og han undrede sig over, at min far - sådan bare lige kunne gå hen og grave en gammel læderpose op og sige: "Her går skellet".

Jeg skrev historien ned, og tænkte ellers ikke mere over den, før jeg læste Paul G. Ørbergs artikel i "SKALK".

Min far Hans Peter Jensen er født i 1890 i Tyvelse sogn (Præstø amt) og har været ved landbruget hele sit liv, bortset fra soldatertiden. Han kom ud at tjene lige efter sin konfirmation.

Far blev gift i 1923 og købte et husmandssted i Sigersted, siden et i Fjenneslev og i 1947 Tjørnebjerg i Alsted.

Min far var ikke historisk interesseret, så det er ikke af den grund, han havde sin viden om skelmærker og deres placering.

Det kunne jo tænkes, at der på en af de gårde, han har tjent på som ung, har været skelproblemer, så han har fået sin viden derfra.

Far stammede fra en gård, der kan han have hørt om denne form for skelmærkning. Der har nok altid været skelproblemer af en eller anden art i tidens løb - men hvorom alting er, så vidste min far det - kunne lige gå hen for enden af gærdet, flytte kampestenen, som lå der, grave læderposen op og sige: "Her går skellet".

Jeg har aldrig hørt min far fortælle om denne form for skel, og min mor, der stadig lever, og som er født i 1903, og er meget åndsfrisk, kan heller ikke erindre at have hørt om det.

Inden vi går videre, skal vi høre om, hvordan det er gået de to gårde Østergaard og Tjørnebjerg efter 1947.

Min far solgte Tjørnebjerg i 1959, og flyttede derfra og døde i 1965.

Østergaards ejer Erhard Pedersen døde i 1975, hvorefter sønnen Elmer bestyrede gården for moderen. Efter hendes død overtog han gården. Søn-

nen Flemming er ikke landmand, men hjalp meget til hjemme, både mens forældrene ejede gården, og da Elmer overtog den.

Tjørnehjerg har været handlet et par gange, og gårdens nuværende ejer Gunner Kastrup Sørensen har solgt jorden fra, men han har beholdt selve gården. Jorden kom tilbage til Østergaard. For at gøre driften nemmere jævned Elmer Pedersen gærdet, der er lavet i 1808, og som har dannet skel mellem de to gårde.

1. juni 1992 solgte Elmer Pedersen Østergaard til gdr. Lars Friberg på Møllegaarden i Alsted - og her i 1997 har Lars Friberg lagt Østergaards jord ind under Møllegaarden og solgt bygningerne.

Da jeg havde læst Poul G. Ørbergs artikel, ville jeg prøve om det var muligt at finde posen igen, selv om gærdet var væk. Grøften syd for vejen er der endnu, så det skulle være muligt at finde den.

Her i 1997 har jeg kontakten Elmer Pedersen for at høre, om han kendte noget til historien om "Skelposen". Jo - siger Elmer Pedersen - jeg kan godt huske, at min far flere gange har talt om det mærkelige skelmærke, som din far gravede op - og ligeledes lagde ned igen. Jeg var lige født dengang, men min far har talt om skelmærket, både da vi var børn, og senere, da vi var voksne. Elmer fortæller videre, at da skellet blev fjernet, var hans bror med til det, og han husker, at der var en flot tilhugget stenpæl på ca. 1 m i længden og 10 cm i tykkelsen, pælen stod godt nede i jorden. (Denne tilhuggede stenpæl nævnte gartner Sørensen ikke noget om, da han berettede om fundet af skelposen).

Vi hev pælen op og smed den i stembunken hjemme bag gården, sammen med alle de andre sten fra gærdet, slutter Elmer.

Et par dage efter ovennævnte samtale ringede Elmer Pedersen til mig og fortalte, at han havde talt med sin bror Flemming, og denne kunne tydeligt huske, at da de fjernede gærdet, var læderposen kommet frem, da de pløjede jorden, hvor gærdet havde været, men både den og trækullet og flinten blev splittet for alle vinde.

Jeg tænkte, at det så kunne være interessant at finde stenpælen, som Elmer Pedersen fortalte om. Det måtte være til at rode stembunken igennem. Så jeg kontaktede Lars Friberg på Møllegaarden for at høre, om jeg måtte rode hans stembunke oppe bag Østergaard igennem. Jeg kunne bare rode væk, sagde han.

Så en dag ringede Elmer Pedersen igen til mig, og fortalte, at han en dag, da han var kommet forbi Østergaard, havde været inde ved gårdens stembunke, men han var kommet i tanke om, at han på et tidspunkt havde lavet en stenfaksine til at tage regnvandet fra tagrenderne, der var gået mange sten til - bl.a. stenpælen. Så dernede - et sted i jorden på Østergaard ligger stenpælen!

Det var så min beretning om et af de gamle skelmærker, som Paul G. Ørberg fortæller om i SKALK, og som man ved er blevet brugt meget langt tilbage i tiden, og som jeg helt tilfældigt kom til at høre om.

Historien fik ikke helt den slutning, som jeg havde håbet, den ville få, inden jeg begyndte at samle trådene omkring den.

Jeg fandt hverken posen med flint og trækul eller stenpælen, men fik talt med de mennesker, der havde haft fat i det, men ikke vidste, hvor interessant det havde været, hvis man havde fået bevaret begge dele.

Paul G. Ørberg skriver i sin artikel, at skelposerne blev brugt i skellet, hvor flere sogne støder sammen, men i dette her tilfælde havde den intet med et sogneskel at gøre, det var bare et almindeligt markskel imellem to gårde.

Kildemateriale om gårdene Østergaard og Tjørnebjerg i Alsted:
Oluf Peder Olsen, Lokalhistorisk arkiv, Sorø

Helge Jensen, Frederikshåb, Alsted, 4173 Fjenneslev
Produktionsmester
Medlem af bestyrelsen for Historisk Samfund for Sorø Amt
Har bl.a. skrevet bogen "Historien om et forsamlingshus" - Alsted Forsamlingshus

Direktør Peter Axelsen - om en københavnerdreng og hans onkel i Slagelse

Af Eiler Worsøe

*Direktør Peter
Axelsen, Slagelse
(1873-1945).*

En dejlig forårsaften i 1931 lå min far og hans bror Johannes og klippede det nyspirede græs i plænen med hver sin lille saks.

Så skete der noget!

Ud gennem den åbne verandadør lød et uhyggeligt brag med efterfølgende metallisk klirren. Jeg styrtede op ad havetrappen for at se, hvad der var sket. De to plæneklippere havde ingenting opdaget. Inde i spisestuen lå min mor på gulvet. Hun så ud, som om hun sov, men hun stønnede dog grimt samtidigt. Sølvstøjet var røget ud af bestikkurven og lå spredt over det hele som efter en eksplosion. Kun med besvær fik jeg de to mandfolk til at komme. Og hvad så? Jeg husker ikke meget. Jeg troede ikke, at hun var døende. De fik lagt hende i seng. Hun havde åbne, fjerne øjne og lignede en komedie. Sådan følte jeg det den aften og også næste dag. Hun var fjern og talte ikke til nogen eller svarede på spørgsmål. Sådan kendte jeg hende også fra andre lejligheder, hvor der ikke havde været besvimelse inde i billedet. Men en læge må der vel have været, jeg husker det bare ikke. Jeg husker heller ikke, om jeg bekymrede mig over situationen. Det eneste, der står klart for mig, er stemningen af komediespil. Jeg kan heller ikke huske, at min far fremkom med nogen forklaring.

Hvor om alting var, kørte vi efter en eller flere dages forløb i taxa til et sted, der hed Dianalund. Søster Gitte, et år gammel godt og vel, blev sendt ud til Holte til moster Christine. På taxaturen mod syd sad min mor på bagsædet, tavs og fjern. Min far sad foran ved siden af chaufføren, mens bror Ebbe og jeg sad på klapsæderne.

Min mor blev indleveret på anstalten i Dianalund. Siden kørte vi andre videre til Slagelse, til faster Marie, min fars ældste søster, gift med onkel Axelsen. Og således var han lige ved at komme ind i billedet. Da var jeg seks år, og bror Ebbe var tre.

Sorg blev til glæde vendt

Vi ventede lang tid i bilen, mens far afleverede den syge mor inde på nervehospitalet. Jeg tror, at vi var bekymrede, mens vi sad alene i bilen - nogen taxa-

chauffør husker jeg mærkeligt nok ikke, heller ikke den videre køretur, der bragte os det afgørende sted hen. Men jeg husker, at vi blev modtaget af en meget streng faster Marie i en skummel entre med marmorgulv. Underligt som visse mennesker altid har kunnet indgyde mig skræk. Gud ved, om det var deres stemme? Eller var det øjnene? Det var i hvert fald uafhængigt af lussinger.

Min far lagde os begge to i seng i fætter Niels Hennings meget store værelse med altan oppe på første sal. Han må der i 1931 have været voksen. Jeg mener, at han nyligt var blevet student fra Sorø Akademi og gik nu på Handelshøjskolen i København.

Da min far gik ned ad Klostergade for at komme hjem med toget, stod begge de små drenge oppe i vinduet og kiggede efter ham. Jeg tudede som et vandfald i timevis. Det var Ebbe for lille til. Han var tilfreds, bare han havde sin dukke, som han kaldte "spidollemænd". Det var en åndssvag gummidukke, der skulle ligne en dansende sømand. Ækel at røre ved. Den må virkelig have været en trøst for det lille barn.

Den kæmpemæssige villa havde vi slet ikke lagt mærke til endnu, selv om jeg siden har hørt, at den blev kaldt "Lille Amalienborg".

Snart afløstes aftenens sorg af søvn og ny dag med et helt andet humør. Glemte var sorg og gal mor. Her var bare nyt og spændende over det hele.

Måske skulle jeg først fortælle lidt om det store hus. Naturligvis er mit billede af det ikke blevet til i sommeren 1931 alene, endsize på en nat. Det er summen af flere feriers registreringer.

Det var et hus, der ikke lugtede. Det gjorde ellers de fleste huse og lejligheder. Det her duftede. Entreens marmorgulv viste sig at være lille ved siden af hallens - fine huse havde nemlig hall dengang. Hallen havde i øvrigt to franske døre. Det er nogle meningsløse døre, der går ud til en altan, der er så smal, at den i det højeste kan bruges til at lufte dyner på. Og det tænker jeg ikke, at de gjorde her i hallen. Der var ikke mange møbler - om overhovedet nogen? Men der var bordeauxfarvede vægge med stukpynt, og der var en stor pengeboks af sortlakeret jern med guldornamenter og kodelås. Klart nok må onkel Axelsen have haft sine penge og ædelsten der. Gud ved for resten, hvor han selv befandt sig?

Det viste sig ganske snart.

Først nedsteg vi fra vort luksusværelse ad en meget bred og vinkelbøjet trappe. Den var belagt med tæpper. Det var de tykke, blomstrede, som man kalder "Brüsseller". De var sat fast på trinene med messingstænger. Trappen selv var sikret mod børnedåb med et pompøst rækværk båret af en række søjler.

Nedstegne i hallen blev vi så modtaget af en mørkhåret Sofie. Hun var den, der mest skulle tage sig af os. Hun viste sig at være, akkurat som man syntes, at ens egen mor skulle have været: umådelig sød og venlig og omsorgsfuld. Hun var i virkeligheden husets mangeårige kokkepige, på hvem fine festmiddage beroede. Hvidt hovedtørklæde og kokkepigeblå kjole.

Hun anbragte os ved bordet i et langt, lidt mørkt værelse med beskedent udsyn over villaens gårdsplads. Det var et rum med mange skabe og med indgang til villaens dagligstue og til stueetagens standsmæssigt store og velholdte toilet. Også det duftede!

På bordet bugnede på bakker et omfattende morgenmåltid. Her skulle vi spise morgenmad sammen med onkel Axelsen. Han dukkede umiddelbart op, venlig og jovial, som jeg altid senere også huskede ham. Vist buldrede han lidt, han kom også med små, venlige bemærkninger. Han var bare tiltalende. Det var bundsympati ved første blik. Se på billedet, hvor han hilser. Sådan så han ud. Sådan var han altid. Sammen med ham spiste vi morgenmad hver dag med havregrød og honning, ost, marmelade og blødkogt æg. Mælk og strø sukker uden begrænsning. Der var ellers ingen snak, mens vi

“Onkel Axelsen”.

spiste, og snart stod stuepigen Anna, med hvidt hovedtørklæde og i stuepige-lyserød kjole, klar med hans hat og stok. God morgen hr. direktør.

På vej til margarinefabrikken

Det lå som en viden bag det hele, at onkel Axelsen havde en margarinefabrik. Han var tilmed direktør for den. Man havde aldrig hørt om ham som andet end direktør Axelsen. Man skulle heller ikke komme til at kende ham som andet. Det viste sig imidlertid efterhånden, at han også havde en del andre jern i ilden.

Det sidste af morgenmaden røg hurtigt ned, og så var det ud af klappen, for nu skulle direktøren gå. Han gik nemlig altid ud til margarinefabrikken. Det var vel et par kilometer, han gik på den tur, og det skete uanset vejret. Altid i et næsten sort jakkesæt og med stiv flip, som mange brugte det dengang. Mest gik han med bowler, til tider med blød hat. Aldrig uden hat og altid uden frakke.

Onkel skyndede på os. Venligt. Så tog han fat med spadserestokken, som var til at svinge med, ikke til at støtte sig på. Onkel Axelsen støttede sig ikke.

Først gik vi fra Klostergades løse sten ad to små stier, der udgik fra gadens blinde ende og førte hen mod Ridehuspladsen, som den hed, der hvor markederne blev holdt. Disse stier var belagt med nogle blåsorte slagger, som var affald fra gasværket. Dengang lavede man nemlig gas af stenkul, hvilket gav slagterne en særlig lugt.

Under træerne ved sti nummer to ved hækken ind til Ridehuspladsen stod en bænk. Her sad den morgen - som så mange andre morgener, som det siden viste sig - tre mænd. De var af en type, som jeg normalt ville have betragtet med mistænksomhed. De var i gang med at drikke noget morgenmad. Men onkel Axelsen så ud til at kende dem, så jeg følte mig helt rolig. De ytrede sig allesammen om vind og vejr. Det var næppe problemfyldt her i sommertiden. Derefter fik mændene lidt diskret kontanthjælp, og onkel Axelsen svingede videre med sin stok. "Hvad var det, de drak" spurgte jeg naivt. "Kogesprit med hvidtøl", svarede onkel Axelsen. "Det er ikke sundt". Hvorefter han mumlede lidt i sit hvide skæg.

Snart efter passerede vi over den vidtstrakte Ridehusplads. Det var en græsklædt grund med et net af nedslidte stier. Her om morgenen var den uden mennesker, men med hundelorte og gammelt papir i det våde græs.

Kommet vel over pladsen til den første husrække på den anden side, hvor gaden fra Tinghuset går ind i Slotsgade, mødte vi en mørk slank mand med briller og brillantine i håret. Han smilede venligt og gav sig i snak med onkel, som han åbenbart kendte vældig godt. Det skete lige midt i en pragtfuld duft af nybrændt kaffe. De må have drukket noget bedre kaffe dengang, end man gør i nutiden. Så blev jeg præsenteret for kaffehandler Poulsen, min onkels

gode ven. Det viste sig efterhånden, at også han var et af Slagelses berømte vidundermennesker. Han snakkede ikke ned til en lille dreng, han talte med ham. Og sådan blev morgenen fuld af glæde, før vi fortsatte hen ad Slotsgade på vor videre færd mod margarinefabrikken. Men den lå endnu langt borte.

DDPA

Kaffehandleren, der netop var trådt ud af sin dør, var selvfølgelig barhovedet. Alligevel lettede onkel Axelsen på sin grå borsalino, da vi gik. Snart ekkoede Slotsgades brosten i ens hoved af hestevognes jernhjul mellem de lave eneta-geshuse på Slotsgades vestside. Derved kom vi direkte ind i et lavloftet kontor med et bagkontor ud mod gårdsiden. Vi blev modtaget af frøken Hansen med en overmåde hjertelighed og en nydelig nakkebøjning: "God morgen, hr. direktør". Og med stor sødme sagde hun goddag til de små drenge, som om også de var noget.

Frøken Hansens lette hår var mørkt kobberødt. Hun var pudret og duftede dejligt. Ved andre lejligheder er jeg sikker på, at hun bar tyllslør. Det var den slags damer, som min mor aldrig kunne lide, så jeg fik straks sympati for frøken Hansen.

Ved vinduet ud mod Slotsgade, hvor morgensolen netop kunne skinne ind, stod en kæmpemæssig, dobbelt pult. Her stod frøken Hansen, når hun arbejdede. Det gjorde onkel Axelsen også. Hvis man blev træt af at stå, kunne man sætte sig på nogle svimlende høje taburetter, som ikke var for de mindste børn.

Ved den væg, som vendte ud mod porten fra Slotsgade til gården inde bagved, stod et sort jernpengeskab. Nu igen? Nej. Låsen på antikviteten var forlængst gået til. Pengeskabet var bare brandsikkert natlogi for kassebogen. Om dagen måtte vi gerne lege med det. Vi fik også nogle lyserøde, udenlandske pengesedler at lege med.

Det, vi befandt os i, var Slagelsekontoret for "Det Danske Petroleums Aktieselskab". Men der sås ingen varer, der var ikke noget lager. En mærkelig forretning.

Onklen havde givet frøken Hansen sin hat og stok, da vi kom. Det var hængt på en passende knage. Og nu skimmede han nogle papirer, som lå på den høje pult. Siden underskrev han en stabel, som frøken Hansen lagde foran ham. Derefter åbnede han låget på den ene side af pulten. Her så man, hvis man stod på tæer, stabler af chokoladeplader. Der var pakker med mange forskellige farver. Hvem der bare havde lidt af sådan en pakke. Få sekunder senere havde vi hver fået en hel plade i blå papir. "Succes" hed den. En lignende oplevelse havde jeg aldrig tidligere været ude for. Det var vist nok selve lykken.

Til sidst var så onkel Axelsens ærinder på petroleumskontoret bragt i

orden. Hatten kom på og stokken i hånden. Farvel til frøken Hansen og ud. Videre.

Så gik det ned ad Slotsgade, Bredegade og Rosengade til nye og helt ukendte dele af den vidunderlige by. Åbenbart kendte onkel Axelsen samtlige indbyggere efter deres hilsener at dømmе. Men han tog ikke hatten af hver gang, nikkede som oftest bare.

Den lange gåtur mod vest

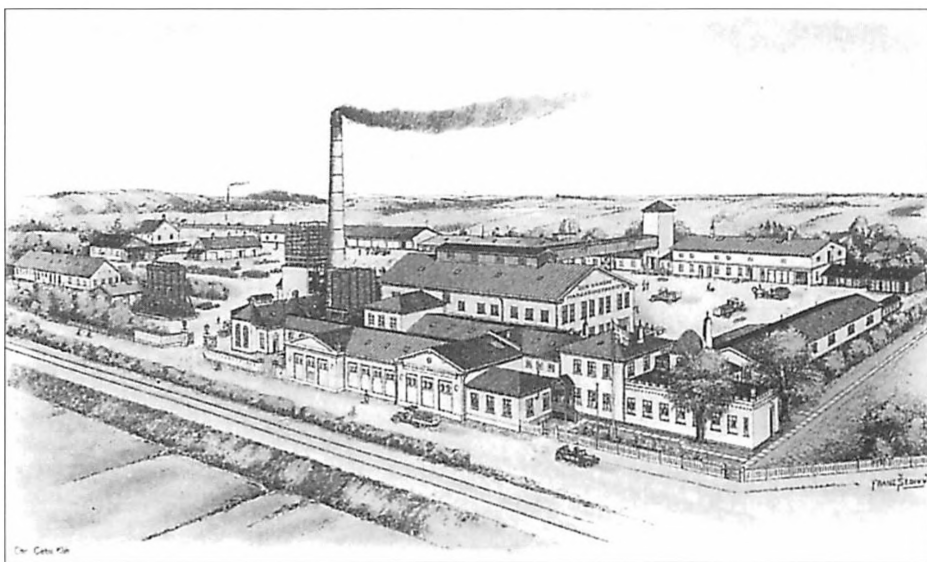
Onkel Axelsen gik altid hurtigt. Han gik med korte, bestemte skridt. Han gik aldrig uden hat. Han gik i lette, korte snørestøvler, som regel var de sorte, men han havde også nogle brune. Under alle omstændigheder var de blankpudsede. Hans stok havde krumt håndtag og sølvring et stykke nede på stokken. Sådan en stok kunne herrer bruge til at svinge med på forskellig måde alt efter, hvordan de mente, at det så smartest ud. Nogle brugte ind imellem at sætte stokken i jorden eller i flisen. Onkel Axelsen svingede ikke med sin stok, han bar den. Han holdt den omtrent på midten med det krumme håndtag fremad og skråt op. Dens funktion kan man spørge om.

På vor videre vej gennem byen passerede vi efter en tid Sankt Michael, den største af byens kirker. Ved siden af den lå under et stort træ en gammel bygning af munkesten. Det var, fortalte onkel Axelsen, byens gamle latinskole, hvor såvel Ingemann som H.C. Andersen havde fået tildelt et passende antal øretæver. Sjovt nok drejede han aldrig hovedet for at se efter noget. Nå, men han vidste vel, at det var der.

Efter at vi var kommet så vidt, gik vor vej lidt ned ad bakke. Det var Schweitzerpladsen. Jeg ved ikke, om dens lighed med nævnte bjergland skyldtes gadens svage fald. Onkels svar, når man spurgte lidt dumt, var som så ofte, når han ikke gad høre mere snak: "hm". Lidt efter havde man tømmerhandlen Silvan på venstre side. Derefter kom inden længe til elektricitetsværket på samme side af gaden. Det var en underlig tøndeformet bygning. Men foran og ud mod gaden stod et besynderligt træårn af betydelig størrelse. Det var kondensatoren, sagde onklen - hvad det ellers var for noget?

Så gik det over banebroen forbi den store cykleforretning. Derefter var man ude af centrum. Siden kom der på vejens vestsiden en række ældre vil-læer. De lå tæt sammen og havde små haver ud mod gaden. "Her bor Jeres far-mor", sagde onkel Axelsen, da vi passerede en af dem. Men lad os gemme hende lidt, for vi så hende ikke den dag.

Efter yderligere nogle minutters gang svingede vejen mod venstre kantet af store vejtræer. Jeg tror egentlig også, at svinget var brolagt. I hvert fald gik vejen her noget opad, og herfra kunne man se målet Slagelse Margarinefabrik A/S. Enhver kan for resten se den endnu, for det hele ligger der den dag i dag. - jeg havde nær sagt uforandret.

Margarinefabrikken tegnet i 1925. Fabrikken var indrettet i den tidligere stationsbygning fra 1856.

Det sidste stykke mod fabrikken havde en skrænt på venstre side. Neden for den lå en stor frugtplantage, som vi siden lærte at kende ret godt. Det var også onkel Axelsens.

Så passerede vi et banespor over vejen og drejede over mod højre. Her var udsigt ud over åbent land, hvor man et stykke borte kunne se en tværstribet fabrik af gule mursten. Det var en spritfabrik. Den havde engang været onkel Axelsens.

Så var vi fremme ved målet: døren i enden af kontorbygningen på margarinefabrikken, der producerede den enestående Kloster Margarine. Ind af den tunge dør gik så en stor mand og to små drenge.

Den tur kom vi til at gå mange gange i de kommende år. 1931's tur kan her blot stå som en standardbeskrivelse af noget, der gentog sig med variationer.

Som vi gik ud til margarinefabrikken, gik vi også hjem ved middagstid. Over middag gentog det hele sig. Mærkeligt nok blev det aldrig kedeligt. Og til hver dag og dens ture knyttede der sig efterhånden lange rækker af oplevelser. Jeg kan formentlig kun huske en beskeden del af dem.

Hvad kælderens gemte

Der var kælder under hele den store, vinkelfløjede villa. Her lå blandt andet strygestuen i bedste herregårdsstil. I den stod er en jernkakkellovn med skrå

sider til at stille strygejernene på, mens de blev varmet op af den kulfyrede ovn. Her ledede og fordelte faster Marie arbejdet mellem tre piger eller koner. Vist havde man da haft elstrygejern i masser af år. Min mor havde et med rødt træskaft, der holdt hele min tid i hjemmet. Men den slags nymodens fantasipåfund duede aldeles ikke til manchetskjorter med stivede linninger og stivet knækflip, som blandt andet onkel Axelsen brugte det. Det var på den tid endnu så normalt med knækflip, så man slet ikke bemærkede den slags. Stivelsens duft husker jeg endnu.

Ved siden af strygekælderen var der et rum låst med yalelås. Det var først år senere, at jeg oplevede at komme derind. Det var vinkælderen. Til den havde kun direktøren nøglen. Den viste sig siden at indeholde tusinder af flasker med de bedste vine.

Jeg husker vist ikke alle kælderrummene. Men foruden varmekælderen med fyr og kokslager var der i hvert fald et meget stort kælderrum hvor der var grøntsager, reservehavemøbler samt et isskab. Køleaggregater tilhørte på den tid alene industrien. Selv rige dødelige måtte finde sig i at ismanden skulle komme med en halv stang is hver dag. Også den smeltende is havde sin særlige lugt.

Endelig var der et rum til, og det var for mig det vigtigste. Døren dertil var lukket, men ikke låst. Vi måtte kun komme derind, når faster Marie var med. Straks man kom derind med hende, blev hun en helt anden: hjertevarm, venlig og snakkende. Det viste sig nemlig at være Niels Hennings legekælder med en hel masse af hans gamle legetøj. Han var ældste og yngste søn og vist nok midterste barn med en søster på hver side. Jeg tror, at han var født omkring 1910. Nu gik han som sagt på Handelsskolen i København, men her i 1931 havde jeg aldrig oplevet at se ham levende.

Han var altså, da vi første gang besøgte hans kælderrum, stadig en fabel. Det var hans gyngehest også: stor som en rigtig pony, betrukket med rigtig hestepels og med aftageligt lædersædetøj. Man må gå ud fra, at det var en del år siden, at hans sidst havde redet på den. Af andre bemærkelsesværdige legesager husker jeg en mængde legetøjstog med mange meter skinner - man kaldte det ikke modelbaner dengang, da det endnu var en drøm for mig. Foruden toget var der en stor dampmaskine, der kunne køre på en spritlampe, når der var fyldt vand på kedlen. Lignende havde man aldrig set. Dog er det selvfølgelig ingenting i nutiden, hvor alle små børn får omfattende systemer af bedstemorlegetøj for tusinder i BR Fætter og den slags steder. Så var det, at fasteren blev så glad oven i alt legetøjjet. Nu ved jeg godt, at det var, fordi hun mindedes andre tider.

Jeg har stadig beviser i hænde for, at besøget i legekælderen var virkeligt. Det er nogle klodser af stentøj, "stenklodserne" har vi altid kaldt dem. I nutiden bruger man legoklodser. Da vi var små, brugte man klodser af træ, fint høvlede og nøjagtige. Men Niels Henning havde altså haft klodser lavet af hårdtbrændt ler. Og tænk, dem fik vi med hjem, hvor de viste sig egnede til

at bygge bombesikre rum til vores tinsoldater. Måske ville vi hellere have haft hesten dengang?

Når jeg snart siger jeg og snart vi, er det dels, fordi jeg ikke kan huske, hvem der deltog i hvilke hændelser. Dels er det fordi Ebbe lillebror i 1931 kun var tre år gammel og derfor ikke talte så meget.

Frokost med to pilsnere

Spisestuen i Axelsens villa var stor, kæmpestor. Gulvet var egeparket. Det var husets øvrige gulve sikkert også, men dem kunne man ikke se for ægte tæpper. Møblerne var af mahogni. Det vidste selv børn var fint. Stilarter har jeg først senere tænkt over. Jeg tror, at jeg vil kalde den "kombineret barok". Men jeg fornemmer, at møblerne i spisestuen ikke var antikke. Det var dekora-tionsporcelænet til gengæld. Der var en mangfoldighed af malede figurer, lysestager med op til flere arme foruden fade, og jeg ved ikke hvad. Foruden det, der stod på de forskellige møbler fyldte det mindst et kolossalt vitrine-skab så bredt som spisestuens endevæg. En del lysestager hang på væggene. Loftet må have været over synshøjde.

Mon ikke, at det var i spisestuen, at vi første gang mødte faster Marie? Det har sandsynligvis været til middagen dagen før, hvor jeg mest var optaget af, at vores far skulle rejse fra os. I hvert fald er det i spisestuen, at jeg særligt husker hende. Bleg, let hystadeagtig, men på en finere måde end min mor. Fa-ster Marie så altid alvorlig ud. I min tid fostrede hun ikke mange smil. Til gen-gæld talte hun nedladende til pigen, der serverede. Til sine brorsønner talte hun let vredladent som princip. Fra den første dag var jeg bange for hende.

Frokostretterne den dag og andre dage husker jeg ikke ret meget om. Dog var der noget, jeg bed mærke i. Hver dag og uden undtagelse fik onkel Axel-sen serveret to store, stegte løg med farsfyld. Det kunne faster Marie på grund af sin svage mave ikke tale. Jeg tror også, at jeg selv ville have slået nogle ordentlige prutter, hvis jeg havde spist løgene. Til en begyndelse drak onkel så en Slagelsepilsner. Det var han nødt til, sagde han, for han havde aktier i bryggeriet. Det så nu heller ikke ud, som om det voldte ham væsentlig sorg at drikke den. Når så flaskens bund var nået, kom turen til en Hof. Jeg ved ikke, om han også havde aktier i Carlsberg. Faster Marie kunne naturligvis ikke tåle øl, så hun var nødt til at drikke rødvin. Den var sydafrikansk, og hun drak den, fordi den besad en helt enestående medicinsk virkning. Jeg husker, at den hed Key West, og jeg har aldrig siden glemt, hvordan key udtales. De små børn fik gul sodavand. Det var en anden af lykkens manifestationer. Tænk at mærke boblerne og citronduften rive i næsen. Gad vide, om ikke gul sodavand også havde medicinsk virkning. Hjemmefra kendte vi kun hvidtøl. Det var altid fra Kongens Bryghus, KB-hvidtøl, med eller uden nisse. Det var nu heller ikke til at kimse af. Ingen nulevende mennesker ved, hvad øllegrød

er. Det til trods for, at det er verdens bedste ret: kold risengrød fra dagen før overhældt med sødet, varmt hvidtøl. Det var til gengæld en bonderet, som man ikke fik hos faster Marie. Frokosten blev om sommeren afsluttet med en portion tykmælk. Dengang var mælk ikke homogeniseret. Desuden havde den det med meget hurtigt at blive sur på grund af højt gødningsindhold og manglende nedkølingsmuligheder. Podet med lidt sur mælk fra dagen før blev den tyk på et døgn og med et tykt, gult lag fløde. Tykmælkstallerkenerne stod i række i villaens store køkken afdækket med omvendte tallerkener.

Den store fidus ved tykmælk i Slagelse var ikke alene, at den smagte godt. Men i modsætning til forholdene i vort daglige hjem, så blev strøssukker i Axelssens villa påført med en standsmæssig strøske af sølv fra en svært stor krystalsukkerskål. Det gjorde man selv og helt uden indblanding. Hjemme blev melis anset for at være et giftstof. Det til trods for, at de menneskevenlige regeringer, man dengang havde, sørgede for at hold sukkerprisen meget lav.

Efter frokost drak de voksne kaffe. Onklen tog en stor cigar og fasteren en lille, meget tynd og sund cerut. Derefter sov onkel Axelsen og drengene til middag. Disse sidste vågnede hurtigt, for middagssøvn var ikke noget for dem. Så begav de sig straks ind til onklen for at opleve hans opvågning. Året rundt iførte han sig lange underbukser. Dernæst tog han sokkeholdere og blanke snørestøvlér på. Det hele skete under udfoldelse af megen snak og mange morsomheder. Han var faktisk en lun rad, og det her var den eneste tid på dagen, hvor han rigtigt snakkede løs.

Faster Marie opsøgte jeg ikke frivilligt. Jeg turde ikke, for hun var af den slags, der altid fik en til at føle dårlig samvittighed, selv om man overhovedet ikke havde syndet i dagevis. Det skete, at man ved et uheld rendte på hende i dagligstuen. Her stod hun ved flygelet under et maleri af hende selv. Hun har formentlig ikke kunnet sove. Til gengæld spiste hun mørk chokolade uden at give os børn noget. Hun sagde, at den var for bitter for børn. Måske var det den, der havde gjort hende selv så bitter!

I varmt sommervejr kunne det ske, at man spiste ude i haven i et meget stort, sekskantet trælysthus. Det lå et godt stykke fra villaen, så man måtte gå derned ad rosenanlæggets flisegang. Det var af maledede, røde brædder og ganske kønt med kegleformet tag. Loftet indeni var dekoreret med malerier lavet af kusine Inger, den ældste datter. Hun indeholdt noget af en kunstner, det kan jeg se på en bevaret tallerken, som hun har lavet. Her ud i lysthuset bragte så pigerne, husassistenter havde man endnu ikke på den tid, hele det kæmpemæssige måltid samt tykmælk, kaffe, aviser og tobaksvarer.

Af de små drenges oplevelser

Selv om jeg var tre år ældre end lillebror Ebbe, så fulgtes vi meget ad, også når vi var i Slagelse. Og den lille kunne altid følge med den store ved at bevæ-

ge sine små hjulben dobbelt så hurtigt - og så for øvrigt sætte sig i respekt med vræl. Den store kunne så efter omstændighederne sætte sig i respekt med nogle hårde slag.

Det var en ganske almindelig formiddag på vej til margarinefabrikken, at det faldt onkel Axelsen ind, at vi skulle klippes. Det skulle ske hos en barber, hvor vi somme tider havde været med inde, når det var faldet onkel ind at blive barberet igen. Jeg var den store og skulle derfor først til. Det gik problem-løst, jeg var jo vant til barber hjemmefra. Men så den lille Ebbe. Han må have troet, at det var den elektriske stol, han skulle op i. Men endnu før strømmen var sat på, brød han ud i skrækkelige skrig, der straks burde have tilkaldt børneværnet. Barberen og onkelen talte længe og inderligt til ham, men han kunne ikke høre, hvad de sagde for sin egen skrigen. Efter en tid valgte de at løfte ham op i stolen. Så rev han sig løs og styrtede endnu højere skrigende ud af butiksdøren og hen ad gaden tæt forfulgt af onkelen, barberen og barbersvenden. Jeg syntes, at det var en pinlig historie, så jeg blev bare stående og glo. De tre herrer havde ikke vejr til at indhente ham, de havde næppe heller kunnet holde ham. Så ville Gud, at overlærer Henriksen kom gående forbi. Og så fik de denne trænede skoleleder og pædagog til at klare det hylende barn, som inden længe sad stille og sød under fuldbyrdelsen.

Samme overlærer Henriksen kendte jeg, fordi jeg havde truffet ham hene på petroleumskontoret, hvor han lavede noget regnskab. Jeg kom til at sætte meget pris på ham trods hans i forhold til børn faretruende samfundstillings og dertil svarende udseende: tæt, kortklippet, gråhåret og med barsk stemme.

En dag skulle onkel Axelsen på en lang biltur. Såvel denne som mange andre køreture foregik lidt anderledes, end hvis det havde været i nutiden. Først blev chauffør Christian tilkaldt med bilen, der havde sin garage ude på margarinefabrikken. Det var en stor sort og meget firkantet vogn med udvendigt reservehjul i forskærmen på hver side af kølerhjelm. På hvert dørtrin var monteret en fleretages jernmadkasse. Her på trinnet kunne den forbi-strømmende luft nemlig holde mad og drikke nedkølet under kørselen. Christian var bornholmer med bornholmsk sprog og overskæg. Han var i kakiuniform med Kongelig Dansk Automobilklubs emblem på bryst og kasket, foruden at det sad på kølergitteret. Christian havde ikke ridestøvler eller lange, blanke støvler på. I stedet havde han en slags lige så blanke, brune læderfuterale spændt om læggene. De voksne herrer sad på bagsædet, mens børnene sad på klapsæder mellem for- og bagsæde. Normalt sad man nemlig ikke ved siden af chaufføren. Man undgik ikke at lægge mærke til, hvor bilens lak skinnede af pudning.

For nu ikke at forskaffe onkel Axelsen alt for store børnepasningsproblemer, skulle overlærer Henriksen med på turen, som blandt andet gik til Stevns, hvor jeg før havde været for at besøge min mormor. På den lange tur blev de to små drenge underholdt af den gamle overlærer. Han evnede gen-

nem de mange timer at holde dem i ånde med historier og med at tegne morsomme mænd, der faldt på rumpen eller som stod på stiger, der væltede, så de faldt ned i noget vand. Jeg fornemmede at onkel Axelsen morede sig lige så godt som os børn.

Sådan gik den dag. Den viste, at også 60-årige mænd kan være gode børnepassere.

Den lange sommer går videre

En dag over middag på vej til margarinefabrikken for anden gang den dag blev der holdt ved den store cykleforretning lige hinsides banebroen. Ikke alene var der cykler i forretningen og barnevogne, der var også en pedalbil. Den var blå og rød med sort rat og guldstafferinger. Jeg har nok været noget benovet, mens onkel snakkede med cyklemanden, som han åbenbart også kendte. Pludselig sagde han til mig: "vil du have den?". Jah, joh. Man havde da lært at være beskeden. Cyklehandleren skulle have 25 kroner og fik så besked på at sende bilen ud til villaen. Sådan. Og der stod den, da vi kom hjem hen på eftermiddagen. Gad vide, hvor mange pakker margarine, man kunne købe for 25 kroner i 1931. Det var to dages løn for en arbejder.

En anden dags begivenhed var et besøg hos kusine Inger. Hun boede i en stor, hvid villa med sortglasseret tegl på taget lige ved siden af margarinefabrikken. Hun var meget fint klædt og lækkert pudret. Hendes hår sad, så hun lignede Tidens Kvinder - den tids Femina. Ikke alene duftede hun sødt, hun talte endnu sødere. Jeg tror egentlig, at hun var lige så sød og venlig. Det var i modsætning til hendes mand, inspektør ved margarinefabrikken Carl Schlosser. Han var mere end almindelig barsk. Well, de passede begge to godt til deres roller, det kan jeg se nu. Jeg var tryk ved kusine Inger. Schlosser, som jeg af en ukendt grund ikke skulle kalde onkel, var tilsyneladende direkte farlig for børn. Heldigvis var han på fabrikken om dagen, hvor man som regel kunne undgå ham.

Måske foregik vort besøg netop den dag, der skulle komme damer til the - eller var det til bridge? Imens skulle jeg lege med naboens lille pige på to år. Haven var ud mod vejen og barnesporet hegnet med et mere end to meter højt smedejernsgitter, håret af hvidkalkede søjler med sandstensrelieffer og vaser på toppen. Selve haven bestod næsten udelukkende af græsplæne, men midt i græsset var der et rundt springvand af sandsten. Vanddybden var vel 30 centimeter. Pludselig yrede barnet: "Mig da då på vandet". Og da lå hun så nede hos guldfiskene og så død ud. Forbavsende nok fik jeg trukket hende op, før hun druknede. Siden blev jeg dagens mand i skysovs med kage og chokolade.

Jeg er ikke klar over, om kusine Inger havde ung pige. Måske. Jeg husker en formiddag, hvor jeg kom over til hende. Da lå hun i sengen med slåbrok

og thebakke og røg cigaretter. Skulle det mon være Schlosser, der havde været hende op? Andre dage traf jeg hende i færd med at ordne blomster til vaserne. Dem plukkede hun i nogle bede omme bag ved huset. Til tider gav hun sig af med at male på porcelæn. Det er derfra min sekskantede tallerken med guldknopper rundt langs kanten og en del små kyllinger stammer. Det er åbenbart en påsketallerken. Jeg tror også, at der må have været amerikanske forbilleder til stede, når man så hjemmets indretning. Der var flere lænestole med lav ryg og betrukket med sort læder. Schlosser selv lignede bestemt også en gangster, særligt når han tog hat på. Gud ved, om han ikke også var sortsmudsket? Kusine Inger var til gengæld helt lysegulhåret i alle buklerne. Det har været i tidens ånd. Formentlig har jeg først lært at forstå den ånd nogle år senere.

Schlosser sørgede med hård hånd for, at vi ikke sneg os ind mellem fabrikkens farlige maskiner. Han tyggede altid på en udgået cigarstump, også når han skældte ud. Egentlig var han vist en godhjertet bulderbasse.

Leg hørte ikke til inde i fabriksbygningerne. Men vi måtte gerne lege i fabrikkens busketter og rundt om bygningerne og inde i Schlossers have og så nede i fabrikkens frugthave. Så vi havde plads nok. Vi måtte også gerne rende ud på vejen og hen ad sporet, hvor godstogene ganske langsomt tog sig frem under idelig fløjten fra lokomotivet.

Når man er seks år, skal man i skole

Hvordan jeg overlevede at komme hjem fra ferie, må guderne vide. Jeg har nok grædt slemt om aftenen, når jeg var kommet i seng. Efter nogle dage er det sikkert blevet glemt, for så lejlighedsvis at dukke op igen, når det hele gik en imod.

En dag i august blev jeg så af min mor, som nu igen var til rådighed, afleveret på Niels Hjort skolen. Den lå på Sankt Thomas Plads ved Frederiksberg Alle, sådan lidt omme bag nogle huse, så den ikke kunne ses. Der havde min mor været lærerinde i nogle år for ikke så mange år siden. Det var en god skole, sagde hun. Dermed mente hun, at den kunne lave dygtige børn, hvis bare de ville passe deres ting, gøre deres pligter og lade være med at tale i utide. Alt det ville jeg slet ikke turde overtræde. Jeg tror for øvrigt ikke, at jeg var spor ked af at skulle i skole. Jeg havde forlængst lært at læse. Forældrene kunne jo ikke have siddende på sig, at de havde produceret en analfabet.

Een gang fulgt i skole af min mor den første dag, skulle jeg selv klare det fremover, og det kunne jeg uden problemer. Biler var der kun få af, og de var langt fra lydløse. Heste ville aldrig drømme om at træde på en - dem var der til gengæld mange af.

Når jeg gik på gaden, var jeg altid på udkig efter en margarinebil fra Slagelse. Kun yderst sjældent var der bid. Men så kom længslen også med det

samme, når man fik øje på den røde, helt nye Ford A, hvorpå der stod Kloster Margarine. Så drømte man sig på ferie i Slagelse.

Til sidst bliver det næste sommer

Vinteren 1931/32 må have været lang. Jeg husker en sludfuld eftermiddag bag ruden, mens jeg sad og ventede på Helge. Han skulle komme og lege med mig. Det har været noget nyt at få skolekammerater, ikke mindst at få dem hjem på besøg. Det må også være i den vinter, at det blev drøftet at bygge hus i Holte. Jeg kan huske, at vi i den forbindelse besøgte onkel Jørgen, som var tømrermester og derfor skulle designe huset sammen med min far. De var aldrig enige om noget som helst. Så hvordan det til sidst blev et hus, forstår jeg ikke.

Jeg husker ikke, om det planlagte byggeri bekymrede mig, det var det nok for fjernt til. Men jeg kan huske, at det igen endte i Slagelse. Mon det var den sommer kusine Inger og Schlosser fik en ny, gul Chevrolet sedan? Skarpt citrongul på den nederste halvdel, sort øverst. Måske var det først næste år. Formentlig havde min farmor besøgt os i København. Nu besøgte jeg hende i Slagelse. Første gang sad hun på en bænk i en slags bislag eller træveranda, der var åben ud mod Jernbanegade. Denne tilbygning sad på en ældre, rød villa, der var sammenbygget med nabohuset. Mange år efter at hun var død, kunne jeg stadig registrere husets tilstedeværelse, når jeg kom forbi. Nu er der ændret noget, så jeg ikke mere kan identificere det. Farmoderen var en umådelig gammel og svageligt udseende dame med sjal og gråblåt hår af den tynde type. Hun gik dårligt og blev hentet af onkel Axelsens chauffør, når hun skulle til the i villaen. Nå, hun havde da også født 12 levedygtige børn. Farfaderen skal have været afgået ved døden før min tid.

Der kom også andre gæster til eftermiddagsthe i villaen end min farmor. Foruden faster Marie og kusine Inger deltog også lejlighedsvis den noget yngre kusine Else. Hun var på den tid stadig ugift og stadig en sød, blid og køn en. Desuden optrådte forskellige fruer af bekendtskabskredsen i Slagelses virksomhedsaristokrati. Jeg erindrer forskellige navne, men det siger jo ikke andre meget. Derimod kan jeg ikke huske, om det var rart eller væmmeligt, når alle de parfumeduftende og pudderstøvende damer aede på de små drenge. Fine var de i påklædningen, og alle bar de hatteslør her om eftermiddagen. Det var vel tidens mode. Heldigvis kan jeg heller ikke huske, hvad de sagde til hinanden - ikke engang om de ikke tilstedeværende.

Når der skulle komme gæster, gik faster Marie allerede om formiddagen ud i havens gigantiske rosenbed iført handsker og rosensaks. Blandt de vel beskårne roser sås intet ukrudt. Her udvalgte hun så passende buketter i farver, der stod til hinanden. Mens hun gik og klippede, nævnte hun for sin lille nevø, hvad de enkelte roser hed. Mest var det engelske navne, men der var

også nogen med det pæredanske navn Poulsen. De var dog ikke opkaldt efter kaffehandleren i Slagelse, Christian Poulsen, manden vi mødte hver morgen ved Ridehuspladsen.

Hvad margarinefabrikken gemte

Første gang, vi fik lov til at se margarinefabrikken indeni, var med Schlosser i hånden. Men inden længe fik jeg sammen med bror Ebbe lov til at gå rundt, som det passede os. Det skete dog først, efter at Schlosser havde fortalt om alle de rædselsfulde måder, børn kunne komme af dage på sådan en fabrik. Efter hans instruktion glemte man aldrig mere at holde fast i de oliefedtede jerngelændere. Man ville så nødig falde ned i et kar og ende som margarine, selv om man måske ville smage godt nok.

Den hele fabrikation begyndte i en kølig lagerkælder. Her lå olien, margarinenes vigtigste bestanddel, i store trætønder. Det var vist kun den røde sesamolie, der var flydende ved kældertemperatur. De øvrige olier lignede fedt eller palmin. Palmin var et plantefedtstof, som jeg kendte fra klejnebagning. Olie-tønderne blev rullet over gårdspladsen højt oppe i en frit svæven-de gang. Her måtte vi ikke komme på grund af de tunge, trillende tønder. Hvis vi ville følge den videre arbejdsgang, måtte vi gå over gårdspladsen og op ad de fedtede jerntrapper helt op til lige under taget på selve fabriksbygningen.

Den del af fabrikken hed mejeriet. Her fremstillede man et syrnede mælkeprodukt, der skulle give margarinen dens naturlige smag. Mælken blev blandet med smeltet olie og hældt ud over en jerntromle på tykkelse med Rundetårn. På tromlens nedkølede overflade stivnede blandingen og satte sig fast på tromlen, hvorfra den blev skrabet af i flager, så den faldt ned i et kar. Siden blev karrets indhold æltet af en maskine, hvorefter resultatet var den smukkeste, gule Kloster Margarine.

Det hele så nok lidt indviklet ud i første omgang, men det viste sig nu at være så enkelt, så selv børn kunne forstå det. Og tænk så at vide noget, som ens mor med garanti ikke vidste.

Der var margarine af flere farver. Nogle var endda helt blege og hed bage-riblanding. Det kom i store blikæsker omtrent som kagedåser. Noget margarine blev presset ud af to huller i et apparat, afskåret automatisk i passende længde og straks med håndkraft pakket i fedttæt papir. Det var stegemargarine, Kloster Stegemargarine. En hel del margarine blev skovlet i små tønder af træ til salg i løs vægt. Det så lige så lækkert ud som smør. Endelig blev en masse margarine puttet i en stor tragt, hvorfra det gled ind i en indviklet, grå maskine. Den pakkede det i fine, firkantede pakker af den pragtfulde Kloster Margarine. Det var en forunderlig maskine, hvor pakkerne trillede på små ruller. Her blev de grebet af jernfingre og bragt i forbindelse med papir, som

var grebet af andre jernfingre. Papiret blev bøjet af metalvinkler, og margarinen anbragt på det. Nye vinkler foldede papiret, så margarinen snart efter lå færdigpakket i fedttæt papir uberørt af menneskehænder.

Alt, hvad der drejede rundt på fabrikken, blev i sidste ende trukket af en dampmaskine. Den stod i en særlig bygning ved fabrikkens vestende. Maskinen var sort og meget stor med påmalede røde, smalle striber. En mand skovlede kul i fyret dagen lang i et rum, som var fyldt med en slags lus, flyvende fæ som man fik i øjnene. For den jævne gangs skyld havde maskinen et stort svinghjul. Det var meget farligt. Hjulets akse trak et remhjul, hvorfra en bred rem trak et andet hjul på en akse oppe under loftet. Remmene var meget farlige. Desuden var der højspænding vist med nogle guldfarvede lyn, som var påmalede. Det skyldtes formentlig, at maskinen også trak en elgenerator. Det var også meget farligt. Betydende var det, at skorstenen ikke stak op af bygningen, men stod udenfor på jorden mange meter derfra.

Aksen oppe under loftet gik ind i fabrikshallerne. Her blev der så med remhjul og remme trukket kraft af den til hver enkelt maskine. Når jeg gik rundt i kraftcentralen og gloede, kunne jeg godt lege kæk. Men jeg vidste udmærket, at maskinmesteren hele tiden holdt øje med mig.

Nogle dage var onkel Axelsen optaget af møder og den slags. Så blev jeg efterladt hos frøken Hansen på DDP. Her kunne jeg så underholde mig hele formiddagen med at se på hestene og de forskellige arbejder. Mest imponerende var to sorte oldenborgske hingste. De stod i en lille stald for sig selv lige inden for porten. Her vrinskede de voldsomt og sparkede til muren, så den var ved at falde sammen.

Engang var jeg skyld i, at en kattekilling faldt ned fra høloftet, hvor jeg sad og legede med den. Ved faldet blev den stærkt skadet, så en arbejder blev nødt til at slå den ihjel med en skovl. Det var rystende for mig at se. Men jeg lærte af hans udskæld, at mennesker har ansvar for de dyr, de omgås.

I forbindelse med ophold i købmandsgården skete det, at jeg kunne komme med Christian ud at køre, når han skulle på landet med petroleumsvognen. Det var et kæmpestort monstrum, som blev trukket af netop de to sorte hingste. Vognen afgav en ejendommelig dump lyd, når den kørte på brosten. Den var simpelthen for tung til at skramle, sådan som de øvrige hestevogne gjorde. Det var hyggelige dage med chokolade eller kager, når vi besøgte de forskellige købmænd for at pumpe petroleum af i deres tønder eller tanke. Christian var også hyggelig og fuld af historier for børn. Sikke en tid!

Fastre der var mere til kaffe

Der var i Slagelse by og dens omegn tre fastre, som aldrig var med til the i villaen. De arbejdede for livets opretholdelse og kunne ikke gå til the i arbejdstiden.

Emilie var ugift lærerinde i landsbyen Holmstrup, der lå et par kilometer fra margarinefabrikken i retning mod Stillinge Strand, hvor vi til tider var ude at bade. Hun havde en lejlighed ovenpå i selve skolen. Hun var så sur og kort for hovedet, at jeg var ret bange for hende. Altid. Surheden skyldtes ifølge familielegenden hendes meget sørgelige skæbne. Hun kunne ikke blive gift med sin ungdoms elskede, fordi han havde tuberkulose. Men hun kom stadig sammen med ham, til han døde i 1940'erne. Efter faster Emilie arvede jeg siden en sølvske i plet.

Faster Ida var gift med en malermester, som hun titulerede Andersen. De boede i en lejlighed inde i byen med højt til loftet og kun få møbler. Her så man til tider malermesteren i svært snavset malertøj tulle omkring i plettet tilstand. Han døde snart efter. Familien ville vide, at det var af druk, hvilket efter mit bedste skøn lød overvejende sandsynligt. Derefter flyttede faster Ida hen i en villalejlighed på første sal. Her havde hun en altan eller terrasse ud på udhusets tag. Det var ikke højere oppe, end at træerne i haven eller gården dannede læhegn for os, når vi sad der og drak kaffe med kager til. Vi besøgte hende sommetider sammen med kusine Inger. Det skal tilføjes, at dengang var kaffe ikke sundhedsfarlig for børn.

Faster Louise hed den tredje faster. Vi omtalte hende indbyrdes som faster Fe. Dels var hun overmåde stor og tyk, dels var hun umådelig sød og lavede altid en masse skæg med os. Hende elskede jeg højt. Det var der åbenbart også andre, der havde gjort, for hun havde to voksne børn uden at have været gift. Det blev imidlertid holdt hemmeligt for os af visse af familiens medlemmer, som fandt det vanærende og pinligt. Men onkel Axelsen fortalte gladeligt om dem. Han havde ansat hende som laborant på margarinefabrikken. Hermed forholdt det sig sådan, at margarinen ligesom smørret ikke måtte indeholde over 16% vand. Det var det så hendes arbejde at kontrollere ved nogle prøver, som hun tog i et kar ude i fabrikken. I mellemrummene mellem de forskellige prøver smurte hun knækbrød med nykærnet margarine, særligt når de små drenge kom ind for at se til hende.

Alle de tre fastre kom tid efter anden til at tilbringe deres sidste år på Slagelse Nye Kloster. Det havde onkel Axelsen sørget for. Han sørgede også for, at der dagligt blev sendt en af pigerne over gaden med varm mad til middag. Hvordan det gik efter hans død, ved jeg ikke. Det var nok kun faster Fe, som overlevede ham i længere tid. Hende så jeg sidste gang i 1954. Da fyldte hun engang i løbet af efteråret 75 år. Det fejrede Niels Henning og hans kone ved at invitere til en stor middag for vist nok alle endnu eksisterende familiemedlemmer. Derfra var dog undtaget faster Louises egne børn samt kusine Inger, som Niels Henning ikke kunne sammen med. Så der var egentlig ikke så mange deltagere. For mig havde deltagelsen den særlige betydning, at Ellen, min kone, for første og eneste gang fik et indtryk af forholdene omkring villaen, mens tid endnu var.

Dage og tanker

Vi blev altid venligt tiltalt. Alle hjalp os og snakkede med os, når vi gik rundt på margarinefabrikken. Var det mon, fordi vi var direktørens familie? Mange år senere, da jeg var blevet stor nok til at forstå rækkevidden, fik jeg at vide, at såvel arbejderne som arbejdsgiveren var uorganiserede. Til gengæld fik alle ansatte mere i løn, end de ville have fået efter overenskomsten. De blev hjulpet, når de var syge eller havde andre problemer. Det var helt sikkert det, som lektor Olesen havde sin marxistiske tvivl om. Dertil kom endda, at de ansatte fik halv løn under krigen i de perioder, hvor der ikke var noget at lave. Alt det er jo bare noget, jeg har hørt, særligt af faster Johanne, der havde en vis nøgtern holdning til folk og fænomener. Nu burde det være muligt at kontrollere rigtigheden af den historie i fabrikkens regnskaber, som nyligt er indgået til Lokalhistorisk Arkiv i Slagelse. Selv ved jeg kun en ting, og det er, at onkel Axelsen var gode venner med den lokale fagforeningsformand. Vi snakkede af og til med ham, når vi på vej til eller fra fabrikken passerede hans hus. Hans hund hed Thorvald, for den var opkaldt efter Stauning, den tids statsminister kendt af hvert et barn.

Jeg tror egentlig, at de gamle provinskapitalister levede helt anderledes op til et samfundsmæssigt ansvar, end man kender det i nutiden. Det er min fornemmelse, at onkel Axelsen gav alle, hvad deres var. Til gengæld fik familien det, som dens stand krævede. Hans egen glæde var foruden blomstrende virksomheder børn og store cigarer.

Middagsselskaberne var flotte og værdige. Ved et sadant selskab oplevede jeg for første gang ananas, friske ananas. Kortaftener var helt stille med alvorlige mænd, der nød cognac og cigar til whisten. Cigarerne har nok været fra Vilhelm Langes Tobaksfabrik. De blev budt af sølvcigarkasser og klippet med sølvcigarklipper.

Når der ikke var gæster - og det var det normale - så blev lokalavisen læst før middagen og Berlingeren efter middagen samtidigt med kaffen. Om sommeren foregik det ude i den halvrunde veranda med marmorgulv, der vendte ud mod rosenbedene. Mens onkel læste Berlingske, læste faster så den lokale Sorø Amtstidende.

Efter kaffe og avis sad onklen tavs, men venlig en times tid og kiggede ud i luften. Jeg har altid forestillet mig, at han der lagde sine forretningsmæssige slagplaner. Måske sov han bare med åbne øjne?

Den korte tid, som han to gange dagligt på normale dage tilbragte på margarinefabrikken, sad han gerne på sit kontor og passede sit. Han talte med bogholderen og skrev en masse under. De fleste dage gik han også en hurtig tur gennem fabrikslokalerne. Han hilste hjerteligt på alle, formænd som arbejdere og slog en sludder af med pigerne ved pakkemaskinen. I virkeligheden var det vel en slags kontrolbesøg. Han kiggede altid ind i faster Louises lille laboratorium med en venlig bemærkning. Han kunne også finde på

pludselig at stikke mig en plade chokolade, som han trak op af lommen. Bagefter sagde han stille ting til Schlosser, der tilsyneladende havde overmåde respekt for sin svigerfar.

Engang, da han havde taget de små drenge med ind på sit kontor, kom Schlosser også derind. Han fremrullede en omfattende plan, for jeg ved ikke hvad. Efter at onkel Axelsen havde hørt på ham i tavshed i nogen tid, gav han sig til at skælde ham hæder og ære fra. Der var ting, som en anstændig virksomhed ikke gav sig af med! Så kom han i tanke om børnenes tilstedeværelse og fik os ud. Det stod klart, at Schlossers plan har været en upassende fidus. Vred kunne onkel Axelsen åbenbart også blive.

Børn er til leg og historier

Min lillebror var en fredens mand - han var da også den mindste dengang. Når jeg ikke fik et anfald af at skulle manifestere mig, så legede vi tit rigtig godt sammen. Selvfølgelig fik jeg ham af og til til at tude, for eksempel når jeg skød et grønt æble lige i skallen på ham. Men de fleste gange kunne han godt klare sig, for han var ikke spor lille i munden, hans eder kunne forskrække enhver. Der i 1934 var han seks år. Og fra det tidspunkt tror jeg egentlig, at vi fulgtes ad til det meste i Slagelse. Vi legede i den kæmpestore have. Vi foretog ekspeditioner til ukendte dele af margarinefabrikkens områder og fandt nye legesteder, ikke mindst i fabrikkens store frugtplantage. Der fandtes mange spændende drengebøger i tiden til at pode fantasien

Vi var nu ikke de eneste børn. Onkel Axelsen var også et stort barn, i hvert fald sammen med os. På hjemvejen fra fabrikken kunne han finde på at forsvinde, så vi stod måbende tilbage på gaden, gerne i nærheden af Schweitzerpladsen. Vi så, at han forsvandt. Det kunne være ind i en port, hvor han alligevel ikke var, eller ind af en gadedør, hvor han ikke fandtes. Hans lokalkendskab gjorde det svært for os at finde den pæne direktør inde i mystiske baggårde med skraldebøtter. Til sidst lærte vi, hvor han blev af: han sad på hotel Postgården over en apollonaris. Engang standsede han en høj, soldateragtig mand og gav sig i snak med ham. Det viste sig, at manden virkelig var forhenværende oberst. Meningen med samtalen var fra onkel Axelsens side at få obersten til at fortælle om, hvordan han med en brødkniv havde skåret sine tæer af én for én, fordi der var gået koldbrand i dem. Den historie havde han vist trænet i at fortælle lige siden forrige krig. En anden gang blev obersten lokket til at berette om, at han havde kunstig strube, som han talte igennem. Jeg blev aldrig klar over, om det var sket i krig - måske den samme krig, hvor han amputerede sine tæer?

Gad vide, om ikke det var i 1934, at onkel Axelsen havde fået en grand danois. For min mor bestod det forargelige i, at den hver dag skulle have et kilo hestekød. Men herregud, den var jo selv lige så stor som en hest. Desu-

den var den harebrun med stikkelhår og særdeles fredelig. King hed den. King levede ikke længe, så næste år var der en ny hund. Den hed også King, og den lignede en dalmatinerhest i fuld størrelse. Den levede i mange år, måske en halv snes. I den tid må den have spist henved fire tons hestekød eller hvad der modsvarer omkring syv hestes slagtede vægt. Dertil kom leverpostejmader i megatonsvis. Kings funktion kender jeg ikke noget til. Muligvis skulle den vogte villaens kostbare inventar mod indbrudstyve. Men den lå nu altid og sov i sin kurv i anretterværrelset, så gad vide, om den overhovedet havde opdaget et indbrud? Lege med børn gad den i hvert fald ikke.

Der må ind imellem have været en del dage, hvor vi ikke var med på margarinefabrikken. Det er fra de dage, at jeg husker vore lege i villaens have. Denne kæmpehave var som skabt til alle slags leg. Var det skjul, var man stort set ikke til at finde. Var det en krigsleg, hvad jeg yndede, var det svært at finde fjenden. Det kunne lillebroderen være glad for, for det var altid ham, det skulle gå ud over.

Storebrødre er nok tit nogle frygtelige tyranner, men man må huske, at de siden hen får hævn at føle, når de mindre søskende vokser dem over hovedet.

Biltur til drømmeland

Fætter Niels Henning var ikke noget barn længere i 1934, omend han nok var lidt barnlig. I 1934 læste han, eller modtog i det mindste undervisning, ved Handelshøjskolen i København. Det var grunden til, at det kunne flaske sig så heldigt, at han skulle til Slagelse på ferie samtidigt med mig og min familie. Det var tilmed så heldigt, at han havde bil. Jeg tror, at det var en 32 Chevrolet.

Efter at min mor havde sagt nej tak til hans invitation til at køre med et passende antal gange, sagde hun ja lige før, han holdt op med at spørge. Siden blev jeg klar over, at hun anså Niels Henning for at være familiens sorte får. Det var derfor, at hun faktisk mente både ja og nej. Selv kan jeg i denne forbindelse fastslå, at han var en playboy, som vi siden skal se.

Så en skønne dag gik det af sted ud ad den dengang for mig ukendte Roskilde landevej. Vi passerede fæstningslinien, en rød vindmølle, en ældgammel kro, der hed Roskilde Kro, selv om den nærmest lå i Tåstrup. Vi så Roskilde Domkirke. Det var sindsygt spændende. Min far underholdt med uddrag af Danmarks Riges historie og med beskrivelse af sin tid som soldat under første krig, hvor soldaterne fik udleveret deres mad i form af brød og fedt én gang hver uge.

Da brød et djævelsk tordenvejr løs, der foruden mængder af lyn frigav tommetykke regnstråler.

Til sidst måtte vi holde stille, for man kunne ikke se ud gennem vindspej-

let for regn. Et sted stod en stråtækt gård i flammer, så det lignede en børnetegning af en ildebrand. Men uhyggeligt var det at se folk styrte rundt om de brændende bygninger sammen med løse køer og grise. Siden har jeg aldrig villet bo i et stråtækt hus.

En tid senere, da vi igen var begyndt at køre, kom vi til en oversvømmelse under en bro under den midtsjællandske jernbane. Niels Henning kørte selvfølgelig straks kækt ud i vandet. Så standsede motoren. Et par vejmand skubbede dog snart bilen tilbage på det tørre. Her holdt vi så et par timer med våde tænder, før rejsen kunne fortsætte. Imens fik vi så historien om banen, der blev opgivet lige før, den var færdig. Om tåbelige politikere, der lod millionerne rulle. Siden har jeg altid kastet et interesseret blik på de rustne rester af banebroen ved Frederikssund og på de store dæmningsrester, som man stadig kan finde her og der mellem Køge og Frederikssund.

Niels Henning synes, at vores oplevelser ved viadukten var umådeligt skægsge og ignorerede aldeles min mors mangfoldige bekymringer. Min far sagde ingenting i den forbindelse.

Til sidst nåede vi Slagelse, og den lykkelige ferie kunne begynde. For mine forældre blev som sædvanligt kun et par dage, og det vidste vi godt.

Lykkelige år går i ét

Som årene gik, og som oplevelsernes steder i Slagelse forblev de samme, gik også mange af erindringerne i ét. Der var år, hvor man forråd sig i moreller, andre år hvor det drejede sig om blomster. Og så var der det år, hvor jeg spiste et grønt sommeræble, der var sprøjtet med kobbersulfat mod jeg ved ikke hvad. Et døgn konstant brækning har gjort en forsigtig med æbler, særligt sådanne, som man ikke havde juridisk adgang til. De forskellige frugter viser lidt om ferienes forskellige tidspunkter.

Ferie kunne også ligge i skolernes efterårsferie somme tider. For jeg husker fasterens udskæring af modne æbler i kvarte uden skræl, modne og lækre. Det var nu ikke noget for den cigarrygende direktør.

Stemningerne gentog sig som begivenhederne som nu det stille rislende sandsstensspringvand med blomstrende åkander. Tropiske var de mange agaver på huskarnappernes buede trapper. De skulle være 100 år for at blomstre. Siden ville de dø. De passede til meget varme somre. Men hvor varmt det end blev, så flyttede onkel Axelsen ikke ud i haven med sin avis og aftencigar. Han tog heller ikke sin mørke jakke af. Endsige de lange underbukser, som midt-dagssøvn-kontrollen viste os, at han bar året rundt. Han må have været meget varmeresistent.

I Slagelse kunne man rigtigt glæde sig over pragtbadeværelset, når sommervarmen kom. Det var vældigt, og de mange fliser kølede det. De var skiftevis hvide og sorte, matte med profiler, så man ikke gled. Det varme vand

kom fra en gasvandvarmer af kobber. Dens 100 små flammer var rigtignok noget andet end vort iskolde baderum hjemme i Holte med sit væmmelige terrazzogulv og sit kolde vand. Det var ikke engang rart under hedeølger.

I de år rystedes folk, særligt forældre, af tilbagevendende børnelammelses-epidemier. Ja, selv børnene var somme tider rystede ved tanken om rullestol. Det var måske, fordi nogle mente, at sygdommen kom af modne blommer, andre mente, at det var æblernes skyld. Næsten hvert år havde sin nerveperiode i august. Der skulle gå mere end 15 år, før vaccinen kom frem.

I Slagelse glemte man hurtigere bekymringerne end hjemme. Et enkelt år blev man vel holdt fra frugtplantagen, hvad man dog overlevede. Også alle andre bekymringer havde det med at forsvinde i den lykkelige by. Der skete altid så meget. Særligt bilturene gjorde indtryk. Sommersøndage gik det ud i det sjællandske land. Alle i familien elskede det, men kun få af dem kom med ud at køre. Det var altid med chauffør og etagemadkasse på bilens dørtrin. Meget af mit kendskab til Sjællands geografi stammer fra de ture. Odsherred var et yndet mål med Høve Bakke og rundt om Skamlebæk. En anden tur kunne være Reersø og videre til Bromølle Kro med den 1000-årige taks, der siden viste sig kun at være 200 år. De fleste ture var ikke så lange. De kunne gå til kysten ved Storebælt, særligt ved Stillinge Strand. Her kunne onkel Axelsen sidde og se ud over havet med sin cigar, mens børnene badede.

Turene med retning Præstø havde en særlig farve. Efter kransenedlæggelse på min fasters familiegravsted i Fuglebjerg, hvor hun var fra, gik turen til Snesere, hvor min bedstemor boede. Hun var faster til min faster. I hendes gamle plyshjem var der kaffe og kager serveret af hendes søde unge pige Valborg, som plejede at lege med mig, når jeg var på besøg. Det var en mærkelig fornemmelse at rejse fra drømmeland Slagelse til drømmeland Snesere på en times tid. I min bevidsthed var de to lokaliteter adskilte af mange mile og endnu flere timer.

Biltur til det ene sted eller det andet sted. Aldrig blev jeg træt af det, og jo længere de var, desto bedre. De 50 km fra Slagelse til Snesere var langt den gang. Jeg ved ikke, om det var vejenes beskaffenhed, eller om det var min følelses ejendommelighed.

Gennem årene var der mange middagsselskaber i villaen på Klostergade. Var vi på ferie, var vi også med til middagene. Det var meget smukt med alt det fine porcelæn og det meget lys. Nobelt med piger og en forklædt chauffør, der serverede. Alt det sodavand, man bare kunne drikke. Hummer og friske ananas af betydelig størrelse hørte ofte til. Maden kan jeg ellers ikke huske noget om. Men jeg kan huske en særligt stor fest. Det var kusine Elses bryllup med en svensk ingeniør og mølleriejer, der hed Broberg. Der var utroligt mange mennesker med, af hvilke jeg næppe har kendt ret mange. Man fik som barn lov til at passe sig selv, når middagen var spist. Så kunne man liste rundt og studere fænomenerne. Jeg husker også opstilling til foto-grafering på den store græsplæne. Resultatet må være blevet billeder som

Direktør Peter Axelsen og hustru på skovtur i Slagelse Lystskov - men det var før min tid. (Lokalhistorisk Arkiv i Slagelse).

dem, der findes på byens lokalhistoriske arkiv, af plæneopstillet selskab i fint tøj. Fra lidt senere i mit liv husker jeg parrets to børn, Margareta og Peter. Jeg husker også, at det endte med skilsmisse.

Ingen festdag, national eller privat, fandt sted uden flaghejsning. Præcist klokken otte stillede chauffør Christian, monterede flaget med flagknob og hjalp så de små drenge med at hejse flaget til top. Mon det havde noget at gøre med, at onkel Axelsen var ridder af Dannebrog?

Stærk tobak

Der var lagt op til det gennem mange år, da jeg i efteråret 1940 tog hul på min første pakke Singleton, en af datidens gode, dansk fremstillede pibetobakker. Kort efter tog jeg også hul på den første pakke Prince of Egypt. Dengang røg folk tyrkiske cigaretter i stor mængde. 4 øre stykket. Jeg tror, at man valgte efter duften, mest af det, de andre røg. Men når først tobakken brændte, så var smagen næsten altid en skuffelse. Egentlig er det kun få gange i mit liv, at jeg har oplevet, at tobak smagte rigtig godt og ikke generede ens hals. Hvorfor pokker man ikke holdt op, før man fik rigtig begyndt, forstår jeg ikke. Det var nok sådan, at man *ville* ryge.

Tobakstrangen var grundlagt hjemme, særligt ved visse gæsters vellugtende tobakker. Realiseringen af viljen til rygning blev imidlertid påvirket af, at onkel Axelsen blev direktør for en tobaksfabrik i Slagelse. Det var Vilhelm Langes fabrik, som lavede alle slags tobaksvarer. Den var stor, jeg tror, at der var over 100 ansatte.

Gik man ind i fabrikkens gård fra Nytorv, var det første, man så, et skur eller lagerrum med vældige ruller af tobaksblade. De var nok hen ved to meter høje og en meter tykke. Og de duftede. Det gjorde også hele fabrikken. Ikke alene var den fuld af tobaksblade, men de blev på et tidspunkt gjort våde for ikke at knække. Og så kom duften rigtigt frem. Og den hang i alt, mest i folks tøj og i alt træværket. Og alle borde og hylder og trapper og kasser var af træ, gammelt, tobaksduftende træ. Tilmed var der trælyd over det hele. Alle steder lå der tobaksblade, cigarer, cerutter, skrå og spild. Det lå og duftede. Mest intens duft var der i et lille rum, hvor materialerne til skråtobakssovs blev opbevaret. Det var meget hemmeligt, hvad den sovs indeholdt. Det var en vigtig del af fabrikkens værdi. Det blev dog røbet for mig, at der var brunt sukker fra Vestindien, rosiner, svedsker og engelsk lakrids. Allerede fra 1934 længtes jeg efter at sætte tænderne i en skrå. Det skulle dog vare omkring seks år, før det lykkedes.

De mange arbejdere havde hver deres særlige titler, og nogle var mere ansete end andre. Det har nok været cigarmagerne. De kunne virkelig med de bare fingre lave en fint formet cigar i flere bestemte faconer, af hvilke jeg kun kan huske corona, der var lige tyk over det hele. Andre havde mere lighed med torpedoer. De færdigt trillede cigarer blev så anbragt i forme, der var skåret ind i nogle sammenklemte brædder. Nogle cerutter blev lavet på lignende måde, andre blev lavet på maskiner. Dem var der folk til at passe. Der var også folk til at skære tobaksbladene ud. Det var vist dem, der hed strippere. Skrå blev lavet ved lange, lave træborde. Her blev våde, udskårne blade lagt op, så de kunne trilles til et langt reb ved stadigt at føje nye stykker blade til. Rebet blev kvejlet op som andre tove og nedsænket i tjæresort sovs for at trække. Jeg kan ikke huske, hvordan man udskar røgtobak, men det skete på en snitemaskine. Den kunne lave brede strimler, der hed melange og var til lang pibe med sur lugt. Den kunne også lave ganske smalle strimler til pibe og cigaretrulning. Jeg tror, at det var virginia med lys farve og sød duft. Nu mere end 60 år senere og efter ikke at have røget i mange år, har jeg alligevel fået den største lyst til et ordentlig sug helt ned i lungerne. Heldigvis ved jeg, at jeg har glemst lysten, så snart jeg er færdig med denne her beretning. Røgtobakken blev pakket i færdige pakninger, som lå på et bord. I dem blev tobakken banket ned af en mand med en lille klods, der nøje passede i pakken. Han må have pakket i mange år på den måde, for han havde taget blivende facon af sit arbejde.

Det var svært at få overblik over den store fabrik, kun en del af den kunne jeg overhovedet finde rundt i. Mange af rummene var lagerlokaler, nogle var

tørrerum. Et lokale var 100 grader varmt. Alligevel kunne man gå ind i det uden at tage skade, fordi det var tør varme. Her rev tobaksstøvet i halsen, og lugten var noget skarp. Til gengæld for det ubehag, så havde man prøvet 100 grader, og det var der ingen, der troede på - kogt dreng i Slagelse.

Niels Henning Axelsen, prokurist

Jeg husker Niels Henning som en playboy. I bund og grund. Et legebarn, til tider drillesyg. Men dengang stod legebørn mig ikke ret fjernt. Jeg kunne egentlig godt lide ham. Familielegenden kendte næppe udtrykket playboy. De kaldte ham en døgenigt, et nedsættende, nu forældet udtryk. Og ved det at familien var imod ham, var jeg på hans side. For så vidt. Mit første indtryk af denne hans status hang sammen med, at jeg - formentlig i 1937 - ved ankomsten til Slagelse blev mødt af Niels Henning i en åben cabriolet, blå med hvide dæksider, som han førte med én finger på rattet mageligt henslængt med bilradioen for fuldt drøn. Jeg tror, at det var en Ford. Han kørte mig ganske langsomt gennem byen. Han var elegant, dog uden hat. Gad vide, om de også drømte USA dengang?

Det var ikke sådan, at han ikke arbejdede. Han havde på det tidspunkt været ansat nogle år på tobaksfabrikken, hvor han var prokurist. Når jeg sammen med onkel Axelsen på byvandringen kom til Nytorv, hvor fabrikken lå, gik onkel straks op på det meget store kontor, hvor Niels Henning holdt til. Her måtte han så levere en situationsberetning til sin far, der registrerede modtagelsen med mange alvorlige hm-hm-er. Så udstedte direktøren en række ordrer, hvorefter han gik på inspektion på fabrikken. Jeg ved ikke, hvad han kiggede efter, altid slog han nogle ord af med nogle af arbejderne, som han tydeligt nok kendte. De behandlede ham med stor ærbødighed, men de var dog ikke mere tilbageholdende, end at de gik ind i samtalen. Efter inspektionen fortsatte vi som regel til margarinefabrikken, dog skete det enkelte gange, at jeg blev efterladt hos Niels Henning. Jeg har nyligt læst, at Niels Henning var direktør på den tid. Jeg kan kun sige, at han bestemte ikke ret meget, og som direktør blev der kun omtalt én: onkel Axelsen.

I tiden op mod krigen, i 1938 eller 1939, var Niels Henning blevet forlovet med Eva, en meget køn, lyshåret datter fra Sorø Store Ladegård. I den anledning var jeg et par gange på besøg deroppe, den ene gang havde jeg min bror med. Evas bror, Walter, som læste til læge, tog sig af os og kørte tur med os i sin DKW: Evas far var en mørklødet bulderbasse af de dominerende. Onkel Axelsen var tydeligt nok ikke på bølgelængde med ham. Vel dominerede onkel Axelsen på en måde enhver forsamling. Det var dog ikke ved hans måde at være på, for han var uhyre lige til. Nej, han dominerede, fordi de øvrige i næsten alle selskaber lå på maven for ham.

Næste gang, jeg kom til Slagelse, var Eva og Niels Henning blevet gift og

boede i en lejlighed, der lå omtrent på hjørnet af Rosengade og Nygade på 1. sal. Der har jeg vist kun været på besøg en enkelt gang. Det var til damefødselsdag, formentlig Evas. Min opgave blev at passe de små børn, det beordrede Eva til min store fortørnelse - husk på, at jeg på den tid var 14 år. Siden så jeg skævt til hende i lang tid. Niels Henning havde selvfølgelig sørget for at forsvinde.

Det var også ved den tid, at Niels Henning fik mig til at sutte en skrå - eller hedder det tygge? Det var sådan en eftermiddag på hans kontor, hvor han fortalte, hvor uskadelig skrå var, og hvor godt den smagte. Jeg var et taknemmeligt offer. Jeg havde tobakstrangen eller tobaksdrømmen i mig. Jeg troede endnu på, at den lyst kunne tilfredsstilles ved hjælp af tobak. Men nej, god smag, styg virkning, ødelagt eftermiddag og Niels Hennings trøstende grin. Fanden tage ham. Men han havde vel ingen urimelig skyld, jeg var bare en naiv idiot. Det samme gentog sig en tid senere, da jeg havde sat mig i hovedet, at nu skulle jeg ryge, og det skulle være pibe. Ikke klog af skade giver ny skade. Men jeg gennemtvang pibetræningen, ind til selv store doser tobakssauce ikke gav kvalme. Det gik, fordi jeg havde viljen. Siden fik jeg lysten. Det var meget hensigtsmæssigt i en tid, hvor alvorlig tobaksmangel var på vej.

Heldigvis var onkel Axelsen en guttermand. Næsten hele krigen igennem holdt han tobaksnøden fra døren i det lille hjem i Holte. Blandt andet kom der til tider en dåse Players. Nogle af dem blev røget, de fleste blev byttet for cykeldæk, en dåse med 50 for et godt dæk. Det sikrede ens transport i årevis, hvor andre måtte gå eller køre på papirdæk eller på evigt punkterende dæk af 100% lapper.

Tidens skæve gang

Som krigen skred frem, gik det tilbage med margarineproduktionen. Det svandt i råstofferne. Til sidst var der kun til lidt bageriblanding, og så til ingenting. Folk blev tvunget til at spise smør. Margarinefabrikken måtte nøjes med at lave marmelade.

Sideløbende med krigens gang svandt det også i Slagelsebesøgene. Gymnasiet tog hverdagene. Vennerne tog fritiden, og mangt og meget tog tankerne. Der blev somre, hvor jeg overhovedet ikke genså min gamle drømmeby. Dog, et par af krigssomrene nåede jeg derved, selv om det meste af dem gik med at lave tørv, men så var der da penge til rejsen.

Råstofferne til marmeladeproduktionen kom fra fabrikkens store frugtplantage. De kom også i form af store tønder fra Spanien. De var fulde af noget, der hed appelsinpulp. Det var en slags nedsukrede vrageappelsiner, som absolut var spiselige straks fra tønden. Og onkel Axelsen var en slikmund. Fabrikkens arbejdere måtte holde fri skiftevis, så lidt var der at lave.

Gæster samlet foran villaen i anledning af direktør Axelsens 70 års fødselsdag 19. august 1943. Lokalthistorisk Arkiv, Slagelse).

Til gengæld ville rygter vide, at de fik halv løn under hele krigen, idet der også lå en del arbejde i at vedligeholde maskinerne.

Tobaksfabrikken var bedre stillet i krigens første tre år. Onkel Axelsen havde ved held eller måske snarere ved forudseenhed sikret sig et stort lager af råtabak. Det medførte, at vor lille familie til krigens sidste dag var sikret et minimum af cerutter. Jeg tror, at onkel Axelsen behandlede alle andre familiemedlemmer på samme måde. Det talte familiemedlemmerne imidlertid aldrig indbyrdes om. Tænk, hvis den ene havde fået mere end den anden. Men jeg blev klar over, at særligt cigaretterne vakte misundelse hos nogle. Hvordan cigaretterne kom ind i billedet, ved jeg ikke. Men jeg kunne forestille mig, at onkel Axelsen havde byttet sig til dem for cigarer. Vin fulgte der også i mange tilfælde med, men han var jo også vinhandler ligesom hans nefælle J.P. Axelsen.

Sidste gang jeg var med onkel Axelsen på margarinefabrikken var i sommeren 1944. Jeg var på cykel på vej til Vejløgården syd for Næstved for at arbejde på landet. Inden dette strafarbejde blev iværksat, lagde jeg turen om ad Slagelse. Ved det besøg så jeg for første gang Axelsens vinlager. Der var dels han egen vinkælder i villaen med en betydelig mængde årgangsvine - han drak vist ikke andet. Ligeledes kunne faster Marie få sin sydafrikanske rødvin hele tiden, ellers havde hun vel været død i utide. Dels var der hans firmalager, som lå i en kælder under et øde hus ved margarinefabrikken. Lageret her ville have kunnet slukke en hvilken som helst tørst i mange år. Jeg kan ikke forstå, at han

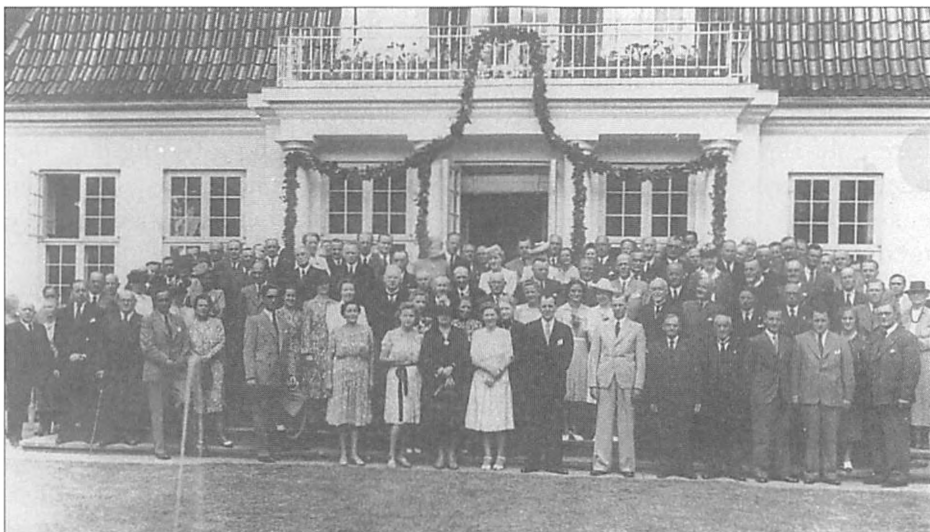
ikke var bange for indbrud. Det skete ikke, heller ikke i villaen. Men her vogtede jo King, som kunne have bidt selv de største slyngler over på midten.

Det var sidste gang jeg så onkel Axelsen. Han virkede så venlig og sund som altid. Han var et menneske, som man kun kunne savne. Næste sommer, da den sidste, frygtelige krigsvinter havde slæbt sig af sted, var han død. Han døde i januar 1945 uden have set krigens sikre udfald. Men han må være død i bevidstheden om tyskernes nederlag. Det er jeg sikker på, at han var glad for, også selv om politiske udtalelser fra hans side var temmelig sjældne. Det hørte med til at være en dygtig forretningsmand.

De levende og de døde

Ved onkel Axelsens død blev Niels Henning også i praksis direktør på tobaksfabrikken. Carl Schlosser blev direktør for margarinefabrikken. Det drejede sig jo om et lille familieejet aktieselskab, hvor man formentlig talte tingene til rette med aktiemajoriteten i baghovedet. Der er ingen tvivl om, at der var to parter med store uoverensstemmelser. Faster Marie og Niels Henning udgjorde den ene, og her hørte Eva nok også til. Den anden part var de to søstre og velsagtens Schlosser. Så vidt familierygterne kolporteret af faster Johanne, der plejede at være velorienteret - formodentlig af kusine Inger.

I perioden kort efter krigen var jeg i Slagelse til begravelse af en faster. På det tidspunkt boede faster Marie stadig i villaen, hvor alt så uforandret ud.

Gruppebillede 4. august 1944. (Lokalthistorisk Arkiv, Slagelse).

Den døde faster var vist Ida, hende med malermesteren. Niels Henning var blevet vegetar, ja ikke kun vegetar, men råkostspiser, og levede derfor som kanin. Heldigvis påvirkede det ikke de øvrige deltageres måltider. Kusine Inger var ikke med til begravelsen. Hun havde i flere år ikke sat sine ben i villaen på Klostergade, og gjorde det altså heller ikke nu.

En tid senere hed det sig i familierygterne, at faster Marie havde fundet en seddel, på hvilken Axelsen før sin død havde skrevet, at Niels Henning skulle være direktør for margarinefabrikken. Schlosser skulle ud. Og sådan gik det. Man må gætte på, at baggrunden har været en ændret opfattelse blandt aktionæerne - skulle det mon være hos en formynder for Niels Hennings drenge? Nogle rygter fortalte, at baggrunden for ændringen og seddelfundet var, at et medlem af familien Lange skulle være direktør for tobaksfabrikken. Måske har Niels Henning ikke levet op til forventningerne, vellidt på fabrikken var han i hvert fald ikke. Af dette kan man vel slutte, at Axelsen og siden hans familie ikke havde haft aktiemajoriteten. Axelsen er nok kommet ind i billedet som organisator og sammen med forskellige af sine forretningsvenner også som delfinancier. Ikke længe efter døde Carl Schlosser.

Da jeg næste gang kom til Slagelse, var det til begravelsen af min fars tvillingesøster Inger. Hun døde i 1947. Da levede faster Marie endnu, men hun delte villaen med Niels Henning og hans familie. Hvordan det praktisk var ordnet, husker jeg ikke. Hun døde ret kort efter, men jeg deltog ikke i begravelsen og kom ikke til Slagelse før nogle år senere.

I efteråret 1954 inviterede Eva og Niels Henning familiens rester til at deltage i faster Louises 75-års fødselsdag. Hun blev i dagens anledning hentet til villaen ovre fra Ny Kloster på den anden side af Bjergbygade. Nu havde Niels Hennings familie indrettet sig i hele villaen. Margarinesalget gik fint, og han var i godt humør. Familien syntes også at trives. I faster Maries kabinet - nærmest en slags glaskabinet eller spejlkabinet - var der nu ryddet for venezianske spejle og glastingeltangel og ægte tæpper. Godt hun ikke så den ødelæggelse af hendes rædselsfulde helligdom. Nu stod der en stor væv midt på det bare gulv. Det virkede befriende. Det var en hyggelig og forsonlig dag, dog uden kusinerne. Ved den lejlighed fik så Ellen, min kone som nævnt, for en enkelt gangs skyld et glimt af fordums herligheder befolket med levende mennesker.

Eva og Niels Henning havde kunnet præstere tre drenge. Den ældste, Peter, havde i en alder af 14 år en vis ydre lighed med onkel Axelsen, særligt med hans nakke. De to andre drenge syntes fremstillet alene af råstoffer fra Niels Henning. Oven på festen kørte Ellen og jeg så den lange vej hjem til Vestlolland i vores A 40 model 1951, mens villaen og dens liv gik over i historien.

Een gang til så jeg Niels Henning. Det var til min fars begravelse i 1965. Han kom i sin flotte Jaguar til Holte, hvor han formentlig for sidste gang så resten af familiemedlemme. Han havde nedlagt margarinefabrikken og

levede af at leje lokalerne ud. Han var blevet skilt fra Eva, og deres drenge var forsvundet ud i verden. Her klarede de sig ifølge familierygterne ikke så godt. Snart fik Niels Henning også en ny kone. De døde begge få år senere - måske af for megen råkost. Derimod eksisterer firmaet Axelsen og Thomsen A/S endnu. Man kan se firmaets store hal ved ringvejen syd om Slagelse. Men det oplevede de tre gamle hædersmænd, der havde stiftet det, ikke. Endnu i 1969 var det Hans Kargaard Thomsen, der var direktør. Ham husker jeg og også hans far, fordi de boede lige over for Axelsens på Klostergade. Jeg har et par gange som barn været til middag der.

Fortid og nutid går i ét

Slagelse er blevet et fjernt sted. Siden 1965 har jeg kun mødt onkel Axelsens familie i tredje person, og også det er længe siden. De er nemlig alle blevet væk, fordi jeg ikke mere har nogen til at formidle familierygterne. Til gengæld lever de i mit hoved, alle de som var engang.

Det er nok derfor, at det er en ejendommelig oplevelse at gense Slagelse i nutiden. Jeg kom der faktisk for at lede efter mulige rester af et miljø. Og så stod det der næsten altsammen. At Slagelse i mellemtiden var vokset som by, forstyrrede ikke. Det var jo bare udkanterne, hvor der førhen kun var marker. Statisterne var der også, det var kun skuespillerne i hovedrollerne, der manglede. Når man stod der på Klostergade - som er en typisk villavej - og kiggede ind over den store villas have og gårdsplads, så var det i sekunderne før onkel Axelsen kom ud af den svære hoveddør med hat og stok på vej til fabrikken.

Jeg har vanskeligt ved at konstatere konkrete ændringer. Det skyldes nok, at man ikke husker meget detaljeret, når det kommer til stykket.

Der på Arkivet mødte jeg også nogle af de øvrige optrædende. En del af dem har også været så heldige at komme med i bogen om Vilhelm Langes tobaksfabrik, så de lever der en tid endnu. Jeg kan godt kende dem. De ældre af dem ligner helt, men jeg havde ikke troet, at Niels Henning var sådan en barnerumpe, som billedet tydeligt viser. Desværre mangler der nogle af de væsentlige personer af hunkøn. Det var jo andre tider dengang. Men skidt med det, for dem husker jeg endnu bedre end mændene.

Bødkerens villa ved siden af Axelsens ligger der også stadig. Alle stierne fra Klostergade hen til Ridehuspladsen er intakte. Blot er de nu grusede og ikke belagte med sortblå slagger. Dem kunne man såmænd finde, hvis man gravede lidt. Spriternes bænk er her og selve Ridehuspladsen. Den er bare blevet reduceret lidt af noget kantbyggeri.

Kaffehandler Poulsen - af snobberne betegnet Købmand - kommer desværre ikke, og meget af Slots-gades vestside er ændret til ukendelighed uden dog at ligne noget særligt. Der er slet ikke noget DDPA-kontor til den yndige frøken Hansen, men hun svæver ovenover i hukommelsen, når man er nået her-

til. Den købmandsgård, hvor onkel Axelsen startede sin karriere i 1890'erne var revet ned allerede, da jeg var barn. Jeg har fået dens sted udpeget engang, og det lever videre på det fotografi, hvor direktøren hilser fotografen ved at svinge sin hat.

Stemningen videre gennem byen er ikke ret intakt, måske dog dens hovedtræk. Således ligger det meget aparte, tøndeformede elværk med murede dekorationer der stadig. Kun mangler den såkaldte kondensator, en vældig opbygning af tjæret træ på den side af værket, der vender ud mod Jernbanegade. Cykle- og børnebilforhandleren på hjørnet af Nordre Stationsvej er blevet skrottet. Farmoderens hus kan jeg ikke identificere, men jeg kan se, at hele husrækken er bevaret, men gad vide, om ikke nogen har revet verandaen ned, så huset nu er ukendeligt?

Kigget fra Jernbanegade op mod margarine fabrikken synes helt som før, bortset fra at der mangler nogle store træer. Jeg husker selve fabrikken som meget hvid, nu opfatter jeg den som råhvid. Banesporene i gaden langs smedejernsgitteret ind til Schlossers villa er borte, mens villaen er uforandret. Haven ser mindre ud og mangler springvandet.

Fabrikken ser ikke alene ud som før, dens bygninger kan identificeres på et billede fra dens jubilæum i 1925. Måske mangler maskinhallen, men skorstenen står som et vartegn for damptiden. Desværre mangler lastbilerne, der kørte med Kloster Margarine ganske, selv de små Ford A-vogne. Nå, de havde vel været antikvariske klenodier nu, som de før var minder om dejlige ferier. Heller ikke frugtplantagen er der mere, kun et mindre, ubebygget areal aldeles uden frugt.

Var vi nu gået om ad Nytorv i stedet for at gå den sædvanlige vej, så havde vi set iøjnefaldende ændringer. Det vil nu ikke sige, at alle kendte spor er borte, for husrækken står der endnu. Selve stemningen er til gengæld forsvundet, for Nytorv var førhen en underlig bar plads. Nu var den ændret med henblik på forskønnelse og mere liv. Ak ja. Af tobaksfabrikken fandtes vel nogle af bygningerne, men der var ingen duft af tobak, ikke det mindste.

Alt det gammelkendte trak i mig som en stor magnet, det var fint bare at kunne støve nogle rester op. Så gjorde det ikke noget, at de mindre kendte dele omkring Løvegade og Stenstuegade var ændret til ukendelighed, som havde det været centrum i en udbombet by.

Og derinde i Lokalhistorisk Arkiv var det, at man i nutiden kom det svundne liv nærmest.

Engang var de ting, som man drømte om, opnåelige og dermed nærmest virkelige. Nu, hvor man er blevet klog af alder, hører de klart hjemme i drømmeland. Det gør, at historien om onkel Axelsen ikke er spor mere uvirkelig end hele ens øvrige liv.

Til databoxe

Peter Axelsen var født den 19. august 1873 i Lundforlund, landsby med besynderligt navn lidt syd for Slagelse. Hans far var smed. Det står i Kraks Blå Bog. I vores familieverison var han købmand, for sådanne beundrede man i min fars hjemlandsby Snesere.

Peter Axelsen kom til Slagelse i 1896, 23 år gammel. Her købte han straks en købmandsgård ved en af byens indfaldsveje, Slotsgade. Det var vistnok nr. 16. Han købte den af købmand Peter Skaarup. Man må slutte, at Axelsen inden da havde nået at blive udlært samt at spare en del penge op. Notorisk havde han fået en handelsuddannelse i Slagelse.

I 1919 - efter at have drevet købmandsgården i 23 år og altså 46 år gammel - slog han sig sammen med sin konkurrent Peter Kargaard Thomsen. De lukkede Axelsens gamle købmandsgård og nedlagde al detailhandel. I stedet etablerede de et en gros firma i Kargaard Thomsens hidtidige domicil i Slotsgade. Snart efter fik de også samarbejde med Aage Erslev, en håbefuld ung mand. Derved fik de tre mænd tilsammen en blomstrende virksomhed lige ved siden af, ja, med gård fælles med DDPA. Petroleumsforsretningen forblev Axelsens alene. Alt det andet var vist fælles her i Slotsgade. I det mindste var det blandet sammen i nogle store toetages bygninger, der på gårdsiden var opført af gule mursten, snavsede som en gammel statsbanestation i damplokomotivernes tid. Inde i den gård blev der skovlet kul og korn, der blev flyttet jern og tønder, der blev aftappet forskelligt: eddike, tjære og karbolineum. Dengang handlede næsten alt i løs vægt.

Hvornår faster Marie kom ind i billedet, ved jeg ikke. Jeg tror, at hun og Peter Axelsen var omtrent jævnaldrende. Jeg tror også, at den ældste datter Inger var født midt i 1890'erne. Den store, hvide villa ude på Klostergade blev bygget i 1922. Her flyttede de formodentlig ud straks efter nedlæggelsen af Skaarups købmandsgård, hvor de boede på første sal.

Peter Axelsen må have været ekstrem forretningsduelig. Straks ved ankomsten til Slagelse i 1896 gik han i forhandling med lokale borgere om at grundlægge en margarinefabrik. Den blev realiseret i 1900 i byens tidligere stationsbygning. Den lå nordligst i byen på "Volden", hvorfra den i 1892 var blevet flyttet til sit nuværende sted efter en voldsom gennemgravning af terrænet. På billedet af margarinefabrikken fra 1925 kan man nok gætte sig til, hvilken del af fabrikken, der har været station. Axelsen blev omgående bestyrelsesmedlem og i 1907 bestyrelsesformand og direktør. Man må gætte på, at han da havde erhvervet aktiemajoriteten.

Fra 1912 var han tillige direktør for Slagelse Spritfabrik. Dengang var der mange danske købstæder med egen spritfabrik. De blev efterhånden forenet til De Danske Spritfabrikker ved en omfattende dumpingpolitik, der snart fik monopoldannelse til følge. Fabrikken i Slagelse blev opkøbt i 1918 under trusler om at sænke prisen på sprit så meget, så ingen kunne være med. Axel-

sen fortalte til tider om det, da jeg var blevet så stor, at jeg kunne forstå den slags. Han syntes, at det var sket helt uden for spillets regler. Det var åbenbart ikke den form for liberalisme, der havde fået ham til at blive byrådsmedlem for Venstre i 1921.

Spritfabrikkens skæbne stoppede imidlertid ikke hans foretagsomhed. Med tiden blev han medlem af flere bestyrelser, flere end der er anført i Kraks Blå Bog. Det bliver man kun, når man har investeret passende beløb. Og dem må han jo have tjent først. Det var måske lettere dengang end nu, fordi skatten var så lav. Væsentlig var Axelsen som medstifter af Aktieselskabet Villhelm Lange, da virksomheden i 1933 gik fra enkeltmandsejeformen på grund af et dødsfald.

Alt var nu ikke forretning for Axelsen. Han tog sig af Børneasylet, af Sct. Mikkel Kirke, af Slagelse Nye Kloster og andre velgørende foretagender, som han støttede. Han talte nu aldrig om det, men andre må have fortalt det.

Eiler Worsøe, Lundbergvej 2, Værum, 8900 Randers.

Dyrlæge, naturvejleder.

Omfattende forfatterskab i bøger og tidsskrifter om kulturlandskabet.

Erindringer fra Allindemagle

Af Ib Nielsen

Sognet

Allindemagle sogn, annex til hovedsognet Haraldsted, var et atypisk samfund. I midten af landsbyen lå Allindemaglegård med ca. 450 tdr. land. Rundt om i den gamle landsby lå 12 huse for arbejdere, de fleste fra "gården", typisk med manden som røgter og konen som malkekone, der malkede 12-18 køer 2 gange dagligt. Sent på eftermiddagen kunne man møde en flok børn, der var på vej hen efter mælk.

Om sommeren stod de ca. 120 køer i tøjr på en lang række, og de blev vandet med en vandvogn, hvor vandet blev pumpet med håndpumpe og kørt rundt til hver ko. Og malkevognen kom rundt 2 gange dagligt i al slags vejr. Kl. 4 om morgenen og kl 4 om eftermiddagen med malkekoner og mælkespande.

Der var forvalter, 8-10 karle og lige så mange spand heste. På gården var en traktor med jernhjul, (der ødelagde vejen). Den brugtes kun efter høst med en stor kultivator efter.

Forpagteren på "gården" var en matador i sognet. Gårdens arbejderhuse var dårligt holdt med små lejligheder. Lønnen var vist ikke særlig høj. Forpagterens hustru var medlem af menighedsrådet og kom til jul rundt med en julekurv til hvert enkelt arbejderhjem. "En rigtig hattedame" ville man kalde hende i dag. Min fars kommentar var "de skulle give dem en ordentlig løn". Det var en rest af den gamle feudale samfundsorden. En del af arbejderne var polske indvandrere og katolikker.

Forpagteren havde gift og tog på sanatorium. Der fik han en veninde, som han skrev sammen med efter sin hjemkomst. Han gik hver dag postbudet i møde og fik brevene, men en dag var han forhindret, og fruene tog mod brev fra damen, og der blev ballade. Min far fortalte det. Mon det er postbudet, der har sladret? Et eksempel på sladder i et lille samfund!

Der var i sognet ca. 60 husmænd med hver 5-14 tdr. land. De levede af denne jord, beskeden, og derfor havde mange lidt ekstra ved siden af. Nogle kørte mælk til mejeriet, en samlede æg, nogle kørte tørv til stationen. Et par stykker var postbude og "eftermiddagslandmænd", en var sygekassekasserer.

I "Knorteland" (på kortet Allindemagle huse) boede en husmand Chr. Larsen, kaldet grønthandleren, eller marskandiseren. Han havde en gammel bil,

som han kørte til København i og købte bananer, anden frugt og grønt samt brugt tøj. Disse ting kørte han rundt og solgte. Vi købte en del brugt tøj, som vi gik med hjemme, eller min mor syede det om til os børn. Da han havde en kraftig næse, var der to årsager til at han også blev kaldt bananmanden eller gartner Horn.

Christian var husmand og en slider. Han gik altid med sine kontanter på sig og tabte en dag pungen, så han måtte bruge en hel dag på at gå og lede op og ned ad roerækkerne. Når han fortalte om sin kone, nævnte han ikke hendes navn, men sagde kun: "hun siger..." Konen ønskede sig en gang et voalt bord. Det var svært at huske, at det hed ovalt.

Karens Johannes var vist en brav fyr. Tilnavnet afspejlede, at hans kone var lidt dominerende, mens han havde en mere stilfærdig facon.

Vi havde også en skomager, Svend Klitmøller, kaldet ved efternavn. Han lavede måske mest træsko, for det gik vi mest med. Det var interessant at komme på hans værksted. På hylden stod Store Nordiske Konversationsleksikon. Der kunne man ikke leve af blot at være skomager, så han var også biavl m. 50-60 stader placeret rundt omkring. Min far forsøgte sig også med biavl og Klitmøller var altid parat til gratis konsulentvirksomhed. Det var spændende at se ham stå og rode med bare hænder i et bistade uden frygt. Det skete dog, at han sagde: "Hov, der var en, der stak." Lidt høstarbejde tog han også. Hans kone Nora gik lidt ud og tog roer op, indtil gigten lammede hende.

"Julens Glæde" var en spareforening i sognet. Nora var kasserer. Hun gik rundt til medlemmerne en gang om ugen hele året og alle satte lidt ind hver gang. Mor plejede at sætte 1 kr. ind. Det vigtigste var måske egentlig, at Nora kom rundt og fik kaffe og udvekslede lidt nyheder. Hun var en vigtig del af det sociale liv, også fordi hun havde Richsbilleder med fra kaffetilsætningspakkerne. Hun var en omvandrende byttecentral for de billeder. For sloganet var jo: "Det er Richs der driks". Nora stod os nær. Hendes døtre var barnepiger for os, når det en sjælden gang var nødvendigt. Hun var en af dem, jeg bragte slagtemad ud til, når vi havde slagtet.

En husmand bar det gådefulde navn Cyrillus. Han var hjælperinger, fx, når der skulle kimes. Ellers var der "Klokker Jens", ringer og graver med lidt jord. Han slog græsset på vejgrøfterne og kørte det hjem til foder. Det blev solgt af kommunen hvert år på auktion. Hans husbestyrerinde var "Klokker-Sofie". "Hun bliver snart så bred, at hun ikke kan komme igennem dørene", sagde Jens, "men så laver vi dørene lidt bredere."

Der var i Allindemagle kun en bondegård, Nordgård med 84 tdr. land. Nær skolen boede en købmand. Ved den årlige eksamen havde vi lommepenge med, til at købe slik for, ellers ikke. Og "købmandens Hans", en svoger, havde udlejningsbil og kørte for folk. Og lidt længere ad vejen var der brevsamlingssted i et husmandsbrug, hvor ejeren også var sognefoged.

Industrien bestod af et savværk. Der var en gammel smedie, hvor smeden var pensionist.

I sognet var der også en lille landsby, Estrup med 3 gårde, 1 stor og 2 mindre, 5 husmandssteder og 7 jordløse huse. der boede sygekasse Maren, der krævede sygekasse op. Og så inspektør Smæk. han var arbejdsmand. Øgenavnet stammede fra Hjemmets tegneserie "Knold og Tot". Han var en dygtig velbegavet mand, unden ret meget autoritetstro, udtalte sig frit og stærkt om tidens problemer, formentlig derfor tilnavnet, og socialdemokrat. Ved udstykningen havde han bestemt, at han ville have en bestemt lod og begyndte at grave ud til fundamenter. Ved lodtrækningen fik han ingen lod. Han måtte som andre arbejdsløse slå skærver på akkord til brug ved vejarbejde. Han kunne regne rumfanget ud af en stendynge, hvad kun få andre arbejdsløse kunne. Ligeledes kunne han sammen med min far regne valgresultatet ud efter den d' Hondtake metode. Hans have dyrkedes som noget landbrug. Der var ajlebeholder til opsamling af menneskeurin. En gang havde han hos en slagter bestilt noget kød til afhenting og kom så for at hente det og spurgte, om der var noget til ham. Her ligger noget til inspektør Smæk, sagde ekspedienten, og det tog han så. Han var vist ret mandschauvinistisk og fræk over for kvinder. Min mor kunne ikke lide at være alene med ham.

Inspektør Smæk blev lidt for tyk efterhånden. Bukserne kunne ikke rigtig nå sammen om maven. Men så satte han et stykke sejl garn i fra knaphullet hen til knappen. Så kunne bukserne godt bruges alligevel. Han gik jo med seler.

Der var også en vindmølle på Marbjerg med en bager ved siden af, der kørte brød rundt i hestevogn. Vi fik dog brød fra Vielsted.

Kultur- og idrætsliv foregik i Haraldsted forsamlingshus 4 km væk. Der var også fodboldbane.

Skolen og kirken var de steder, der forenede folk, samt købmanden, brevsamlingsstedet, mælketurene og ægsamlingssturen og naturligvis Nora og Svend Klitmøller.

Det var en naturlig ting, at forpagterens altid sad på forreste bæk i kirken. Min far sad altid bagest.

Folketællingen hvert 4. år var vigtig. Ikke alle kunne gå rundt med skemaerne og tælle folk. Min far kunne. Han var en af egnens skrivekyndige. Det kunne godt kræve nogen forhandling og regnefærdighed, når folk, måske polske indvandrere i herregårdens huse, skulle have gjort rede for husstandens alder, herkomst o.s.v.

Min far var også kasserer for menighedsrådet. Der var rift om stillingen som ringer og graver. Det er jo et fast og selvstændigt arbejde, selvom det ikke var fuldtids, og sådan noget var der ikke meget af i sognet. Der var 2 ansøgere til stillingen. Hver af dem kom ud til min far og sagde: Kan du ikke skrive ansøgningen for mig? Og det gjorde han selvfølgelig.

*Frydsbjerg, matr. nr. 2 af Allindemagle Hovedgård.
Efter lensafsløsningsloven af 1919 blev 500 tdr. land af Allindemaglegården udstykket til 23 statshusmandsbrug og 26 tillægspareller. På sådan et statshusmandsbrug med 11¹/₂ td. land blev artiklens forfatter født. Billedet er fra 1927.*

Begyndelsen

Jeg blev født i 1928 på et nyoprettet statshusmandsbrug på 6 ha i Allindemagle, vest for byen, nabo til Nordgården. Min far kaldte stedet for Frydsbjerg efter en nærliggende bakke, vist et gammelt marknavn. Han mente, at navnet kunne stamme fra den gamle nordiske frugtbarhedsgud Frøj.

Kårene var små. Tilliden til statshusmændene var lille. På auktioner hed det: 6 ugers kredit, polakker og statshusmænd betaler kontant.

Da jeg skulle sødes, var mine forældre helt på spanden økonomisk. Der skulle jo købes og sys babytøj. Og min far manglede tøj, så der blev købt arbejdstøj på kredit. Min mor måtte til at sy arbejdstøj. Det havde hun aldrig prøvet før. Hun måtte også sy børnetøj. Heldigvis havde hun et godt udstyr fra de fine huse, hun havde tjent i. Mange hvide forklæder blev klippet i stykker og der blev syet små skjorter til den lille, der var ventet, altså til mig.

Mor var god til at udnytte alt. Hun farvede påskeæg ved at koge æggene med røde kaffeposer i vandet.

Vi slagtede selv gris. Slagteren var for tyk til at cykle og kom kørende i hestvogn. Da vi var små, skulle vi blive inde i køkkenet, Mens slagtingen foregik. Siden så vi på og var med til at holde grisen. Min mor opfangede blodet i en

spand med byggryn og rørte rundt. I en bradepande blev det til blodbudding. Flæsket blev saltet ned i et sulekar af træ. Min mor lavede spegepølse, leverpostej og finker. Finkerne var fast frokostmad de første dage efter slagtingen. De blev varmet på panden og spist af panden med lidt eddike i og rugbrød til.

Det må dog tilføjes, at der var enkelte magre år i begyndelsen af 30-erne, hvor det kneb så meget med at skaffe penge til terminen, at den gris, der havde været beregnet til hjemmeslagting, i stedet måtte på slagteriet.

Efter slagtingen var det skik, at vi gav lidt slagtemad til venner og naboer. Det cyklede jeg rundt med. Når de andre slagtede, fik vi noget igen. Og så længe det varede, var stegt flæsk med persillesovs og kartofler en hyppig ret. Vi spiste det med gaffel i højre hånd og i venstre hånd et stykke flæsk, som vi bed af. Når sulekarret var tomt, måtte vi til slagteren. Det billigste var knækpølser, så det fik vi tit. Min mor lavede også nogle lækre kartoffelfrikadeller. Det var fint at komme hen til køkkenvinduet og få en nystegt kartoffelfrikadelle.

Eller vi fik kartoffelgrød. Det var kartoffelmos, som spistes med stegt flæsk og måske et hul med flydende stegefedt i midten til at dyppe i. Gule ærter og hvidkålssuppe fik vi også, men ikke grønkålssuppe, for det kunne min far ikke lide.

Ost fik vi ret billigt fra vort eget mejeri. Den kunne lagres i kornet på loftet, men desværre kunne der også være kattelort i kornet.

Der skulle også laves skolemadpakker. Godt nok gik vi kun i skole hver anden dag. Min mor var opfindsom. Hun kunne fx. bruge radiser skåret i skiver som pålæg. Andre havde det også småt. Min skolekammerat fik sin mad pakket ind i det papir, som fællesbagerens brød var pakket ind i. Vort brød var ikke pakket ind. Jeg syntes, at kammeratens indpakning var så flot. Vi havde en ekstra indtægtskilde hen mod jul. Vi havde ænder og gæs. Hvert forår blev vi børn sendt ud at købe rugeæg hos folk, der havde livænder og livgæs. På den tid af året var der altid nogle skrukhøns. Vi sagde også, at de var liggegale. Deres hormoner sagde dem, at de skulle ruge æg ud, og de blev sat til at ruge på andeæg og gåseæg. Når i ællinger og gæslinger kom ud af æggene, prægede naturen dem til at betragte hønsene som deres mødre. Når de så blev større, var det komisk at se dem løbe efter hønen som deres mor, skønt de selv var større end hønen. En gang løb en flok på 12-15 store hvæsende gæs efter mig lille fyr på 8 år. Nej hvor jeg løb og råbte på mor.

Vi havde en aftale om at levere plukkede og istandgjorte gæs og ænder til ca. 10 familier, så især min mor havde travlt, men også min far og jeg plukkede ænder. Foruden pengene havde vi også fjer og dun, så vi fik efter hånden nogle fine dyner, som jeg siden arvede og brugte i mange år.

En gang talte min far og mor om, at vi skulle spare og leve lidt billigere. Vi skal have noget mere grød, sagde min far. "Ja-a, stikkelsbærgrød!" udbød jeg glad. Vi havde jo stikkelsbær i haven foruden ribs og solbær. Men det var byg-

vandgrød min far mente. Det satte han megen pris på, også når grøden dagen efter var kold og skulle spises med varm mælk på. Så kaldtes den mælkegrød. Og så hadede jeg den.

En gang kom min farbror, der var arbejdsløs og spurgte, om han kunne bo hos os lidt, for han havde ikke ret meget at leve af. Han kom sammen med sine 3 børn og var der en uge. Det var noget for min mor, der havde to børn selv. Det må have været en lang omgang at blive vasket i vandfadet i køkkenvasken. Før de rejste, lavede min mor ost af kærnemælk, så de havde lidt at smøre på brødet.

Polakkerne var den tids fremmedarbejdere, som var kommet ind til herregårdsarbejde. Enkelte havde ved flid været i stand til at købe et husmandssted. Mærkeligt var det at besøge sådan en husmand med en skriftlig besked og blive bedt om at læse brevet højt, fordi manden ikke kunne læse dansk.

Fra Ringsted kom tørvearbejderne under krigen og cyklede forbi mit hjem. Vi havde mange høns og købte hvert forår 300 daggamle kyllinger. Det var før man kønssorterede daggamle kyllinger, så der blev mange hanekyllinger, der skulle slagtes. Min far satte et skilt op ved vejen: Slagtekyllinger sælges. Så kom mange tørvearbejdere ind og fik en kylling med hjem. Min far var dygtig til at fange kyllinger med ståltrådkrog. Derpå tog han kyllingen i venstre hånd, samlede vinger og ben i hånden, slog kyllingens hoved mod huggeblokken, så den blev bedøvet og lå stille. Så var det let at hugge hovedet af. Katten var altid på pletten og snuppede straks det afhuggede hoved.

Vi leverede svin til slagteriet i Ringsted. Allerede min farfar havde kørt med svin i hestevogn til slagteriet. Vi satte blot "svineflaget" ud, en gammel hvid klud på en kæp, så drejede den ugentlige lastbil på svinetur ind og tog svin med. Slagteriet blev også et politisk område, nemlig da L.S. Landbrugernes Sammenslutning, en nazivenlig forening, prøvede at overtage magten i slagteribetyrelsen i 30-erne. Så tog min far til generalforsamling, for det måtte forhindres.

Som den stærkt politisk bevidste mand min far var, gav han også mig en orientering om de politiske partier. "Jo, ser du," sagde han, "de største kartofler er de konservative. Der er mange gode kartofler imellem, men der ikke så mange af dem. Så er der de lidt mindre kartofler, det er Venstrekartofler, dem er der en del flere af, men der er mange rådne imellem. De kartofler, der er af middelstørrelse eller under, det er de radikale. Det er nogle gode kartofler. Så er der de socialdemokratiske kartofler. De er ikke ret store, men der er en farlig masse af dem."

Underbukser gik vi ikke med om sommeren. Det var jo ikke nødvendigt. Man kunne jo godt holde varmen uden. Først som 22-årig begyndte jeg at bruge underbukser hele året af hygiejniske grunde. Også nogle unge piger gik uden trusser om sommeren. Nattøj brugte vi heller ikke. Vi lå med undertøjet på, måske endda med skjorten.

Vi havde et lokum med spand. Det blev nedlagt i 1942 og i stedet blev der

Frydsbjerg. 1942.

bygget et med direkte udskrab til møddingen. Det var alt for koldt om vinteren. Min far og for resten også vi andre sad der aldrig om vinteren, men i stedet i grebningen bag køerne eller i et tomt svinehus.

Dengang kunne man købe hvedemel i stofposer. De poser brugte vi til lommetørklæder til hverdag.

Når det blev varmt, fik vi lov at rulle strømperne ned. De havde ellers været sat fast i et livstykke med elastikker til strømperne. Farmor strikkede uldne strømper til os. De kradsede meget, men vi skulle være glade for de strømper.

Vi børn blev taget mere med ud end mange andre børn. At komme til Ringsted på udflugt med husmandsforeningen. At få lov fik at se og lugte svineslagteriet var interessant, men en stærk oplevelse. Et kig ind i industriens verden.

Mor cyklede til Ringsted, når hun skulle til frisør før fester o.l. og samtidig købe tøj til os børn. Vi afventede spændt hendes hjemkomst. Hun ringede kraftigt med cykelklokken, når hun kørte ind i gården. Så kom vi løbende. Det var spændende at se, hvad hun havde med.

Vi leverede mælk til Merløse andelsmejeri og fik skummetmælk tilbage foruden valle til svinefoder. Om sommeren sendte vi en lille spand med og fik kærnemælk. Det var godt at drikke i varmen. Og dengang var det rigtig kærnemælk kommet lige fra smørkærnen, af og til med smørklumper i. Ost og smør kunne vi også få hjem med mælkekusken. Så blev det trukket fra afreg-

ningen hver måned. Selv om vi fik det billigt fra mejeriet, var det alligevel billigere at købe margarine. Det købte vi sammen med de øvrige kolonialvarer i Merløse brugsforening. En gang hver 8.-10. dag kørte min far i hestevogn, en fjedervogn, til Merløse. Han havde sit eget korn med, som han fik malet til grutning, vi kaldte det skråning, til svinefoder, og tog kraft foder til køer og høns med hjem. Og så altså kolonialvarerne. Dertil hørte for 5 øre bolsjer i et kræmmerhus til deling mellem os 2-3 børn. Mere slik fik vi ikke. Undtagen til skolens ekamen, d.v.s. skolekommissionens overhøring ca. 1. april. Til jul blev der dog også købt ekstra slik.

Der var 2 år mellem min bror og mig. Vi gik i skole hver anden dag. Det passede fint, for så kunne vi klare os med at dele een skoletaske, et tornyster.

Arbejdet hjemme

Vi deltog i arbejdet hjemme efter evne, når vi blev store nok. Dog skulle vi ikke lave noget før vi skulle i skole. Vi striglede køer, lidt senere også heste og muede, altså gjorde rent i stalden.

Vi havde 2 heste, Lurifaks og Esmeralda, litauere. Som 11-12-årig skulle jeg muge i hestestalden. Så skete det en dag, da jeg skræbde gødningen ned bag Lurifaks. Der lå et halmstrå, som gik ind under hestens hov. Mon det kan kilde den? tænkte jeg. Det gjorde det. Den sparkede bagud og knuste et æble jeg havde i lommen, ramte mig i mellemgulvet, lukkede luften ud af mig. Så blev jeg fritaget for det arbejde en overgang. Esmeralda, en hoppe, var meget skikkelig og vi red på den. Lurifaks, en vallak, var ikke så flittig, skulles hjælpes frem, når den blev bagefter under arbejdet.

Efterhånden deltog vi i malkningen. Om sommeren trak vi da 10 køer, kvier og kalve ind i et kobbøl. Vi gjorde det ikke alene. Så flyttede vi dem et par gange om dagen, så kørerne kunne nå noget mere græs.

Der var meget arbejde med at hakke roer og senere at tage dem op. Optagningen skete ved at man med venstre hånd trak roen op og huggede roen af til højre side med en tung roekniv, som man havde i højre hånd, og smed roetoppen bagud. Man fik ondt i ryggen, men jeg blev god til det.

I min tidligste barndom høstede vi korn med aflægger, d.v.s. en slåmaskine, der lagde kornet i bundter, som vi bagefter skulle binde med halmbånd til neg. Jeg kan stadig binde halmbånd. I 1935 købte min far sammen med naboenen selvbinder. Der skulle tre heste for, så vi lånte en af naboen og han lånte en af os. Så skulle en af os drengene løbe bagefter selvbinderen, for ved hvert hjørne at flytte hjørneneget, så hestene ikke skulle træde i det i næste omgang og træde kornet af. Men allerførst skulle der hugges for, d.v.s. min far slog med en le det yderste skår hele vejen rundt på hver mark, og så bandt vi det op med hånden. Det skete for at hestene ikke skulle træde i kornet, så

noget gik til spilde. Sidenhen skulle negene stilles op i hobene, og de skulle køres hjem, når de blev tørre. Stod de længe, kom der mus i. Kornet blev sat i stakke uden for. Vi havde ikke lade.

Vi var med i et tærskeselskab, der ejede et tærskværk, der kørte rundt og tærskede i september-oktober måneder. Det var en stor dag. Der fulgte 2 faste mand med, en ilægger (læg-i-er sagde vi børn) og en traktorfører. Traktoren, en Fordson, kunne være svær at starte. Der brugtes startsving. Der skulle være er båndsnitter, 2 mand i kornstakken, 2 mand på halmloftet og 2 a 3 mand til at bære kornsække (100 kg). På grund af det hårde arbejde fik sækkebærerne højere løn end de andre. Siden kom der heldigvis kornblæser.

Også for min mor var det belastende. Det var skik, at høstfolkene skulle have frokost. Der blev købt ekstra ind af spegesild m.m. og dækket bord. Der skulle øl til samt en øl midt på formiddagen. I øvrigt havde vi aldrig øl i huset. Jeg skulle cykle til købmanden med en lågkurv og hente øl. For at spare hjalp min far 3 andre husmænd og de hjalp ham. Da krigen kom og dermed rationeringen, afskaffedes tærskefrokosten. For os børn var tærskningen en begivenhed, der fyldte meget i vore lege. En lille ting banket sammen af gamle brædestumper, som man kunne proppe rådden halm igennem, illuderede fint som tærskværk. Lyden lavede vi selv med munden. En stor klump halm gav et ordentligt drøn.

Lidt om at håndmalke: Først bandt man halen på koen, for at den ikke skulle slå en i ansigtet, når den slog efter fluer. Så satte man sig ved koens side på den trebenede malkeskammel, satte spanden fast mellem sine ben og begyndte. Det farlige kunne være, at koen trådte op i spanden. Det måtte undgås, for så gik mælken til spilde.

På en landejendom er der mus. Det er helt normalt, når der er halm og korn på loftet. Derfor måtte vi have katte. Vi havde 3, Pjevs, Blå-mis og Gråper, og de kunne holde museplagen nogenlunde nede. Men så fik de kattesyge og døde. Derfor fik vi hund: Vaks, en dejlig glathåret foxterrier. Den klarede musene i nogle år. Så fik vi igen kat. Man siger, at hund og kat ikke kan forliges. Efter malkningen fik kat og hund mælk, ja, sødmælk, i en gammel træsko, her var det sjovt at se hund og kat drikke fredeligt side om side.

Vi gik også tit med træsko i skole. Der var en reol, hvor vi satte træskoene og tog skiftesko på, kaldet sutsko. De kunne være købt, af brugt tøj med cykeldæksåler eller strikkede med såler af filt eller flere lag tøj. En lokal gammel kone, Maren, var berømt for sine sutsko. Maren er død, sagde vi, men hendes sutsko lever længe endnu.

Om vinteren skulle der være halmvisk i træskoerne. Vi sagde træskoer, ikke træsko i flertal. Halmvisken skulle skiftes ofte, så var træskoerne varme. Visken skulle rives af med hånden, ikke klippes. Så blev den bedst. Helst af rug eller hvedehalm.

Hver dag kom postbudet. Han gik helt ind og bankede på køkkendøren og afleverede posten. Der var ingen postkasse uden for. En overgang fik vi avi-

sen ved at rutebilen tog den med og smed den ud i farten, men det skete selvfølgelig, at den blev våd.

Mælken blev hentet og bragt. Af og til havde mælkekusken bud med til Merløse, hvis det hastede. En gang om ugen kom æggemanden og samlede æg til Dansk Andels Ægexport, hvor far var kredsformand. Brødmanden, Sofus, kom hver uge fra Vielsted mølle og bageri. Vi købte rugbrød og sigtebrød, måske franskbrød eller landbrød og meget tit for 5 øre gær.

Der kom slagter, der også solgte lagret ost (den friske fik vi fra mejeriet til leverandørpris). En gang købte vi melon. "Kan du lide det, Leif?" spurgte min far. "Ja-a" sagde Leif, men han spiste ikke op, men sådan noget nyt og spændende skulle man jo kunne lide, ellers fik man måske ikke noget nyt en anden gang.

Om vinteren kom somme tider en "røget sildemand" Lille Kristian, der var arbejdsløs og havde tilladelse til at handle ved dørene. Der kom opkøbere hvert år, der solgte børster og købte ko- og hestehalehår. Og der kom opkøbere, der købte gammelt jern. Der kom også uldkræmmere cyklende med den store bylt på nakken. Sådan kom vore forsyninger, men der kom jo samtidig nyheder. Kirkebladene blev delt ud af skolebørn. Jeg havde en rute med 7 blade.

Min faster Emilie spillede en vigtig rolle i min barndom. Hun plejede at besøge os en gang hver sommer, og min far hentede hende ved St. Merløse station. Så sov hun på divanen i stuen og stod op hen på formiddagen. Hun havde en god fast indtægt som kasserer i fa. Kemp og Lauritsen. Min far lånte vist penge af hende en gang, hvor det kneb. Hun havde altid en pæn gave med til os børn. Det var spændende, hvad hun bragte. Den sidste gave var et fotografialbum.

Også til jul kom der gaver. I 1939 fik jeg en bordkniv og Hvem-hvad-hvor, som jeg var meget glad for. Jeg købte årgang 1940, og da jeg siden skulle låne bøger på bibliotekerne, havde jeg læst om bl.a best-sellerne Hans Fallada "Lille mand hvad nu?" og Erich Maria Remarque "Intet nyt fra Vestfronten", så faster havde kulturel indflydelse lang tid efter sin død.

Vi havde petroleumsllys. Elektricitet blev indlagt i 1947. 2 køkkenvæglamper, en 8-liniers og en 10-liniers (efter vidden af glasset). En hængelampe over spisebordet i stuen. Denne blev under 2. verdenskrig afløst af en karbidlampe. En lillebitte natlampe. Ellers var det lommelygter og stearinlys. I stalden en flagermuslygte.

Vi børn sov fra begyndelsen i soveværelset. Men der var ikke råd til en seng mere. Så arvede vi en høj voksenseng med spiralbund, en seng af jernrør. I den sov min bror og jeg i hver sin ende. Da min søster blev født, var jeg 6 år. Men så gik min far i sløjdaftensskole og lavede to udtræksenge, som vi sov i 5-6 år. De udtræksenge stod de første år i soveværelset. Så flyttede vi op på et loftsværelset og der lå jeg så igen i den arvede seng. I mellemtiden havde vi arvet en seng mere, som min bror kunne ligge i.

I soveværelset stod der døren på klem til køkkenets lys, når vi var kommet i seng. Vi blev lyst op på værelset med en petroleumslampe, men vi havde hver sin lommelygte med i seng. Der blev sat en kakkellovn op i soveværelse og loftsvarerelse, men der blev yderst sjældent fyret i dem. Det ville have krævet meget brændsel og meget arbejde. Vi fik varmedunk i sengen eller varme mursten i aviser. Når jeg kom ned i den kolde seng, sprællede jeg indtil jeg fik sengen varmet lidt op. Det skete i de kolde vintre, at jeg vågnede med is på dynen. Vi havde gode dyner takket være de hjemmeavlede dun fra ænder og gæs. Dem har jeg siden arvet og brugt til jeg var 55 år. Ved siden af sengen havde jeg en lille barnestol, som jeg kunne banke i gulvet med, hvis jeg vågnede ved at en mus løb rundt oven på dynen. Uden for værelset var der jo korn, der tiltrak musene.

Ude i vejgrøften lavede min bror og jeg en hule ved at overdække grøften med rafter og gamle sække o.l. Blot dette at have en hule var spændende. En anden gang var et tomt kyllingehus vort legehuse om vinteren.

Skolen

Jeg havde været hele vejen sammen med min far dagen før og set, hvor jeg skulle gå ind. Og nu var jeg så på vej alene. 2 km. Jeg var 6 3/4 år og skulle i skole for første gang. Min koppe-vaccinationsattest havde jeg i hånden. Jeg fandt skolen og døren og kom ind. De andre havde deres mor med. Sådan trænede min far min selvstændighed helt fra begyndelsen.

Allindemagle Skole 1939. Ib Nielsen står nr. 6 fra højre i øverste række.

Vi var 9, 6 drenge og 3 piger og så frk. Nielsen. Hun var flink, men døde året efter af tuberkulose. Vi skrev på tavle. Jeg fik udleveret en griffel, som jeg bar i hånden, men 200 m før jeg nåede hjem, tabte jeg den, og den knækkede. Far købte en anden dagen efter. Og så fik jeg et tornyster, som jeg i 5 år delte med min bror. Og jeg fik et 2-etages pennalhus af træ, som jeg stadig har.

Et års tid før købte min far en Ole Bole ABC og lærte mig at læse i den. Jeg kom helt igennem den og kunne læse, da jeg kom i skole. Læste aviser, fulgte med som 7-årig i 1935, da Mussolini tog Abessinien. Hele den spanske borgerkrig fulgte jeg i avisen.

Vi skulle hjælpe med arbejdet hjemme, men først skulle vi lave lektier om morgenen den dag, vi ikke skulle i skole. Det var mest lidt regnestykker og lidt danmarkshistorie.

Allindemagle skole var en 4-klasset skole med en førstelærer til 4.-7. skoleår med stor tjenestebolig, og en forskolelærerinde med en lille, såkaldt lærerindelejlighed, for hun formodedes ikke at være gift, men mens jeg gik der, narrede hun kommunen og giftede sig. Det var med en husmand, som hun flyttede hen til, og lejligheden blev lejet ud. Børn på landet havde dengang forskolelærerinder med 2 1/2 års uddannelse, i byen var det nødvendigt med 4 år.

Ib Nielsen som 11-årig.

Historie blev kun til danmarkshistorie, så da jeg som 13-årig besøgte min onkel i byen, listede jeg ud og slutte min kusines verdenshistoriebog. Vor fysikundervisning indskrænkede sig til, at vi fik demonstreret elektricermaskinen og skulle samle en 10-øre op af det elektriske vand. Der var flere fysikapparater, men de blev ikke brugt. Botanikundervisningen bestod i en gennemgang af anemonens jordstængel en dag, hvor en kammerat havde haft en buket med i skole.

Vi legede i frikvartererne. Fanger, alle-fanger i kæde eller enefanger, hvor en skulle fange alle alene. Syltekrukker. Tagfat, blev man fanget, skulle man holde sig på det sted, man var rørt, til man fangede en anden. Eller drengene red på ryggen af hinanden og skulle vælte hinanden. Og der blev spillet med lerkugler om foråret, der var grus, så man kunne let lave et hul, hvor de kunne trille i, men det måtte jeg helst ikke spille, for jeg kunne jo tabe. Glaskugler var særlig fine. Jeg har dem endnu. Pigerne tilbragte megen tid med en tennisbold. Skolegården var delt mellem de små og de store, en absolut fordel.

Det skete vist 3 gange, at nogen kom og viste lysbilleder. Det var højdepunkter i skolens liv. Een gang så vi "levende billeder", d.v.s. film, i skolen. Så skete det en gang, at vi fik besøg af en rigtig levende neger. Vi skulle have hver en 25-øre med til ham for hans optræden. Han havde et spritapparat med, som han tændte, og så spiste han ild! Vi fik lov at røre ved hans uldhår. Han fortalte også om slaverne i U.S.A. og om Booker Washington, den første slave, der efter frigivelsen uddannede sig og grundlagde Tuskegee universitet.

Vi tog på skoleskovtur. Fædre med hestevogn kørte. Alle kom med. Hele familien. Turen gik hvert år til det samme traktørsted, Vrangskov ved Haraldsted. Vi havde madpakker med. Min far købte en dobbeltøl, en slags hvidtøl, til maden, vist nok hans eneste hvert år. Man kunne købe sodavand og få kogende vand til kaffe. Der var keglebane (til mændene) og der kunne lejes robåde. Den dag havde vi sommertøjet på: Korte bukser (selvfølgelig kun drengene), bluser (ikke skjorte), hvide sko, d.v.s. lærredssko med gummisåler. De blev hvidtede. Skovturen kunne lige nås før aftermalkningen, som blev lidt senere den dag.

Bibelhistorien var læreren god til. I hvert fald blev jeg meget troende og bestemte, at kom jeg som voksen til en fremmed by, ville jeg straks den første søndag gå i kirke. Min tro viste sig også, når jeg lagde kornlæs i høsten og var bange for at vælte. Så bad jeg til gud om, at det måtte gå godt.

Vi havde religion, d.v.s. salmevers og bibelhistorie i den første time hver dag, den time, hvor vi var mest oplagte og friske. Det vil altså sige, at vi brugte 1/6 af undervisningstiden, som var 18 timer om ugen, til kristendoms-kundskab.

Vi blev undervist efter Nikolaj Niensens bibelhistorie; 7. oplag kom 1905. Min far havde brugt den i skolen. Jeg har oplevet den som lærer indtil 1960. Også danmarkshistorie skrev Nikolaj Nielsen til min fars brug. 4. oplag kom 1953, og jeg måtte bruge den 1962. Nik. Nielsen må have tjent godt. Han har

da også fået en flot gravsten på Assistens kirkegård i København. Nikolaj Nielsens danmarkshistorie omtalte dog fagforeninger, og husmandsbevægelsen nævnedes i en overskrift.

Der var måske 60 husmand i skoledistriktet og en betydelig husmandsforening. Det Radikale Venstre omtaltes heller ikke hos Nikolaj Nielsen. Partiet var en tid det største i sognerådet, så bogen var jo nok lidt mangsfuld.

Min lærer kasserede Landsbyskolens Regnebog 1937. Den brugtes endnu i 1963 på en fynsk landsbyskole. Vi brugte Dagliglivets Regning, nok den bedste regnebog dengang. Så langsomt gik udviklingen altså. Men det var dog et fremskridt fra Birchs "Bibelske Historie i et kort Udtog for børn, især på Landet, som have ringe Evne og liden skolegang". Den udkom i 1835, og da var bønder jo ikke højt ansete.

Naturhistoriebog havde vi slet ikke.

Gymnastikken foregik kun om sommeren. I de 4 sidste skoleår skulle vi møde klokken 7, en time tidligere end ellers, og have gymnastik i skolegården. Vi måtte ned at ligge på græsset, og det første år blev jeg fritaget pga. en nylig overstået lungebetændelse. Vi havde gymnastikeksamen om efteråret. Så kunne forældrene se, hvor gode eller dårlige vi var.

Lærer Hansen var en dygtig dansklærer. Han brugte et system, der hed "På egen Hånd" med en masse kort med opgaver i en kasse. Vi fik sådan et kort hver, så det blev individuel undervisning. Der var også et stort spring fra den dygtigste i ældste årgang (2 årgange i en klasse) til den svageste i yngste årgang. 2-3 hold til diktat var en selvfølge. Der var 28 elever i en kasse. Særundervisningen var ikke opfundet, men vor forskolelærerinde, fru Troelsen, tog sig dog særligt af et par tvillinger, tilflyttet fra København i 9-10-årsalderen. De havde stærkt behov for ekstra dansk.

Lærer Hansen skulle af og til have lavet en mødeindkaldelse til et missionsmøde i skolen. Så skrev han det på tavlen, og så lod han os alle skrive det af som skriveøvelse, og det blev så delt ud i hjemmene. Smart ikke!

Skal der rigtig skæres ned på bevillingen til skolens kopimaskine, er det måske en mulighed?

Jeg var ret fremmelig med at læse aviser. Jeg læste også om den nye skolelov i 1937, at der skulle være sløjde og skolekøkken, måske skolebespisning. De andre troede mig ikke og gjorde nar af mig.

Skolseudflugt var et ret nyt begreb. I 1938 fik vi en udflugt med toget fra Ringsted til Vordingborg og den nye Storstrømsbro. Vi fik også en tur til Næstved, bl.a. med besøg på Kähler keramik. At se en pottemager arbejde med drejeskive var en stor oplevelse. Og vi fik en cykletur til Sorø (17 km). For os var det interessant at se Akademiets zoologiske samling. Vi havde jo ingenting. Og så blev der arrangeret en tur til København i 1942, hvor jeg og en anden kammerat kom med selv om vi egentlig havde forladt skolen. Vi var i Cirkus Mikkenie-Strassburger i Cirkusbygningen og boede på fregatten "Jylland". For mig var det nyt at se de tykke jernporcelænkopper uden hank.

Noget af det mest spændende var turen til Ringsted banegård. Nogle husmænd, der havde gode køreheste og gode sæder i fjedervognen, havde stillet sig til rådighed. Hvem kom nu først? Jeg kørte med den forreste vogn, men så lød det i Ringsted: "Steffen kører igennem Søgade for at komme først". Nå, alle nåede det, men det gav spænding i øjeblikket.

I 4. klasse (ældste klasse) spillede vi skolekomedie, "Prinsessen, der ikke kunne sove" og "Svinedrengen". Jeg spillede konge og kejser. Vor lærer indbød forældrene med børn til juletræ. Det var nyt. Der var en pose med slik til hvert barn og oplæsning af juleevangeliet. Efter juletræet legede vi sanglege i forskolen: "Og ræven rask over isen", "Bjørnen sover", "Tornerose", "Tyv, ja tyv det skal du være", "Syv raske piger i en ring", "Fare, fare, krigsmand". m.fl. Læreren stillede sin lejlighed for forældrene til hyggesnak.

Vi havde et bibliotek af børnebøger, vist etableret ved et legat, så vi kunne låne. Det fandtes vist ikke ved enhver landsbyskole dengang.

Så var der skolesparekassen. Vi indbetalte til læreren, der skrev op og afleverede til sparekassen. Der skulle være mindst 25 øre, tror jeg, men en gang indbetalte jeg dog kun 24 øre. Mange bække små gør en stor å, stod der meget moralsk i bogen.

Vor lærer var god til at læse historie for os. Hans yndlingshistorie var Rudolf Bruhn "Sørens spille". Den handler om en fattig dreng for længe siden, som fandt en mundharmonika med kun to toner i. Og han kunne ikke lade være med at spille på den i timen og så blev den beslaglagt og det var endda lige op til jul. Men så blev det selvfølgelig alligevel godt igen ved lærerens hjælp og Søren fik en god jul.

Og så havde han en historie om et sogneråd, der skulle uddele 28 rummeter brænde til 7 trængende familier. Det ene medlem kunne dividere.

Således:

$$\begin{array}{r} 7) \ 28 \ (13 \\ \underline{7} \\ 21 \\ \underline{21} \end{array}$$

Syv i to kan vi ikke. Syv i otte giver en. Syv fra otte giver en. Så trækker vi 2 ned. Syv i enogtyve giver 3.

Dette ville de andre ikke tro på, og en af dem prøvede at vise fejlen ved at gange, for det kunne han. Sådan:

$$\begin{array}{r} \underline{7 \times 13} \\ 7 \\ \underline{21} \\ 28 \end{array}$$

7 gange 1 er 7. 7 gange 3 er 21. Så lægger vi sammen. Jo, det passer.

Men der var en tredje, der kunne lægge sammen. Han kontrollerede regnestykket sådan:

13
13
13
13
13
13
13
28

3 plus 3 plus 3 plus 3 plus 3 plus 3 plus 3 giver 21, plus 1 plus 1 plus 1 plus 1 plus 1 plus 1 plus 1 giver 28!

Enkelte børn, fx. min sidemand Holger skulle op kl. 5,30-6,00 og muge kostalden m.m. før han skulle i skole. Vi kunne få fri fra skole, hvis det af vore forældre skønnedes nødvendigt for at klare arbejdet med høst o.l. hjemme på husmandsstedet. Det havde nok været uklogt af læreren at forsøge at køre en stram linie, så vi slet ikke kunne få fri fra skole pga. arbejde. Hvert år spurgte skovløberens søn om en fridag pga. klapjagt i skoven. Det kunne han ikke få fri til, men han blev borte fra skolen alligevel. Systemet medførte, at husmandsbørn fik flere forsømmelser end arbejderbørn.

Også dengang mobbede de store de små. Jeg fulgtes med to ældre drenge 1 km og de truede mig med at ville "skære mig" som man skærer grise, d.v.s. kastrere mig.

Efter 7 år var jeg træt af at gå i skole. De muligheder, der var, var kedelige. Min far var husmand, af husmandsslægt, og bevidst over for bevægelsens idealer, som han identificerede sig helt med.

For min far gjaldt det om at beholde børnene på landet, beholde dem inden for husmandsbevægelsen, som i 30-erne fremstillede filmen "Storbyens Blændværk". Den nedgjorde livet i byen og dets fristelser til fordel for det sunde liv på landet på et husmandssted. 6-7 år efter at jeg havde forladt skolen, fik et nabobarn, søn af en fodermester, lov at fortsætte i eksamensskole til realeksamen. "Og bagefter skal han vel have noget at lave, som han kan bruge sin eksamen til", sagde min far. Han frygtede, at de bedst begavede børn skulle forlade landbruget (husmandsbevægelsen). At fortsætte skolen kostede ekstra. Skolepenge til Stenlille private realskole, og så skulle der penge til kost og tøj. Der var kun et af husmandsbørnene og to af lærerens børn (han havde 9), der kom i realskole i min tid. Ganske få kom i håndværkerlære, drenge selvfølgelig mest. For de allerfleste var det "ud at tjene", der blev livet, på bøndergårde eller på den stedlige herregård. Og pigerne kom i huset, enkelte lærte "at sy", kom på fabrik eller fjerkræslagteri. Ganske få af os kom på efterskole. Det sørgede min far for at jeg kom.

En centralskole blev taget i brug i 1945 kort efter at jeg var holdt op. Så skulle børnene til at gå i skole hver dag. Lærerinden har siden fortalt, at hun var en tur rundt i hjemmene for af fortælle om de nye skikke, hvorpå en mor sagde: "Så skal vi jo til at vaske børnene hver dag!" Og med et vandfad i køkkenvasken og en zinkbalje ved mere højtidelige lejligheder, var det lidt besværligt at gennemføre, når vand skulle hentes ved pumpen i gården.

Nu er den centralskole også nedlagt.

Krigen

Den 9. april 1940 ved 9-10-tiden kom mælkekusken tilbage fra mejeriet. Min far og jeg, 11 år, stod og talte med ham. Vi så på himlen 21 + 4 + 4 flyvemaskiner. Vi undrede os, og fra Hvem-hvad-hvor vidste jeg, at et sådant antal udgjorde en stor del af den danske luftstyrke. Vi havde ikke hørt radio, havde kun et krystalapparat. Op ad dagen kørte min far til en telefon og fik så at vide, hvad der var sket. På skolevejen næste dag fandt jeg tyskernes "Oprop", og jeg kunne konstatere de mange stavfejl. Tiden gik. Vi manglede flere og flere varer. Den dårlige kvalitet af cykledæk og tøj, manglende kul og koks, manglende bananer og appelsiner m.m., rationering af fødevarer og petroleum til belysning var de mest markbare følger sammen med mørklægningen. Mad producerede vi selv. Vi supplerede petroleum med karbid. Lampen

Frydsbjerg. 1957.

brændte med en sagte hvæsen. Den hang midt over bordet i stuen. Af og til var der kvaler med den. Så blev min mor bange og krævede, at den blev båret ud straks. Et andet supplement var stearinlys. Min far var medlem af menighedsrådet og fik nogle stumper alterlys med hjem. Ingen gad have dem. Min far lavede lysestøbeforme af et par gamle stumper af en cykelpumpe.

Tørv brugte vi mange af foruden det brænde, som vi hvert år selv hentede i skoven. Min far tjente lidt ekstra ved at køre tørv. Jeg prøvede at vende tørv, men det blev ikke til meget.

Min oldemor Bodil Kirstine Andersdatter blev gift i 1852. I bryllupsgave fik hun en olmerdugsdyne til dobbeltsengen "og den var rænk et ny dengang", skal hun have sagt. Vi arvede både dobbeltseng og dyne og af det dynevår syede min mor arbejdstøj til min far under krigen.

1. april 1942 gik jeg ud af skolen 13 3/4 år gammel og den 19. april blev jeg konfirmeret. Min faster havde en sang, som gik på melodien "På Tave Bondes ager..." Jeg spillede selv violin til sangen. Det kunne jeg, for min far havde ladet min bror og mig få spilleundervisning hos læreren.

Så var barndommen forbi for mig.

Min fars mundheld og historier

Om en stor portion: Der er nok til Boel og alle børnene.

Henry Ford udskrev en konkurrence om forslag til verdens forbedring. Der kom kun et forslag. Det lød: Gør fjedrene lidt blødere, Henry!

Når nogen havde hejst flaget og vi børn spurgte hvorfor: De har nok taget hul på et nyt sigte- (udtalt: sejt) brød.

Far kunne godt lide at fortælle om sin tid som dragon i Næstved. Om underofficerer, fx. "den gamle dame", der sagde om en soldat: Se nu hende der! eller om at en soldat kunne sige: "Hold kæft" til befalingsmand, hvis ingen hørte det, uden at der skete noget ved det. Han kunne blot nægte bagefter.

"Krampe" om en hest. Det er et militærudtryk.

"Der røg rumpen af vakker!" når der skete et pludseligt mindre uheld eller "Der røg skawte (skaftet) af Morfars pibe!"

Godnat Ole. Pengene ligger i vinduet og maden står i hønsehushullet.

Min far fortalte mig om oprindelsen til udtrykket: Skal vi mindes Johannes?

En vinterdag gik en mand ved navn Johannes til købmand efter brændevin. På vejen hjem skød han genvej over en mose, hvor han faldt i og druknede. Isen frøs til over ham, men om foråret smeltede den og Johannes blev fundet og trukket op på land af to mand. De ransagede hans lommer og fandt snapseflasken, der var i god behold. De ene skruede proppen af og sagde: "Skal vi mindes Johannes?" og gav den til den anden.

Når vi til et måltid havde spist hver krumme, kunne min far sige: Det er næsten lige som til skrædderens barsel. Der åd de barnet med.

Mundheld: Vil I med, så hæng på, sagde drengen, han søbede ærter med en syl (ærtesuppe; gule ærter).

Min far kunne enkelte børnerim, fx.

Min far han havde tre brogede grise
en gråblå
en blågrå
og en mellem disse

og

Dig og mig og vi to
sejled i en træsko
da vi kom til Langeland
var vor træsko fuld af vand
da vi kom til Rom
var vor træsko tom.

Min mor

Kunne godt lide at synge, bl.a. sang hun

Lille pige gik i by
med sin lille feje
feje, feje, fom fom fom
vil du med så kom kom kom
kykeli kykeliy.

Hun yndede sangen "Vente på far" og sang den ofte for os.

Ib Nielsen, Rødeledsvej 69, 5700 Svendborg.

Pens. overlærer, f. 1928.

Artikler i historiske årbøger, dagblade og tidsskrifter m.m.

Nye bøger - udgivet i 1996

Kunst og kunstnere i Vestsjælland

Udgivet af Kultursekretariatet, Vestsjællands Amt.

Det store værk på 244 sider med omtale af kunstlivet i Vestsjælland, om 116 kunstnere i amtet og om udstillingsstederne, giver et særdeles godt overblik over kunstnerne og deres kunst.

Det er af uvurderlig betydning for brugerne af bogen, at der for hver kunstner er en side, hvor et af kunstnerens værker præsenteres.

Det er en værdifuld guide, for dem, der vil orientere sig i det lokale kunstudbud.

Med tiden vil værket få historisk værdi, da man kan finde både gemte og glemte personer, samt de få kunstnere, der kom til at stå for eftertiden.

Tusindtallets Danske Mønter fra Den kongelige Mønt og Medaillesamling. Nationalmuseet

171 sider.

Museumsinspektør Jørgen Steen Jensen har redigeret dette fornemme bogværk, hvor han også selv har bidraget med adskillige artikler.

Bogen er rigt illustreret og indeholder artikler om møntslagningen i Slagelse og Ringsted.

Johannes Lyshjelm: Skælskør råd-, ting-, og arresthus på byens gamle torveplads

Udgivet af Skælskør Egnshistoriske Arkivs Udgiverselskab. 32 sider.

Det er en let tilgængelig beretning, der er fortalt med elegance. Der berettes om råd-, ting- og arresthusene gennem historisk tid, og afslutter med lidt købstadshistorie.

Johannes Lyshjelm, Bernt J. Pedersen og Lonnie Thomsen: Skælskørengens Landboforening 1896-1996

132 sider.

Redaktionen har dels trukket de lange linier gennem 100 års historie, dels formået konsulenter og medarbejdere til at beskrive deres arbejdsområder. Bogen rummer mange værdifulde historier om egnens landbrug og landmænd. Ikke landbrugskyndige kan ved læsning af bogen få et god indtryk af den landbrugsmæssige drift.

NB.

Det er glædeligt, at landboforeningen allierede sig med en lokal, skrivekyndig historiker, som har kunne tilføre jubilæumsskriftet et historiske indhold, og ikke bare et resume fra tidligere skrifter.

Sorø Amts Museum 1916-1996. Fund, Forskning og formidling

136 sider.

Sorø Amts Museum udgav i anledning af museets 80-årige beståen en jubilæumsskrift, der blev redigeret af ledende museumsinspektør Helge Torm.

Bogen indeholder en samling af meget informative artikler fra Museets ansvarsområde.

Guide til Dansk Arkitektur I-II

Arkitektens Forlag. 2. reviderede udgave.

Bind 1 (390 sider) omfatter perioden fra 1000 til 1960 og bind 2 (272 sider) årene fra 1960 til 1995.

Let læselig og godt illustreret oversigt med mange eksempler fra det gamle Sorø Amt.

Poul Grinder Hansen: Kobber fulgte efter sølvet, det ringere efter det bedre

Artikel i Nationalmuseets Arbejdsmark 1996 s. 192-205.

Artiklen behandler mysteriet om Valdemar Atterdags manglende møntvæsen og bl.a. arkæologiske undersøgelser ved Tårnborg og Skjoldnæsholm ligger til grund for studiet.

Mads Lidegaard: Danske træer fra sagn til tro

Nyt Nordisk Forlag.

Forfatter og højskolelærer Mads Lidegaard har registreret træer med mere eller mindre interessante historie. Der er træer tilknyttet overtro, der er omtale af relativt sjældent forekomne træer etc.

Bogen er inddelt efter de gamle amter. Den rummer mange interessante detaljer om livet ved de gamle træer.

Peter Friis Møller og Henrik Stau: Danmarks skove

Beskrivelser og seværdigheder fra 167 skove.

Udgivet af Politikens forlag. 288 sider.

Bogen har bl.a. artikler om Sorø Sønderkov, Suserup Skov, Hesede Skov, Holsteinborg skove, Overdrevsskoven ved Fuglehjerg og Store Bøgeskov ved Gyrstinge.

Det er en nyttig bog for den, der gerne vil lære noget om skovene, og ikke mindst en god bog for dem, der vil færdes i skovene.

Parnas - perlen ved Sorø Sø

Udgiver: Pedersborg Sogns Lokalhistoriske Forening. 67 sider.

Bakken ved Sorø Sø var kendt for sit traktørsted, nu påtænkes et kunstmuseum anbragt på stedet.

Bogen redegør for lokaliteten fra oldtid til fremtidsplanerne.

Bogen er redigeret af: Alan Tomlinsson, Michael Kræmmer, Magny Andersen og Henny Andersen, der også har bidraget med nogle af bogens afsnit.

Jette Kjærulff og Ole Tuxen: Korsør 1970-1995

En håndbog i kommunale forhold og begivenheder. Udgivet af Korsør kommune. 148 sider. Efter en gennemgang af Korsør kommunes begivenheder fra kommunalreformen i 1970 til 1995 kommer en kronologisk opremsning af forskellige mærkeværdige hændelser. Så følger et omfattende talmateriale om kommunen. Den kommunale struktur gennemgås og samtlige byrådsmedlemmer nævnes og samtlige udvalg opremses. Bogen slutter med et billedgalleri af folkevalgte og topchefer. Det var en god idé at samle Korsør kommunes historie gennem 25 år på denne måde.

Boeslunde Sogns Brugsforening

125 års jubilæumsskrift 1871-1996. 40 sider. Bestyrelsen for Boeslunde Brugsforening udsendte i anledning af jubilæet en lille bog med mange billeder, genbrug af tekst fra tidligere publikationer og mange tal, der understreger brugsforeningens udvikling.

25 år med færger og mad

DSB færgerestauranter & tax-free shops a.s. Bogen er en let gennemgang af virksomheden og de begivenheder i samfundet, der har påvirket virksomheden og færgernes udvikling.

Gustav Nedergaard: Magdalene fra Ankerhus

Historien om Magdalene Lauridsen. 248 sider. G. E. C. Gad. Tidligere rektor ved Ankerhus husholdningsseminarium har skrevet om grundlæggeren af Ankerhus husholdningsseminarium Magdalene Lauridsen (1873-1957), som var en af sin tids markante kvindeskikkelser. Bogen er interessant, dog bærer den tydelig præg af, at det er institutionen, der hylder sin egen grundlægger.

Jul i Slagelse

Udgivet af JC publishing i samarbejde med Duplika A/S. 44 sider. Genren er udmærket til at samle forskellige småhistorier op, og det er gjort godt. Man læser om gamle købmandsgårde, om dagligdagen i en forretning, om byens gamle torv og meget andet. Fra dette år har redaktionen udskrevet en prisopgave om julehistorier, og de tilføjer hæftet bredde.

Jul i Skælskør

Redaktion: Steen Andresen, Johannes Lyshjelm, Ove Larsen, Ib Marquardsen og Steen Olsen. Dette julehæfte indeholder bl.a. en artikel om dyrskuerne i Skælskør, borgmesterens status over året osv. Hovedartiklen er dog beskrivelsen af udgravningen i Algade 9. Her beretter arkæolog Hanne Dahlerup Kock om den værdifulde udgravning. Det er et fund, for oftest er arkæologer meget længe om at publicere deres resultater.

Jul i Sorø

70 sider.

Med 44. udgave af Jul i Sorø er det den ældste i Sydvestsjælland. Det er en magesidet beretning om Sorø og omegn. Direktør for Sorø Akademis Stiftelse, Jens Thomsen, har skrevet en virksomhedsoversigt under overskriften "En stiftelse og en by." Her berettes om forvaltningen af de formuer som Absalon og Holberg testamenterede Stiftelsen.

Slaglosia årsskrift 1996

Redaktion: Ellen E. Hansen. 28 sider.

Årsberetningen indeholder tre artikler, en om nogle landsbykirker i Vestsjælland, en om udgravningen i sydfløj til Slagelse Gammel Kloster, og ikke mindst luftes en tese om, at noget gammelt tømmer i Kalundborg kirke kan være fra Trelleborg.

Helge Christiansen: Lokalhistorier - Kirke Stillinge

7. samling. 29 sider.

Helge Christiansen, Bildsø har igen samlet årets forfatterskaber fra bladet "2 sogne" til et hæfte, der beretter om mange meget interessante lokale forhold.

Helge Christiansen: Store Trelleborg

25 sider.

Helge Christiansen har samlet al det stof, der er tilgængeligt om proprietærgården Store Trelleborg nær den bedre kendt vikingeborg.

Det er der kommet et hæfte ud af, og det må gerne inspirere andre til lignende eksperimenter med gårdhistorier.

Nytårgave til Borupris' Venner 1997

Redaktion: Preben V. Andersen og Bertel Hansen. 28 sider.

Traditionen tro modtager medlemmerne af Foreningen Borupris' Venner ved juletid en nytårgave, hvor man beretter om den forsvundne vikingetidslandsby og mere om arkæologen Svend Dyhre Rasmussen, som kæmpede for at få landsbyen og dens marker undersøgt arkæologisk.

Carsten Flink og Niels Micheelsen : Bureau Dublika A/S

Virksomhedens forlængede arm siden 1936.

Det lille jubilæumsskrift fortæller historien om en kommis, der skrev lejlighedssange og selv renskrev dem. Senere købte han en duplikator og 60 år efter er Duplika en store og moderne bogtrykkervirksomhed i Slagelse.

Bjarne Kok : 50 års jubilæum - Slagelse Politi Idrætsforening

22 sider.

Jubilæumsskriftet giver et godt indblik i den lukkede verden som politiets Idrætsforening er, men mere interessant er det at læse skriftet med henblik på de personer, som har båret foreningen. Bl.a. ses, at politihistoriens store personlighed i Slagelse - Kr. Møbius - var med til at stifte foreningen i 1946.

Hans Nyholm : Kirkeklokker i Danmark

Forlaget Hikuin. 128 sider.

Hans Nyholm har udarbejdet et opslagsværk for enhver historiker, kirkehistoriker, fotograf, glad amatør med interesse for emnet o. a. der vil vide noget om sine "egne" kirkeklokker eller vil orienteres mere bredt i emnet.

Det er en komplet oversigt over Danmarks cirka 4000 kirkeklokker.

Søren Præstholm : Brugsnatur

Friluftsliv i fremtidens landskab. Gerlev Idrætshøjskole. 158 sider.

Gerlev Idrætshøjskole har under folkeoplysningens banner indført natur og friluftsliv som et fagområde. Det drejer sig mest om turaktiviteter, og bogen gør meget ud af Vårby Ådal ved Slagelse, som er Højskolens naturlige udflugtsmål. Bogen er værd at læse for dem, der vil færdes i den natur, som de samtidig respekterer.

Fra stenalderjæger til viking

Redaktion: Steen Wulff Andersen. 32 sider.

Museumsinspektør Steen Wulff Andersen, Trelleborg har på grundlag af "Vejviser til Danmarks Oldtid" udarbejdet en oversigt over 54 seværdigheder fra Danmarks oldtid i Vestsjælland. Der er forslag til 7 ture i hæftet, som er en udmærket introduktion til oldtiden.

Historien om en landsbygade

Livet på Sandvedvej i Fuglebjerg før og nu. 84 sider.

Liberalt Oplysningsforbund i Fuglebjerg har en lokalhistorisk studiegruppe, som har udarbejdet en bog om Fuglebjergs gamle hovedgade. Der fortælles om personer, virksomheder og forretninger gennem tiden.

Sunesønnerne

Tidsskriftet Skalk 1996 nr. 1. Side 18-19

Sune Ebbeson, Absalons fætter, havde 7 sønner, der alle kom til at præge Valdemarernes storhedstid, og det er der kommet en interessant artikel ud af.

Niels H. Andersen og Palle Eriksen: Dysser uden høje

Tidsskriftet Skalk 1996 nr. 2. Side 5-9.

Omtale af dysser ved Grøfte, Gunderslev og Valdbygård.

Eva Kock : Vandets ånder

Tidsskriftet Skalk 1996 nr. 3. Side 20-29.

Stenalderens religion har sat sig mange spor, og i artiklen omtales bl.a. et meget værdifuld fund af ravperler fra en mose nær Vollerup ved Slagelse.

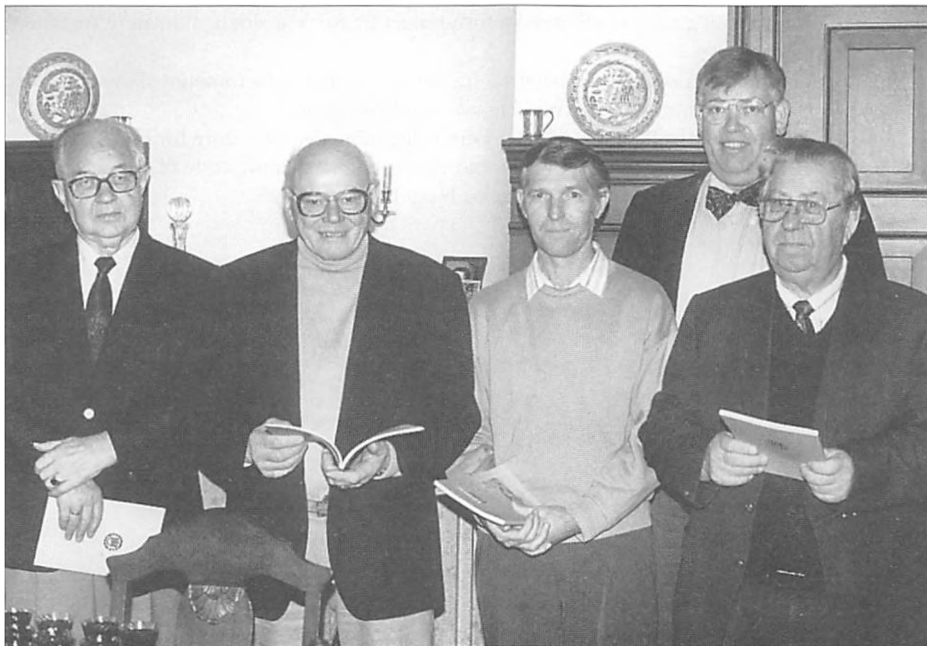
Årsberetning

I 1996 var generalforsamlingen henlagt til det nye museum ved Trelleborg.

40 medlemmer deltog i generalforsamlingen, som blev ledet af tidl. redaktør af årbogen Erling Petersen, Fuglebjerg.

I sin beretning kom formanden ind på mulige årsager til det faldende medlemstal, trods stigende interesse for såvel lokal- som landshistorie. Gennem de sidste 10 år har mange nye lokalforeninger set dagens lys. Det kan være en af årsagerne til at man støtter den lokale forening og vælger fra overfor den bredere favnende amtsforening.

Men vi skal være godt tilfredse med interessen for at starte nye lokalforeninger, da det er vort indtryk, at medlemmerne ofte er yngre end hos os, hvilket kan betyde at vi kan forvente fremgangen på et senere tidspunkt, da vi har erfaring for, at medlemmerne i historiske samfund har en forholdsvis høj gennemsnitsalder.

Forfatterne og årbogens redaktør ved præsentationen på I.I. Egedegården. Fra venstre ses Erling Petersen, Fuglebjerg, Helge Jensen, Frederikshåb, Finn Pedersen, Boeslunde, Ole G. Nielsen og Ejlfj Mølleedal, Skælskør. (Foto: Georg Henningsen).

I skrivende stund er bestyrelsen i gang med medlems hvervning.

Bestyrelsens forslag om forhøjelse af kontingent fra 90,- til 100,- kr. blev enstemmigt vedtaget. Såvel beretning som regnskab blev godkendt.

På valg til bestyrelsen var Jørgen From Andersen, Ole G. Nielsen, Bent Heegaard Petersen, Finn Pedersen og Margit Baad Pedersen. De fire førstnævnte blev genvalgt, hvorimod Margit Baad Pedersen ikke ønskede genvalg. Istedet blev valgt gårdejer Jens Hansen, Ty Hastrup ved Haslev. Revisor Lena Kristensen blev genvalgt.

Formanden takkede Margit Baad Pedersen for hendes arbejde i bestyrelsen gennem 9 år.

Efter generalforsamlingen fortalte Trelleborgmuseets leder Steen Wulf Andersen om museets baggrund og fremtidsplaner og han viste aktivitetsområdet og udstillingen frem.

I begyndelsen af juni måned havde vi vor forårstur, der gik til Kalundborg museum, Vor Frue kirke i Kalundborg og Odsherreds kunstmuseum.

På Kalundborg og Omegns museum viste museumsinspektør Lisbeth Petersen rundt og i kirken kirketjener Ib Hansen.

Efter frokost i Kalundborg-hallen kørte vi til Odsherreds kunstmuseum, hvor der bl.a. var Karl Bovin udstilling, her fortalte museumsinspektør Gitte Valentiner om museet og udstillingen.

Søndag d. 15. sept. var vi på Reersø i det dejligste sensommervejr.

Lærer Jon Mortensen viste os på en rundtur alle de historiske steder og fortalte levende om dem.

Vi var også på det lille museum og kirken, hvor Thorkild Gravlund ligger begravet på kirkegården.

Begge ture var af vort turudvalg vel tilrettelagt og deltagerne udtrykte fuld tilfredshed med dem.

Årbogen 1996 blev præsenteret på "Lille Egede" ved Korsør den 29. nov. 1996. Bestyrelsesmedlem Finn Pedersen havde skrevet artiklen "Lille Egede - et gods i Boeslunde sogn", hvorfor familien Egede tilbød at være vært ved præsentationen, hvilket vi i bestyrelsen var meget taknemmelig for. Det var virkelig en god idé redaktionsudvalget fik for 5 år siden, at invitere forfattere og pressen til udgivelsen.

Vi fik også i år en pæn omtale i pressen og fra deltagerne har vi fået mange tilkendegivelser om, at det var en meget hyggelig eftermiddag hos familien Egede.

Det vil vi gerne takke familien for, at de så beredvilligt åbnede deres døre for os.

Til slut skal der lyde en tak til dem der har bidraget med økonomisk støtte til vort arbejde og til mine bestyrelseskolleger for et godt sagligt og hyggeligt samarbejde.

Preben V. Andersen

Driftsregnskab fra 1/10 1995-30/9 1996

	Indtægt	Udgift
Kontingent.....	48.420,00	
Salg af ældre årbøger	1225,00	
Tilskud offentlige	6.330,00	
Tilskud private.....	500,00	
Møder.....	0,00	
Ture	0,00	
Renter.....	30,24	
Indtægter ialt	56.505,34	
Trykning af Årbog.....		41.385,00
Porto.....		6.210,49
Medlemsadministration		5.370,25
Gebyr		445,00
Bestyrelse		200,00
Møder.....		893,00
Ture		300,00
Gaver		298,00
Honorarer		2750,00
Kontingent DLF		2008,00
Diverse		0,00
Udgifter ialt		57.109,74
Årets resultat		-604,40

STATUS

	Aktiver
Indestående giro 30/9 96	16.615,36
Indestående sæson 30/9 96.....	432,76
Indestående standard 30/9 96	11.006,33
Tilgode.....	3189,50
Boglager.....	10.000,00
Aktiver ialt	41.243,95

EGENKAPITAL + GÆLD

Gæld.....	0,00
Kontingent 97	270,00
Saldo 1/10 1995	41.578,35
Årets resultat	-604,40
Egenkapital og gæld ialt	41.243,95

Revisionspåtegning 4/4 1997

Udgifts- og indtægtsbilag er gennemgået. Der er intet fundet at bemærke. Indestående på giro og bankbøger er afstemt.

sign. *Lena Kristensen*

sign. *Lars Hansen*

FØLGENDE HAR GIVET TILSKUD i regnskabsåret 1995/96:

Kulturministeriet
Vestsjællands amtskommune
Hashøj kommune

Slagelse Sparekasse
BG-bank, Korsør

Nye medlemmer pr. 30/6 1997:

1. Bøjesen, Dorte, Seerdrupvej 3, Faardrup, 4200 Slagelse
2. Christensen, Hans, Gammelgårdsvej 8, 4242 Boeslunde
3. Dideriksen, E. O., Sørby Hovedgade 28, Sørbymagle, 4200 Slagelse
4. Heegaard, Hans Jørgen, Kyse Overdrevsvej 7, Holløse, 4700 Næstved
5. Knudsen, Robert, Tidselbjergvej 35, 4200 Slagelse
6. Krøis, Liselotte og Steen, Johannesdalsvej 4, Lundforlund, 4200 Slagelse
7. Larsen, Jørgen, Elmegårdsvej 7, 4242 Boeslunde
8. Larsen, Poul, Roskildevej 305, 4100 Ringsted
9. Mogensen, Tove, Harevænget 45, 4200 Slagelse
10. Nicolaisen, Christen, Lovsøvej 12 B, 4230 Skælskør
11. Nymose, Lillian, Møntmestervej 6, 2. tv., 4200 Slagelse
12. Olsen, Doris, Solbakken 4, 4200 Slagelse
13. Pedersen, Lasse, Kr. Holmsvej 13, 4262 Sandved
14. Rasmussen, Jens, Gammelgårdsvej 11, 4242 Boeslunde
15. Thorsen, Niels, Rosenvænget 4, 4261 Dalmose
16. Ystrøm, Palle, Villavej 23, Bråby St., 4690 Haslev
17. Ørnstrup, Jørgen, Oldengården, Tonmarksvej 17, 4173 Fjenneslev

Love for Historisk Samfund for Sorø Amt

- § 1. Samfundets formål er at vække og styrke den historiske sans og uddybe forståelsen af fortidens minder i den store befolkning inden for amtets grænser.
- § 2. Formålet søges nået ved at afholde offentlige møder med historiske foredrag rundt om i amtet og ved at udgive en årbog - og om muligt mindre skrifter - , der indeholder skildringer vedrørende amtet og dets historie i jævn og letlæselig form. Årbogen tilsendes medlemmerne.
- § 3. Medlem af samfundet kan enhver blive ved at indmelde sig hos et af bestyrelsens medlemmer. Medlemsbidraget fastsættes af generalforsamlingen.
- § 4. Samfundet ledes af en bestyrelse på mindst 7 og højst 11 medlemmer. De vælges på generalforsamlingen ved almindelig stemmeflerhed for 2 år ad gangen, således at der årlig afgår skiftevis mindst 3 og 4 og højst 5 og 6. Bestyrelsen vælger af sin midte formand, næstformand, sekretær og kasserer.
- § 5. Årbogen udsendes samtidig med opkrævningen af medlemsbidraget. Dens udgivelse varetages af et redaktionsudvalg bestående af en redaktør og 2 medlemmer, alle valgt af bestyrelsen.
- § 6. Regnskabsåret går fra 1/10-30/9. Regnskabet revideres af 2 revisorer, der vælges samtidig med bestyrelsen.
- § 7. Generalforsamlingen holdes om muligt i forbindelse med et foredragsmøde. Den sammenkaldes med mindst 8 dages varsel. Afgørelser på generalforsamlingen træffes ved almindelig stemmeflerhed. Ændringer i lovene skal dog for at være gyldige vedtages med mindst 2/3 af de afgivne stemmer. Den ordinære generalforsamling må ikke holdes 2 år i træk på samme sted.
- § 8. Ekstraordinære generalforsamlinger kan afholdes, når bestyrelsen eller mindst 15 medlemmer ønsker det. I sidste tilfælde skal bestyrelsen indkalde den forlangte generalforsamling senest 3 uger efter begæringens modtagelse.
- § 9. Forslag til behandling på generalforsamlingen må i skriftlig form forelægges for bestyrelsen senest 3 dage før generalforsamlingens afholdelse.
- § 10. Hvis samfundet skulle opløses, skal dets ejendele overgå til offentligt arkiv eller samling, så vidt muligt inden for amtets grænser. Denne bestemmelse kan ikke senere forandres.

Lokalhistoriske arkiver i det gamle Sorø amt:

FUGLEBJERG EGNSHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Sandvedvej 22, 4250 Fuglebjerg.

Telefon: 53 75 60 28.

Åbent: Fredage 15-19 og efter aftale.

Leder: Holger Johansen, Langgade 22, Sandved, 4747 Sandved.

Område: Fuglebjerg kommune.

LOKALHISTORISK ARKIV FOR HASHØJ KOMMUNE:

Beliggenhed: Flakkebjerg skole, Flakkebjerg Hovedgade 34, 4200 Slagelse.

Telefon: 53 58 43 31.

Åbent: Mandage 17-19 og efter aftale.

Leder: Søren Grønnebech, Seerdrupvej 17, Fardrup, 4200 Slagelse, tlf 53 58 43 31.

Område: Hashøj kommune.

HASLEV LOKALHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Haslev Folkebibliotek, Jernbanegade 62, 4690 Haslev.
Telefon: 56 31 24 44.
Åbent: Mandage 14-17, 1. torsdag i hv. md. 16-19.
Leder: Lillian Hovman, Højbjergvej 24, 4250 Fuglebjerg.
Område: Haslev kommune.

HOLSTEINBORG GODS- OG EGNSHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Holsteinborg, 4243 Rude.
Telefon: 53 75 90 05.
Åbent: Efter aftale på hverdage.
Leder: Ulrich Holstein-Holsteinborg.
Område: De to Flakkebjerg herreder.

LOKALHISTORISK ARKIV FOR KORSØR OG OMEGN:

Beliggenhed: Søbatteriet 11, 4220 Korsør.
Telefon: 53 57 36 72.
Åbent: Mandag, onsdag 10-12, torsdag 14-17.
Leder: Kirsten Slot Larsen.
Område: Korsør kommune.

MIDTSJÆLLANDS LOKALHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Skolegade 9, 4100 Ringsted. 53 61 68 59.
Telefon: 53 61 68 59
Åbent: Mandag-onsdag 9-11,30, torsdag 9-18, fredag lukket.
Leder: Niels Jørgen Hansen, Dronning Margrethesvej 33, 4100 Ringsted.
Område: Ringsted kommune.

NÆSTVEDEGNENS LOKALHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Teatergade 16, 4700 Næstved.
Telefon: 53 73 65 07.
Åbent: Tirsdag og onsdag: 9-14. Torsdag 9-18
Leder: Rasmus Nielsen.
Område: Holmegaard, Næstved og Suså.

SKÆLSKØR EGNSHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Maglebyvej 13, 4230 Skælskør.
Telefon: 53 59 43 73.
Åbent: Tirsdag 10-12, 14-16
Leder: Johs. Lyshjelm, Kærsangervej 11, 4230 Skælskør.
Område: Skælskør kommune.

SLAGELSE LOKALARKIV:

Beliggenhed: Centralbiblioteket, Stenstuegade 3, 4200 Slagelse.
Telefon: 53 52 12 45.
Åbent: Tirsdag 16-19, onsdag 10-15, 1. lørdag i md. 10-13.
Leder: Gitte Strange Hansen, biblioteket.
Område: Slagelse kommune.

LOKALHISTORISK ARKIV FOR SORØ OG OMEGN:

Beliggenhed: Biblioteket, Storegade 7, 4180 Sorø.

Telefon: 57 87 01 01

Åbent: Efter aftale. Onsdag 10-12.

Leder: Ronald Stout.

Område: Sorø Kommune.

STENLILLE KOMMUNES LOKALHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Hovedgaden 66, 4295 Stenlille.

Telefon: 53 60 46 27.

Åbent: Hele året (undt. juli og august) 2. tirsdag i måneden kl. 19-21.

Leder: Lise Bruun, Vibevej 15, 4295 Stenlille.

Område: Stenlille kommune.

